

Tartu Riiklik Ülikool
NSV Lüdu ajaloo kateeder

Yuta Yanno

Leisi kooli ajalooost a. 1940-1964

Diplomitöö

Juhendaja
pedagoogikakandidaat
H. Palamets

TRÜ NSV Lüdu ajal.
kat. nr. 1895.

Tartu 1965

Lissejuhatatus.

Inimühiskonna arengu kestel on kasvatusel teiste tegurite kõrval otsustav osa täita uute põlvkondade kujundamisel. Mida kõrgemale arengustatmele on inimühiskond jõudnud, seda suuremat osa etendab kasvatus.

Sotsialistlik ühiskond kui kõrgem astme ühiskonna arengus püstitab suured nõuded kasvatusasutustele. Teiste kasvatusasutuste kõrval etendab tähtsaimat osa üldhariduslik kool, mis valmistab ette kommunistliku korra ülesehitajaid ja kaitsjaid.

Nõukogude kool ei ole tekkinud tühjale kohale. Sotsialismile eelnenud klassiühiskondade koolikorraldusest on ära kasutatud kõik eeskindlik ja edasiviiv. V. I. Lenin oma kõnes Venemaa Kommunistliku Noorsooühingu III ülevenemaalisel kongressil märkis järg-

mist: „Kommunistiks võib saada ainult siis, kui rikastad oma mälu kõigi vaimsete varadega, mis inimkond on loonud.“¹

Meie üldharidusliku kooli elus on viimaseil aastakümneil toimunud suured muudatused, mis kajastavad ja aitavad mõista Eesti NSV-s läbiviidud kultuurirevolutsiooni olemust. Kooli ajaloo uurimine on vajalik selleks, et mõista, millist osa etendab kool ühiskonna arengus ja mida tuleks ette võtta, et ta edaspidi suudaks veelgi paremini täita oma positiivset osa.

Käesoleva diplomitöö eesmärgiks on anda ülevaade Leisi kooli ajaloost aastail 1940-1964 ja ühtlasi välja selgitada, milline oli kooli majanduslik baas, kuidas toimus koolikohustuse täitmine, milline oli kooli õppe-kasvatustöö sisu, kuidas kulges kommunistlike noorte ja pioneeride töö, millised olid klassi- ja koolivälise töö tulemused, kuidas toimus pedagoogilise kaadri

---

¹ V. I. Lenin, Teosed, 31. köide, lk. 256, Tallinn 1955

ettevalmistamine.

Diplomitöös on püütud mitte ainult korrata fakte, vaid anda kooli elus toimunud sündmustele analüüs ja autoripoolne hinnang.

Eesti NSV üldhariduslike koolide ajalugu on seni veel vähe uuritud. Nõukogude Eesti kooli arengule Liure Tsamaasõja ajal ja pärast seda on pühendatud Helga Kurmi käsikirjaline dissertatsioon. L. Hallopi sulest on ilmunud uurimus „Rahvahariduse edusammudest Eestis nõukogude võimu ajal“. Eesti NSV-s ilmuvas pedagoogilises perioodikas on käsitletud koolide ajaloo ja kodumuurimisega seosesolevaid probleeme.

Vüimastel aastatel on koolide ajaloole süüski rohkem tähelepanu hakatud pöörama seoses kodumuurimise arenguga ja koduloo kui eripaine sissetoomisega üldhariduslike koolide õppeprogrammidesse.

Leisi kooli ajaloo vanemat perioodi (a. 1851-1939) on uurinud endise Leisi

Algkooli juhataja Albert Seppel. Ta on koostanud kolmeköitelise ülevaate Leisi Ar. õiguse Kihelkonnakooli (1851-1919) ja Leisi Algkooli (1920-1939) ajaloo kohta ning ajaloolis-etnograafilise ülevaate Leisi aleviku ajaloost, kuni Esimese maailmasõja lõpuni 1918. aastal. Uurija käsutuses on olnud rikkalikult ajaloolist materjali, mis on suudetud uurimustes küllaltki huvitavalt edasi anda, sündmuste analüüs ja autori-poolne hinnang aga jäävad napiks.

Leisi kooli ajalugu pärast nõukogu de võimu taaskehtestamist Eestis, 1940. aastast alates kuni käesoleva ajani, on leidnud valgustamist käesolevas diplomitöös.

Diplomitöö kirjutamiseks olen kasutanud Leisi Keskkooli ja Kingissepa rajooni TSN TK Haridusosakonna arhiivides leiduvat materjali ning Ois-saare ja Kingissepa rajoonides ilmunud perioodikat, olen kogunud suulisi andmeid ja mälestusi Leisi kooli juures töötanud õpetajailt. Olen ka tut-

munud ja kasutanud oma töös Helga Kurmi ja L. Hallopi uurimusi Nõukogude Eesti koolide arengu kohta üldse. Isiklikud muljed lisanduvad 1961. aastast alates, millal Leisi Keskkooli õpetajana tööle asusin.

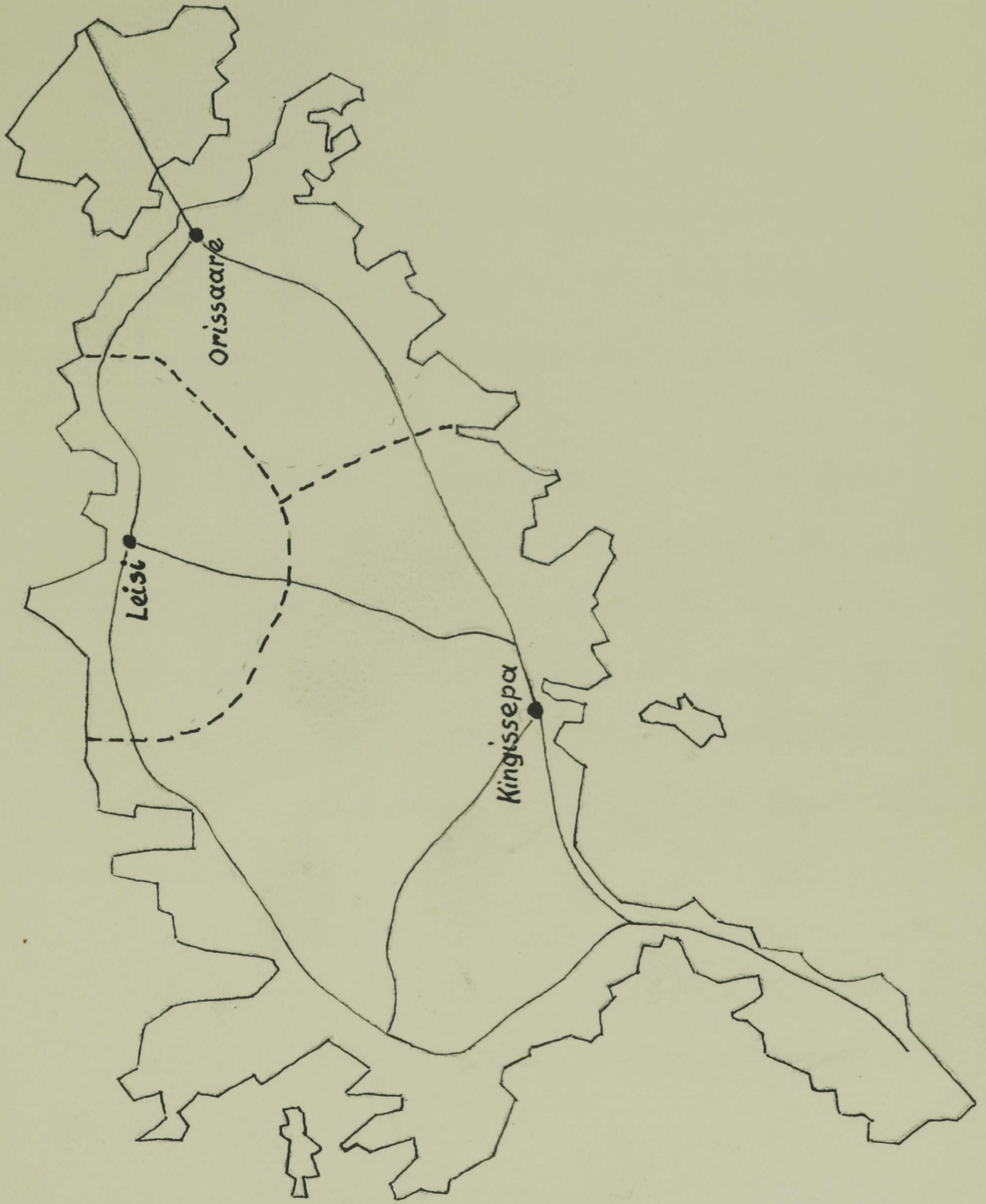
*

Leisi aleviku ja ka Leisi kooli ajalugu ulatub tagasi möödunud sajandi keskpaika. Siis kohises praeguse Leisi aleviku kohal kõrge ja tihe männimets, kuid üksikud eluasemed olid metsaveerele juba tekkinud. Need olid seitse Triigi mõisa moonakatele kuuluvat hütte, millele lisandus Luressaarde (praegusesse Kingiseppa) viiva maantee ääres paar talu. Ühes neist, Tuulingu talus, avati 1851. aastal kool, mis mahtus ära väikesesse talutuppa.¹

1872. aastal ehitati ap. õiguse kiriku ja kihelkonnakoolile kuuluv koolimaja, juba varem olid ehitatud preestrimaja ja köstrimaja, milles Leisi kool samuti mõnda aega töötas.

¹ Albert Seppel, Ülevaade Leisi Ap. õiguse Kihelkonnakooli ajaloost, Tallinn, 1961, lk. 5. (Käsikiri asub Leisi Keskkoolis).

Kingissepa raj. keskkoolid 1963/64 õ.-a.
ja nende ligikaudsed piirkonnad.

Leisi äri- ja ehitustegevus algas XX sajandi esimesel kümnendil. Ehituste arv suurenes teemaja, postkontori, apteegi, tööstur Sassi riidevärvimistöojoja, Johanson'i pagaritöökoja, Üusti kaupluse, Imhofi juustukoja, Grepi veski ja paarikümne elumaja võrra. Ehitajateks olid kohalikud ja sisseerännanud ärimehed-ettevõtjad, samuti Parasmetsa ja Triigi mõisnikud.

Leisi alviku arengut stimuleerivaks teguriks enne Esimest maailmasõda olid kolm ettevõtet: saksa päritolu juustumeister Imhofile kuuluv juustukoda, kohaliku ärimehe Eduard Grepi ettevõtte ja Viljandist sisseerännanud tööstur Sassi riidevärvimisvabrik.¹

Leisi lähedalt Triigi sadamast saati sisse laevaühendus Tallinna, Haapsalu ja Hiiumaaga, mis omakonda tööd ja teenistust andis.²

Ajaloolistest sündmustest tabas Leisit raskelt Esimene maailmasõda, mis laostas tööstuse ja põllumajapidamised, võttis inimjõu. Tööjõulised mehed mobiliseer-

¹ Albert Seppel, Leisi ajalooline, etnograafiline, majanduslik ja kultuuriline ülevaade a. 1900-1918. lk. 9-16 (käskiri säilib Saaremaa Koduloomuuseumis).

² Sealsamas, lk. 249.

riti, hobused ja kariloomad rekvireeriti, kaubad kadusid kauplustest. Rängalt tabas saart saksa okupatsioon 1918. aastal, tekitades majandusele tohutu suure kahju. Kodanliku Eesti Vabariigi päevil hakkas endistest tööstusettevõtetest tööle ainult Lassi värvinisvabrik. Sellele lisandus Mihkel Kadariku veski Leisi Suurjões. Siin jahvatati tennaviljast jahu ja lõigati laudu ning kimme. Ka kaupmehed avasid uuesti oma kaupluste ukсед. Hiratsema jäid kendi kohtade omanikud, halvas olukorras olid endised mõisamoonaakate perekonnad, kes olid sunnitud oma tööjõudu müüma, et end kuidagi ära elatada.

Viiimaste majanduslikus olukorras toimub põhjalik murrang paremusele 1940. aastal, peale nõukogude võimu taaskehtestamist Eestis. Endised mõisamoonaakad ja talusulased muutusid nüüd usmaasaajaks. Ei suudetudki paremale elujärgile jõuda, kui Leisit tabas uus ja eelmisega võrreldes veelgi suurem ajalooline õnnetus - Teine maailmasõda.

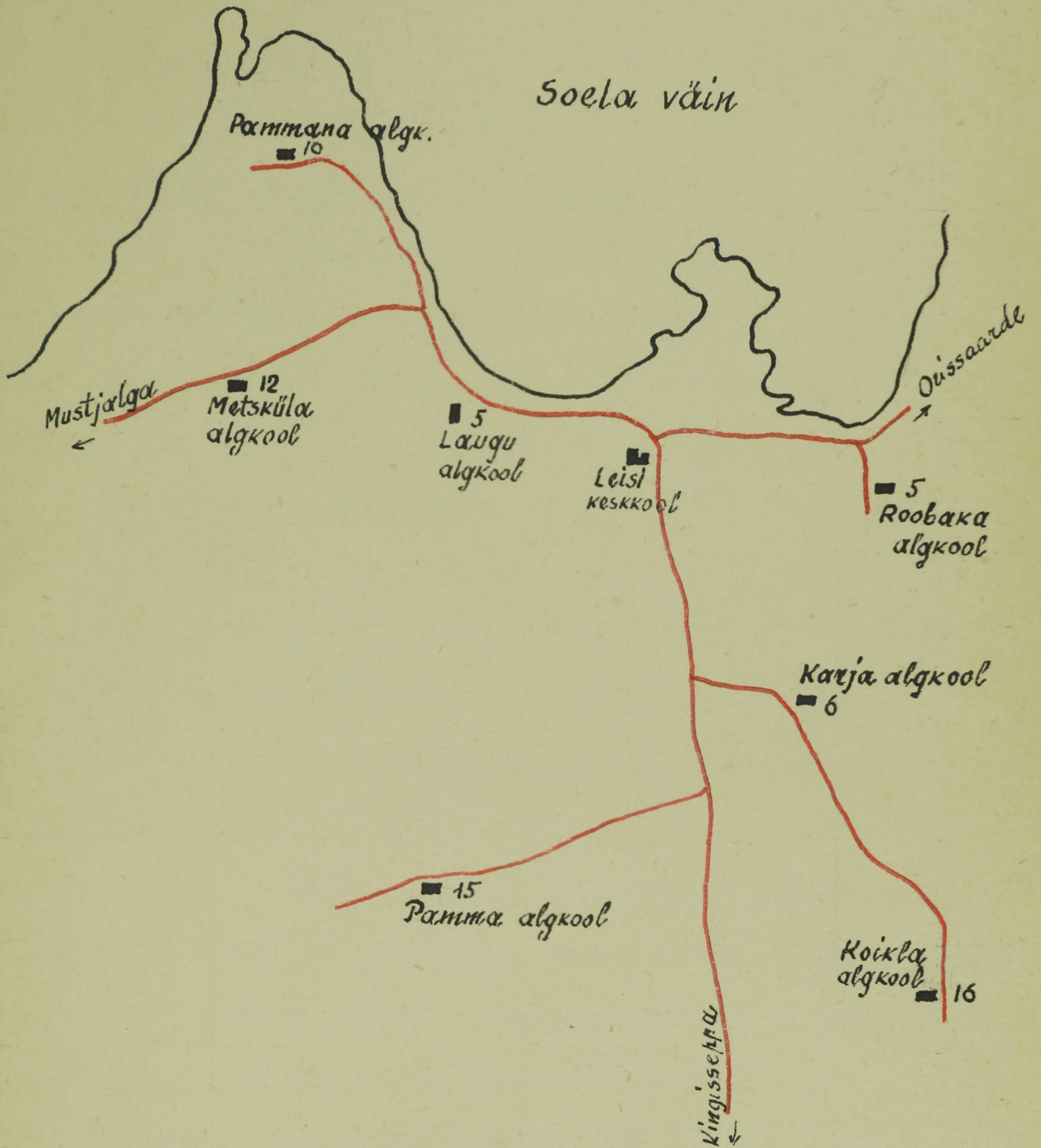
Ränkkraske saksa fašistlik okupatsioon

lasus kivina talumehe majapidamise kohal, laostades selle vähesegi, mis olemas oli. Niigi väike kariloomade ja hobuste arv vähenes okupatsiooniaegsete normide ja veoloomade rekviireerimise tagajärjel veelgi. Äärmine puudus oli tööstuskaupadest: riidest, jalatsitest. Soola, tuletikkude ja petrooli ostmiseks tulid lunastada ostuload, mida anti üle normi toodud põllumajandussaaduste eest. Puudusele ja näljale kaasnesid rasked haigused; difteeria, sarlakid, leetrid, läkaköha, mis taudidena Leisis ja selle ümbruses levima hakkasid. Alataitluse all kannatavate laste suurus suurenes mitmekordselt. 1943. ja 1944. aasta sundmobilisatsiooni tagajärjel jäid talud ilma töökätest. Talude külvipind oli vähenenud 1944. aasta suveks umbes 50% võrreldes külvipinnaga 1941. aastal.

Saaremaa vabastamiseks peetud lahingud 1944. aasta sügisel Leisit ei puudutanud.

Leisi k/n koolid
1964/65 õ.-a.

Märkus: Arv kooli nimetuse juures tähistab
kaugust Leisi keskkoolist km-tes.

Pärast Nõukogudema vabastamist fasistlikest anastajatest algas sotsialistlik ülesehitustöö ka Leisis. Endiste talusulaste ja vabadiikude majapidamised varustati vajalikul hulgal maaga, mis eraldati lõigetena kulaklike majapidamiste kõrwalt. Hakkas tööle Karja Hobulaenuuspunkt, mis ka Leisi muismaasaajaid vajaliku hobujõu ning põllu harimisinventariga varustas. 1944. aasta hilissügisel asutati Leisi Tarbijate Kooperatiiv, mille alla läksid ka Leisi tööstusettevõtted ja teenustöökojad. Suurenes elamuehitus, paranes töötajate elatustase.

Tänane Leisi elanikkond koosneb töolistest, teenistujatest, sovhoosi töötajatest ja kolhoosnikest, kokku umbes viissada inimest. Leisi tööstusettevõtted ja teenustöökojad kuuluvad tööstuskombinaadile „Saare“. Siin on jahu- ja saeveski, puidutöökoda, paaditööstus, kudumistsehh, õnblus- ja rätsepaateljé ning fotoateljé. Osa Leisi elanikest leiab tööd Leisi Tarbijate Kooperatiivis, sidejaoskonnas

nas, apteegis, arstijaoskonnas, veterinaar-
punktis, metsamajandis, kolhooside vahe-
lises ehituskontoris, teedejaoskonnas, osa-
elanikkonnast töötab Harja Näidissov-
hoosis ja "Ranniku" kolhoosis.

Töötajate sissetulekud on suurenenud,
kasvanud on hoiustajate arv Leisi hoiu-
kassas. Hoogsalt areneb elamuehitus.

Iga aastaga tõuseb isiklike mootorsõi-
dukite ja autode arv. Pidevalt para-
neb töötajate materiaalne ja kultu-
riline tase. Ei ole õpilaskodusid, keuei-
leiduks raadiot või ei tellitaks aja-
lehti; ajakirju.

Paar aastat tagasi Leisis ja selle
ümbruses aktiivselt tegutsenud lahk-
uskude voolud ei leia enam kindlat
toitepinda. Leisi baptistide kogudus on
vähenenud umbes kahekümnele ala-
lisele külastajale (aastat paar tagasi
oli neid umbes 30-35). Halvem lugu
on nelipühilastega e. nn. "hüppajatega",
kelle ususekt on küll ametlikult kee-
latud, kuid tegutseb salaja edasi. Neid
usukoosolekuid külastavad õpilasva-

nemad on nõukogude võim ja nõukogude kooli suhtes üldreeglina vaenulikult meelestatud.

Õpilaste hulgas usklikke ei leidu, kuid usklikke vanemate mõju oma lastele on suur. Võitluseks usu mõju vastu õpilaste hulgas on organiseeritud Leisi Keskkoolis Noorte Ateistide Klubi. Väljaspool kooli tegutseb Leisi lektorite grupp, kes organiseerib usuvastase sisuga ja populaarteaduslikke loenguid elanike hulgas.

Selline oli ja on lühidalt sotsiaalmajanduslik keskkond, milles tuli Leisi Keskkoolil töötada viimase 25 aasta jooksul.

I peatükk.

Leisi kool esimesel nõukogude aastal ja Suure Isamaasõja perioodil (1940-1945).

Taaskehtestatud nõukogude võimu üheks tähtsamaks ülesandeks 1940. aastal oli korraldada kogu rahvaharidus Eesti NSV-s ümber nii sise kui organisatsioonilise struktuuri poolest, et täielikult teeniks töötava rahva huvisid. Eesti töötav rahvas lähtus haridusala ümberkorraldamisel ÜK(6)P programmist ja Eesti NSV Konstitutsioonist, mille § 93 on öeldud:

„Eesti NSV kodanikul on õigus haridusele. Seda õigust kindlustab üldine sunduslik algharidus, tasuta haridus, kõrgem haridus kaasa arvatud, kõrgema kooli õpilastele valdavale enamusele riiklike stipendiumide andmise süsteem, emakeelne õpetus koolides...“¹

Luigi 1940/41 kooliaastal ei suudetud veel täiel määral üle minna nõu-

¹ Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Konstitutsioon, Tallinn 1940, lk. 16-17.

kogude koolisüsteemile, mis printsiipiaalselt oleks erinevud kodanliku Eesti koolisüsteemist, siis rajati selleks tuguvad alused ja täielik üleminek pidi toimuma 1941/42 õppeaastal.¹

1940/41 õppeaastal teostatud ümberkorraldused tõstsid Eesti NSV koolisüsteemi mõõtmatult kõrgemale kodanliku Eesti koolisüsteemist. Koolile anti riikliku iseloom. Nõukogude kooli avatakse, peetakse ülal ja valitsetakse riigi ning selle kohalike organite poolt. Kool eraldati täielikult kirikust. Haridus oli kättesaadav kõigile, mitte ainult rikkastele, tegemata vahet rahvuse ja soo vahel.¹

Eesti rahva rahulik ja loov töö katkes 1941. aasta juunis saksa fašistide kallale tungi tõttu Nõukogude Liidule. Laialdased alad, sealhulgas ka Eesti okupeeriti hitlerlaste poolt. Fašistlikud mõõrvallutajad kuulutasid Eesti Suur-Saksamaale kuuluvaks provintssiks ja asusid seejärel armutult välja puhastama meie kodumaad majandusest ja kultuurist kõike seda, mis ei sobinud

¹ Helga Kurm, Nõukogude Eesti üldharidusliku kooli areng, Tartu, 1954, lk. 64, dissertatsioon.

provintsi mõiste alla. Nad otsustasid hävitada eesti rahva kultuuri ja haritlaskonna. Eestimaa saksaastamine pidi toimuma pikema aja (ümmarguselt 20 aasta) kestel.¹

Saksa okupandid hävitasid eelkõige koolide materiaalse baasi, purustades hoolimatult koolimajju ja koolide inventari. Üle kogu Eesti võeti peaaegu kõik koolimajad saks hospitalide ja muude sõjaväeasutuste kasutada.

Armetu koolisüsteem säilitati Eestis selleks, et mürgistada noorte teadvust, ümber kujundada nende maailmavaadet fašistlikule ideoloogiale vastuvõetavaks. Seda eesmärki teostati kogu koolitöö sisuga (vt. lk. 34).

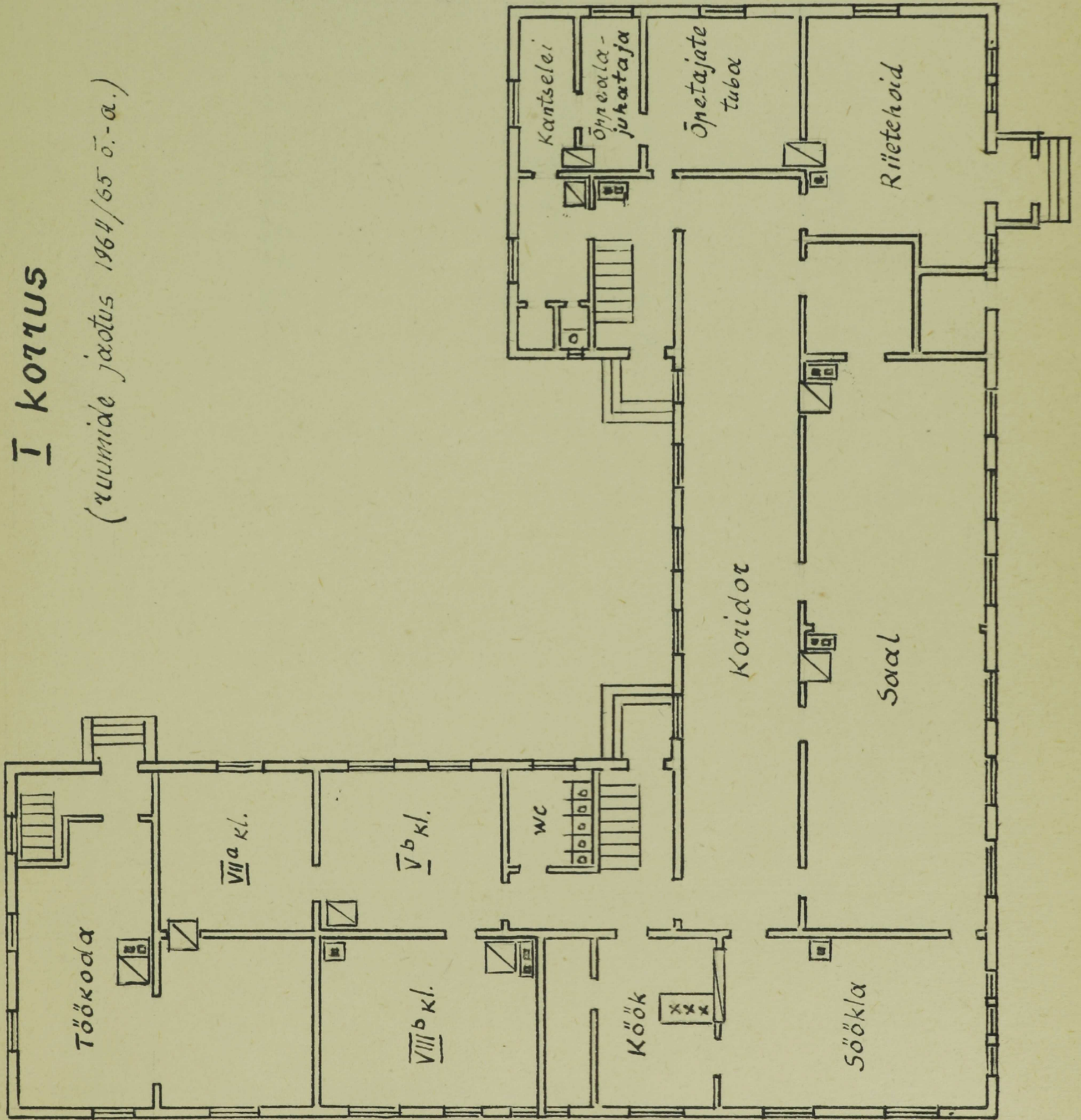
Hoolimata raskustest, mida okupatsioon Eesti hariduselule tekitas, asuti juba 1944. aasta sügisel nõukogulikku haridussüsteemi taastama.

Vastavad suured ajaloolised muutused üldhariduslike koolide arengus läbis ka Leisi kool. Kodanliku korra aegse kuuklassilise algkooli asemel

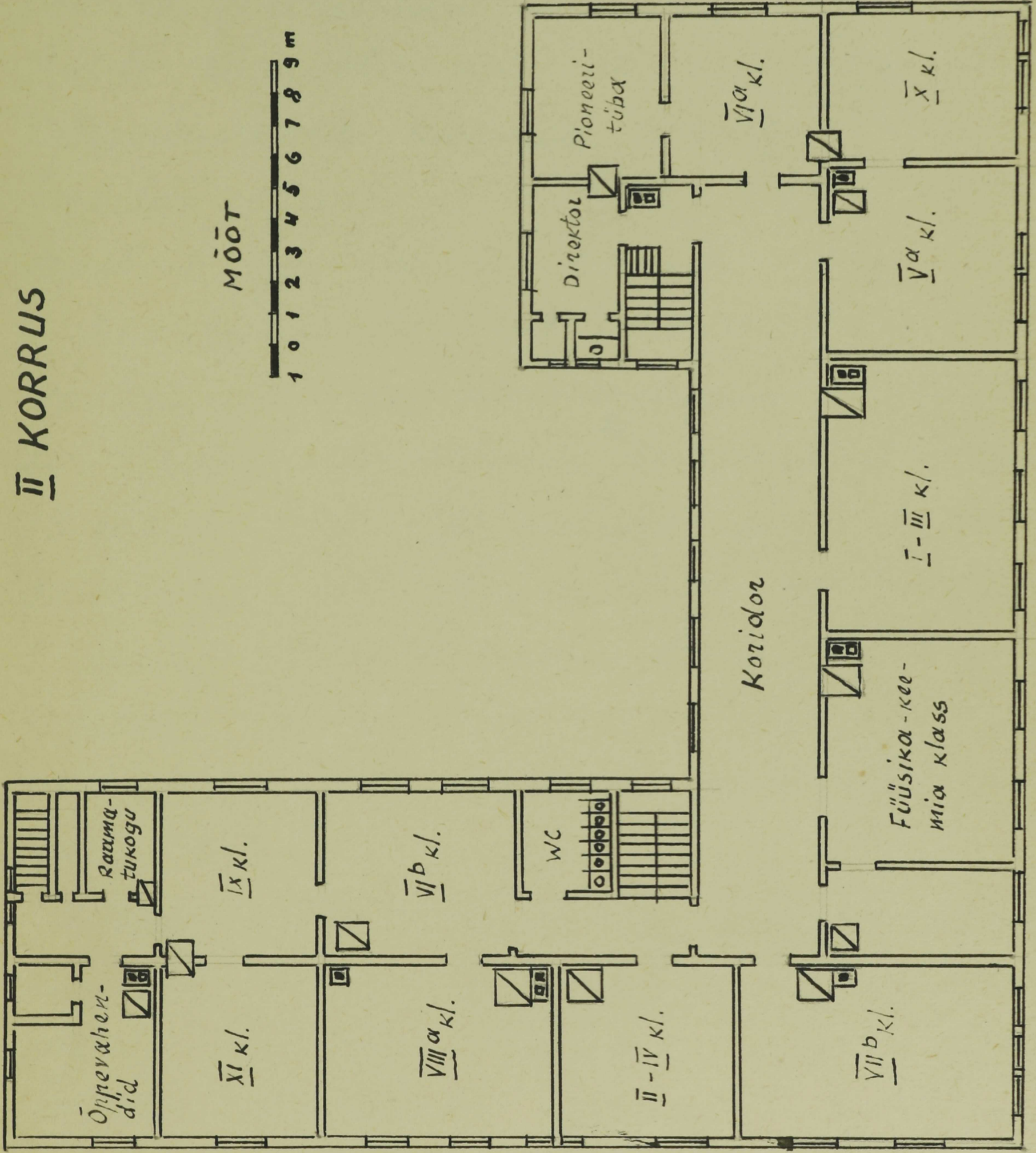
¹ Hans Kruus, Eesti ajaloo võltsimine saksa okupantide ja nende käsilaste poolt kogumik "Saksa fašistlik okupatsioon Eestis," 1946, lk. 316-317.

I KORTUS

(ruumide jaotus 1964/65 õ.-a.)

II KORRUS

MÕÖT

1 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 m

hakkas Leisis 1940/41 kooliaastal tööle
Leisi Algkool ja Üldharidusliku Täien-
duskool, mis vastas umbes hilisemale seits-
meklassilisele koolile ja pidi selleks ka
1941/42 õppeaastal lõplikult üle minema.
Kooli algkooli osa oli kuueklassiline,
täienduskool koosnes ainult VIII klassist.
Õppetöö algas koolis 1940. aasta 15. sep-
tembril ja lõppes 28. mail 1941. aastal.¹

21. detsembril 1941 alustas kool tööd²
vaeväliselt okupatsiooniaegse 6-klassi-
lise Leisi Algkoolina.² Õppeaasta lõppes
15. mail 1942 ja algas sügisel alles 12.
oktoobril 1942. Sedapuhku kestis õppetöö
8. maini 1943. Viimase okupatsiooniaasta
õppetöö on aga veelgi lühem: algas 22.
novembril 1943. aastal ja kestis 25. märt-
sini 1944.³

Leisi Algkoolile kuuluvaid ruume ka-
utasid saksa fašistlikud okupatsiooni-
väed. Fašistlike vägede tulkest Saare-
maale 1941. aasta septembris kuni 15. no-
vembrini 1941. oli Leisi koolimaja Hiir-
maale minevate ja sealt tulevate fašist-

¹ Leisi Algkooli ja üldharidusliku Täienduskooli
aruanne 1940/41 õppeaasta kohta, 7. juuni 1941. a.

² Õppenõukogu protokoll nr. 1, 21. XII 1941. a.

³ Leisi Algkooli klasside päevaraamatud 1942/43 ja 1943/44
õppeaastatel.

like väeosade kasarmuks. 1942. aasta detsembrist kuni 1943. aasta augustini oli osa koolimajast saksa pürivalve staabi valduses. Peale seda kolis koolimajja Leisi vallavalitsus. Umbes poolteist kuud enne Saaremaa vabastamist Nõukogude Armee poolt anti Leisi koolimaja fašistliku sõjaväehaigla kasutada.

Pärast Saaremaa vabastamist hakkas elu saarel kulgema jälle normaalset rada. Ka koolid alustavad tööd, kuigi mõningase hilinemisega.

Leisi Mittetäielikus Keskkoolis algas õppeaasta 4. detsembril 1944.

A. Kooli materiaalne baas.

Kooli materiaalses baasis toimusid vaadeldaval perioodil olulised muudatused.

Koolihoone jäi samaks, mis ehitati kodanlikele algkoolile 1928. aastal. Lahekorusteline puumaja mahutas koolikunniid (seitse klassikunni, kaks koridori, kantselei, niitehoiu), internaaadi (söökla, köök,

¹ Karla Kivialli mälestused.

² Leisi Mittetäieliku Keskkooli aruanne 1944/45. õ.a. kohta, 15. VII 1945. a.

magamis- ja riietusruumid ning 2 väljakäiku, mis olid kooliga ühised) ja neli õpetajate korterit 1940/41 õppeaastal. Koolile kuuluv põrandapind oli 543 m², sellest oli klassitubade kasutuses olev põrandapind 336 m². Internaadiruumid asusid tütarlastel ülemisel, poeglastel alumisel korrusel ja paiknesid koolihoone läänetiivas. 1940/41 õppeaastal kasutas internaat¹ 35 õpilast.

Koolile kuulusid veel kõrvalhoonete-na puuküür ja laut. Viimast kasutasid õpetajad oma isikliku majapidamise huvides.

Klassides kasutati kodanliku algkooli päevist säilinud inventari.

Õppevahenditest leidus üht-teist, mis oli õpilaste endi kätega meisterdatud või kodanlikule algkoolile muretsatud. Osa neist tuli aga maha kanda, kuna oma sisult olid nad nõukogude koolis kasutamiseks kõlbmatud. Näiteks tuli osa raamatuid kooli raamatukogust kõrvaldada, kodanliku riigi riigijuhtide portreed ära saata jne.

¹ Leisi Algkooli ja üldharidusliku Täiendus-
kooli aruanne 1940/41 õppeaasta kohta, 7. v 1941. a.

Kooli õppekabinet sisaldas peamiselt kaarte ning tabelleid maateaduse ja loodusloo valdkonnast. Hooldusõpetajaks määrati siia õppenõukogu poolt Ain Altsaar.¹

1940/41 õppeaastal omas kool 800-kõitelise raamatukogu, mida hooldas õpetaja Vassüli Raavel,² kes sai selle eest ka tasu. Raamatukogust kõrvaldati nõukogude koolis kasutamiseks kõlbmatu kirjandus ning täiendati nõukoguliku kirjandusega.

Aärmiselt vähe oli koolil spordinventari, suurt puudust tunti võimlast, sest kodanlik haridussüsteem pööras vähe tähelepanu õpilaste tervisele ja kehalisele arenemisele. Spordinventari moodustas kolm võimlemiskangit, üks paar võimlemiskõngaid, kaheksa vahuga rootsi sein, kaks võimlemispinki, üks kaldredel, 1 trapets (väljas), 1 tasakaalupalk (väljas), 1 võrkpallikomplekt ja 3 paari suuski.³ Uut spordivarustust sellele lisaks ei jõutud õppeaasta jooksul muutseda.

¹ Õppenõukogu protokoll nr. 27, 7. II 1941. a.

² Tealsamas.

³ Ankeet Leisi Algkooli ja Üldharidusliku Täienduskooli võimla ning võimlemiskriistade kohta 20. III 1941. a.

Tütarlaste tööõpetuse tunnid viidi vastava käsitööklassi puudumisel läbi klassides, poeglaste tööõpetuse tunnid aga vastava inventariga ja tööriistadega varustatud töötoas, kus sai teostada nii puukui ka metallitöid.

Okupatsiooniajal hävines kooli materiaalsest baasist seegi, mis ennemalt olemas oli. Lõhuti klasside ja internaadi inventar, viimane terveksena, mis ahjudes fašistlike vallutajate poolt põletati. Internaadi jõögitoa ja kööginventar viidi koos saksa hospitaliga minema. Keelustati ja konfiskeeriti väärtuslikum osa kooli raamatukogust - nõukogudeaegsed raamatud, brošüürid, plakatid. Loolis valitses küttepuudus, mille tagajärjel õppetöö ajutiselt katkes, kuna samal ajal terved kaubarongid eesti metsade parimate puudega saadeti Saksamaale. Õppeabinõudest läksid kaduma maateaduse kaardid, poeglaste töötoa sisustus terveksena, samuti magnetismi ja elektrit käsitlevad õppevahendid.¹

Jõgajärgsel perioodil oli puudus kõigest,
¹ Karla Kiviale, Liisi Mittetäieliku Keskkooli tegevus-
ülevaade 1944/45 õppeaastal

isegi majapidamisseebist ja käterätti-dest, mida õpilased ise töid kodust kooli kordamööda.¹

Nõukogude Eesti kooli reorganiseerimist alustati sõjatingimustes. Ühiste jõududega oli tarvis kiire korras korda seada koolimajad, millest oli täielikult purustatud 275, osaliselt purustatud 315 koolimaja, 453 vajasis põhjalikku remonti; ainult 50 koolimaja oli võimalik kasutada.²

Oli vaja kiire korras lahendada koolide inventari, õppevahendite, kütte, valgustuse probleem.

Partei ja valitsuse hoolitsust nõukogude kooli eest väljendas Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee määrus 24. detsembrist 1944. aastast „Koolide töö parandamise abinõude kohta“, kus kohustati maakondade täitevkomiteesid, sealhulgas ka Saare maakonna täitevkomiteed lõpetama remont koolides 20. jaanuariks 1945. aastal, koolid puudega varustama 15. jaanuariks 1945. a.

¹ Leisi Mittetäieliku Keskkooli sanitaarne pass 1944/45 s. a. kohta.

² Helga Kuum, Nõukogude Eesti üldharidusliku kooli areng, II osa, Tartu 1954, lk. 2

Ka Leisi koolihoone remonttööd lõpetatakse 15. jaanuari paiku, kool aga alustas tööd juba detsembris. Hädavajaliku klasside inventar suudeti lastevanemate ja õpilaste abiga korda teha, kooli internaat aga jäi terveks õppeaastaks suletuks vajaliku sisustuse puudumise tõttu.

Koolile kuuluvate ruumide põkanda üldpindala oli 1944/45 õppeaastal $574,3 \text{ m}^2$, sellest kuulus klassidele $266,8 \text{ m}^2$. Koolimajas töötas veel Leisi Valla Täitevkomitee, samuti noorteklubi ja rahvamaja. Luna internaat ei töötanud, siis asusid need asutused osalt internaadile kuuluvates ruumides. Peale selle oli üks kooliruumidest kohaliku mülitavoliniku kasutada. Koolimajas olid korteris koolijuhataja, üks õpetaja ja koolitunija.¹

Koolile kuuluva maa-ala üldsuurus 1944/45 õppeaastal oli 1,12 ha, mis jagunes järgmiselt:

- 1) hooneite all - 792 m^2 ,
- 2) koolihoone all - 2771 m^2 ,
- 3) mängumuru ja spordiväljaku all - 2790 m^2 ,
- 4) iluaia all - 2460 m^2 ,

¹ Leisi Mittetäieliku Keskkooli pass, seisuga 1. V 1945.a.

5) juurviljaaia all - 150m^2 ,

6) muud - 2199m^2

Peale selle kuulus koolile nn. koolitalu, mille üldsuurus oli 6,62 ha, sellest: põldu - 2 ha, heinamaad - 3,4 ha, karjamaad - 1,22 ha.¹ Koolitalu oli mõeldud õpetajatele ja nende perekondadele kasutamiseks, et rahuldada vajadusi kaubandusnõrgus puuduvate toitainete osas. Õpetajatele oli antud lehmas- ja lambapidamisvõimalus, mida õpetajate poolt muidugi ka ära kasutati. Koolitalu harrisid õpetajad ise ja ka toodang läks neile.

B. Õpetajad ja õpilaskond.

1940. aastal avatud uus nõukogude kool nõudis ka vastava maailmavaate ja haridusliku tasemega pedagooge. Et aga neid kusaigilt võtta ei olnud, hakkasid nõukogude õppeasutustes tööle endises kodanlikes koolis töötanud õpetajad. Suurem osa neist sai aru nõukogude korra olemis-
¹ Leisi Liittetäieliku Keskkooli pass seisuga 6. VI 1945. a.

sest ja mõistis nõukogude kooli ees seis-
vaid ülesandeid õigesti, kuid oli ka
pedagooge, kes olid vana kodanliku
korra kannitsais ja seetõttu uuele
haridussüsteemile otseselt vaenulikud. Sel-
liseid õpetajaid oli vaja ideoloogiliselt
ümber kasvatada. Õpetajate ümberkas-
vatamise kõrval nõukogude õpetajains-
pööras partei ja valitsus suurt tähe-
lepanu õpetajate majandusliku oluko-
ra parandamisele. Õpetaja amet kodan-
likus Eesti oli üks vähemtasuvaid,
õpetajate tasu kvalifitseeriti madalamate
hulka. 26. novembri 1940. aasta Eesti
NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P
Keskkomitee määrusega tõsteti alg-, kes-
ja kutsekoolide ning kõrgemate õppeas-
tuste õppejõudude palka.

Leisi Algkooli ja Üldharidusliku Täien-
duskooli juures töötas 1940/41, õppeaastal
kuus õpetajat, kes olid kõik pedagoogilise
ettevalmistusega ja küllaltki kaua õpe-
tajatena töötanud. Õpetajate kollektiiv
oli aktiivne ja töökas. Koolitöös oli püs-
titatud eesmärk: kasvatada uue iniskon-
na inimest, sisendada lastesse armastust

töö vastu, tõmmata õpilasi kaasa pionee- ja komсомolitöösse, luua tihedaid sidemeid kodu ja kooli vahel. Kooli õppenõukogu arutati tihti kasvatusprobleeme ja meetodilisi küsimusi, püüti kõrvaldada õppedukust pidurdavaid asjaolusid.

Kooli õpetajatepere võttis aktiivselt osa ka valla ühiskondlik-politilisest tööst. Kool kohaliku elanikkonna ja Soelas paiknevate Nõukogude Armee väeosa esindajatega viiakse läbi Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 23. aastapäeva tähistamine.¹ Kooli õpetajate kollektiiv aitab kaasa valimiste kordamiseks kohapeal. Õpetajad sisustasid ja kaunistasid agitpunkti, käsitlesid agitaatorite õpperingsis NSV Liidu konstitutsiooni ja valimismäärustikke, tutvustasid elanikkonnale rahvasaadikuid.²

Okupatsiooniaeg tõi eesti õpetajaskonnale palju kannatusi ja viitsutusi. Sadu pedagooge üle vabariigi tapeti ja püüdati fašistlikes koonduslaagris järele saada Saksa maale sunnitööle. Sajad õpe-

¹ Õppenõukogu protokoll nr. 29, 21. II 1941. a.

² Õppenõukogu protokoll nr. 18, 20. XII 1940. a.

tajad sunniti tööst loobuma või muut-
utati ühest kohast teise.

Okupatsiooniaegse Leisi Algkooli juurde
jäi tööle kuuest õpetajast ainult üks:
Linda Joasaare. Õpetaja Liina Teppel
oli sunnitud Leisist lahkuma ja asus
tööle Siikla Algkooli juures. Alma Tõlpus
viidi üle Koivla Algkooli tööle. 1941.-1944.
aastani töötas algkooli juures kaheksa
õpetajat, kellest osa fasistliku valepropa-
ganda mõjul Rootsi põgenes (Joasaared,
Lepere), osa aga töötas edasi nõukogu-
de koolis (Raaper, Kiviall).

Okupatsiooniaegsed dokumendid vaiki-
vad õpetajate enesealgatuslikest üritus-
test. Isegi koolipidusid ei korraldatud,
välja arvatud jõulupidu.¹ Õppenõukogus
ei arutatud mingisuguseid pedagoogilisi
ega meetodilisi probleeme, tuldi kokku ai-
nult selleks, et õpilastele poolaasta või
õppeaasta hinded välja panna ning
Saare Maakoolivalitsuse poolt saadetud
ringkirju arutada. Ei haridusdirekto-
rium ega maakoolivalitsus tundnud
huvi kooli õppetöös esilekerkivate raskus-
¹ Õppenõukogu protokollid nr. 1, 21. XII 1941. a ja
nr. 2, 11. XI 1942. a.

te vastu: need tuli õpetajail endil koha-
peal lahendada; ei tahetud teada, mil-
listes majanduslikes raskustes pedagoogid
viielesid ja miks õpilased osaliselt koo-
likohustust ei täitnud. Puudusid riie,
jalatsid, toiduained. Odavate saksa marka-
de eest ei olnud haritlaskonnal midagi
saada.¹ 1944. aasta algul väljakuuluta-
tud sundmobilisatsioon viib endaga kaa-
sa kooli meespere. Kooli juurde jääb
tööle ainult kolm õpetajat: koolijuhata-
ja kohustetäitja Anna Joasaare, õpetajad
Ida Raaper ja T. Hanslep. Koolitöö lõp-
pes 25. märtsil õpetajate puudumise tõttu.²

1944. aasta sügisel hakkas Leisi Mitte-
täieliku Keskkooli juures tööle kuus õpe-
tajat. Osa nendest töötas kooli juures
1940/41 õppeaastal (Sippelid), osa okupatsioon-
iajast alates (Raaper, Kiviall). Uusi õpe-
tajaid tuli juurde kaks: Jüri Rauk, kes
omas õpetaja kutse ja Olga Riisik, keslel
õpetaja kutset ei olnud, kuid pedagoog-
gilise kaadri puudusel tööle võeti (vt.
tabelit diplomitöö lõpus lk. 136).

Pedagoogide initsiatiiv pääseb meesti valla.
¹ Ida Raaperi mälestused.
² Leisi Algnooli päevaraamatud 1943/44 s.a. kohta.

Õpilastega organiseeriti mitmesuguseid üritusi, koos kohaliku rahvamaja isetegevustega korraldati riiklike pühade tähistamist, suunati kooli pioneerorganisatsiooni ja kommunistlike noorte tegevust. Võeti osa ülevallalisest, maakondlikust ja vabariiklikust olümpiaadist rahvatantsude, laulude, deklamatsioonide, käsitööde ja joonistustega. Oma pedagoogilise kvalifikatsiooni tõstmiseks võtsid õpetajad osa Kuressaares korraldatud seminaridest. Iga õpetaja tellis endale kirjandust ja ajakirjandust, tunnid olid alati hoolikalt ette valmistatud.¹

Õpetajate majandusliku olukorra parandamisele aitasid kaasa nii haridusosakond kui ka kohalikud nõmmeorganid. Jaotuskava alusel eraldati riietusesemeid ja jalatseid, anti maad tasuta kasutamiseks ja isikliku majapidamise soetamiseks (vt. lk. 22).

Tähelepanust ümbritsetuna tunnetas nõukogude õpetaja esmakordselt peale raskeid okupatsiooniaastaid, et tema töö väärikalt hinnatakse.

¹ Karla Kiviall, Leisi Mittetäieliku Keskkooli 1944/45 õppeaasta tegevusülevaade, 21. VII 1945. a.

Õpilaste arv on vaadeldaval perioodil koolis samuti muutunud: 177 õpilaselt¹ 1940/41 õppeaastal langes see 114 õpilasele² 1943/44 õppeaastal, et uuesti tõusta 141-ni³ 1944/45 kooliaastal. (vt. õpilaste arvu graafik (k. 141))

Õpilaste arvu vähenemist okupatsiooniaastail põhjustas ühelt poolt VIII klassi puudumine, teiselt poolt internaadi sulgemine. Kauge maa tagant ei olnud aga iga päev koolis käia võimalik. Kuigi õpilaste koolitee keskmine pikkus oli 3-4 km, sellest hoolimata oli koolikohustuse mitletäitjate arv suur. Õppeaasta jooksul lahkus osa õpilasi koolist lihtsalt värsuse pärast, kuna neil ei olnud midagi selga ega jalga panna. Täistide poolt talumajapidamistes sisse seatud röövnormid ja põllu- ning loomakasvatussaaduste mänge arvel võtmise sundis nii täiskasvanuid kui ka lapsi kannatama alatoitluse all. Koolis ei olnud suurel vahel ajal organiseeritud sooja tee andmist, söödi kodust kaasavõetud võileibu, kuid suuremal osal õpilastest ei olnud koolis

¹ Leisi Algkooli ja Üldharidusliku Täienduskooli aruanne 1940/41 õ.a. kohta, 7. V 1941. a.

² Õppenõukogu protokoll nr. 2, 22. III 1944. a.

³ Leisi Mittetäieliku Keskkooli aruanne 1944/45 õ.a. kohta, 15. V 1945. a.

midagi kaasas. Sanitaarsed tingimused olid okupatsiooniajal äärmiselt viletsad. Massiliselt esinesid sügelised ja igasugused nahahaigused, taudiliselt levisid õpilaste hulgas nakkushaigused nagu difteeria, sarlakid, mille tagajärjel Leisi Alguool 1944. aasta kevad-talvel korduvalt suleti, sest õpilaste puudumine oli suurearvuline.

1944/45 õppeaastast alates olukord muutus täielikult. Eesti NSV-s kehtestati üldine kohustuslik algharidus ja selle täitmiseks organiseeriti õpilaste riide- ning jalatsite valmistamist ja parandamist. Õpilastele anti 20 000 m mitmesugust riidet, 34 700 paari jalatseid, 264 paari vilte, sadu paare pesu.¹ Täielikult on need arvud väga väikesed, võrreldes õpilaste arvuga Eesti NSV-s. Laostunud ja purustatud tööstusettevõtteid ei suudeta küllaldasel määral tööle rakendada fašistliku Saksamaaga peitava sõja tingimustes. Leisi Mittetäieliku Keskkooli 141-liikmelisest õpilasperest said riide ja jalatsitega varustatud ainult kümme konda õpilast.

¹ Helga Kurm, Nõukogude Eesti üldharidusliku kooli areng, II osa, Tartu, 1954, lk. 84.

C. Õppe- ja kasvatus

1940/41 õppeaasta kujunes murranguliseks aastaks koolide õppe-kasvatustöös. Muudatused olid põhjalikud selkõige õpetuse eesmärkides, tunnikavas, õpitavate õppeainete profiilis ja sisus kui ka koolide kasvatustöös üldse. Nüüd pääses võidule kooli ühtsuse printsiip, kuna kodanlikul ajal erinesid tunduvalt algkooli ja progümnaasiumi, progümnaasiumi ja realkooli õppeplaanid.

Analüüsides 1940. aastal kehtestatud uut õppeplaani, näeme, et see on palju progressivsem kodanliku korra ajal kehtinud õppeplaanidest. Pannakse enam rõhku matemaatikale, suurendades nädalas matemaatika tunde I, II ja III klassis kokku kolme nädalatunni võrra. Hoopis uue õppeainena tuli algkooli osas juurde vene keel 15 nädalatunniga, mille õpetamisega alustati IV klassist. Kui kodanlus oli algkoolist täielikult kõrvaldatud võõrkeele, siis nõukogude võim tõi sisse algkooliastmesse võõrkeele 4 nädalatunniga V klassis. Et nõukogude kool oli ilmlin, siis kõrvaldati koo-

ENJO üldharidusliku kooli üleminekuõppeplaan 1940/41 õppeaastaks.

№№.	Õppeaine	Klass	I	II	III	IV	V	VI	VII
1.	Lesti keel		8	8	8	6	6	5	4
2.	Uue keel		-	-	-	5	5	5	5
3.	Õõrkeel		-	-	-	-	-	4	4
4.	Ajalugu		-	-	-	2	3	2	2
5.	Matemaatika		6	6	6	5	5	5	5
6.	Füüsika		-	-	-	-	-	-	3
7.	Maateadus		-	-	-	2	2	2	2
8.	Loodusteadus		-	-	3	3	3	2	2
9.	Glukiri		2	2	1	-	-	-	-
10.	Yoonistamine		2	2	2	1	1	1	-
11.	Yoonestamine		-	-	-	-	-	-	1
12.	Käsitöö		2	2	2	2	2	2	-
13.	Laulmine		2	2	2	2	1	-	-
14.	Keh. kasvatus		2	2	2	2	2	2	2
15.	Sojaline kasvatus (peegl.)		-	-	-	-	-	-	2
			24	24	26	30	30	30	32

KOKKU : 24 24 26 30 30 30 32
 Allus: Õppenõukogu protokoll nr. 1, 15. II 1940.a.

ldest selline noorsoo pimestanist ning ekspluaterijale kumkate ojade kasvatamist teostav õppeaine nagu usuõpetus, mida kodanlikus algkoolis õpetati. Kõrvaldati õppeplaanist ka nn. kodanikuõpetus, kui kodanlikku riiki ja ekspluaterimist õigustav õppeaine.

Uute õppeplaanide kohaselt anti põhiline koht neile distsipliinidele, mis varustasid õpilasi teaduste alustega ning aitasid kujundada kasvavas noorsoos dialektilis-materialistlikku maailmavaadet. Suures loodusloo, füüsika ja ajaloo-tundide arv.

Kuigi 1940/41 õppeaasta Eesti NSV koolide ülemineku-õppeplaanid koostati nõukogude kooli õppeplaanidele iseloomulikel printsiipidel, ei vastanud see õppeplaan veel kaugeltki kõigile nõukogude kooli õppeplaanide nõuetele ja seetõttu nähti ette tema ümbertöötamine järgneval kooliaastal.¹

Ka õppeprogrammid ning õpikud muutsid põhjalikult. Algkooli õppeprogrammide väljatöötamisel lähtuti Vene NFSV-s kehtestatud algkooli programmidest, arvestades sealjuures ka kohalikest oludest tingitud

¹ Helga Kurm, Nõukogude Eesti üldharidusliku kooli areng, 2. osa, Tartu, 1954, lk. 71.

vajadusi. Kuna uute õppeprogrammide väljatöötamine pidi algama kooliaasta tõtu toimuma erakordselt kiiresti, siis ei suudetud vajaliku põhjalikkusega kõikide õppeainete programme ümber töötada. Esmajoones pöörati tähelepanu sellistele ideoloogiliselt kasvatavatele õppeainetele nagu kirjandus, ajalugu, maateadus. Samuti ei suudetud algavaks õppeaastaks kõigis õppeainetes uusi õpikuid koostada. Matemaatikas, füüsikas jäeti ajutiselt käibele progressiivsemate autorite poolt koostatud õpikud. Ilmusid uued lugemikud ja vene keele õpikud, NSV Liidu ajaloo ja maateaduse õpikud tõlgiti vene keelest.

Kooli õpetajaskond tegi kõin selleks, et õpilased lõpetaksid kevadel klassikursuse. Õppenõukogu tegeles pidevalt probleemidega, kuidas kasvatada õpilastes kohusetunnet ja armastust töö vastu.¹ Arutati õppeedukust pidurdavate asjaolude kõrvaldamist ja metoodilisi küsimusi.²

Et õppeedukus ja distsipliin klassides paraneks, otsustati koolis ellu kutsuda nn. klassikomiteed, kuhu kuulusid klasside

¹ Õppenõukogu protokoll nr. 5, 30. IX 1940. a.

² Õppenõukogu protokoll nr. 10, 23. X 1940. a.

eesmündlikumad õpilased. Klassikomiteede ja õpilaste ühistööna viiakse koolis läbi klassidevaheline sotsialistliku nõistlus õppetöö ja distsipliini alal 20. XI - 20. XII 1940.a.¹

Püüti luua tihedaid sidemeid kodu ja kooli vahel ning jõuda selleni, et vanemad hakkaksid meie koolisüsteemi kasvatuslikest eesmärkidest paremini arusaama ja õpetajaid nende kasvatus töös toetama. Lastevanemate üldkoosolekud kutsuti kokku neli korda õppeaasta jooksul. Õpetajad esinesid ettekannetega kodu ja kooli vahekorrast, nendevaheliste sidemete tugevdamise vajadusest. Põhutati, et kodu ja kooli koostöötajad ei ole võimalik kasvatada muu ajastule väärilisi inimesi.² Kooli pedagoogiline kollektiiv külastas õpilaste kodusid, tutvus nende koduse olukorraga ja õppimistingimustega. Püsiva töö tulemusena on kooli õppe edukuse tõus. Kevadel lõpetas 177 õpilasest 157. Õppe edukus oli 88,7%.³

Ränkkrasked okupatsiooniaastad taandasid keiu hariduselus saavutatut muresti nullini.

¹ Õppenõukogu protokoll nr. 14, 15. XI 1940.

² Lastevanemate koosoleku protokoll nr. 1, 29. IX 1940.

³ Leisi Algkooli ja Üldharidusliku Täienduskoole aruanne 1940/41 a. kohta, 7. VI 1941.

30. septembril 1941. aastal antud koolide tegevuse korraldamise määrusega tühistati kõik nõukogudeaegsed koolialased seadused ja määrused. Koolikohustus taandati uuesti kuuele aastale, ülemineku ühest kooliastmest teise tõkestati. Koolisüsteemis seati uuesti sisse dualism. Tulevaste orjade jaoks oli määratud üks koolisüsteem põhimõttel „Õpeta, aga ära tee targaks“. See koosnes kuueaastasest algkoolist ja sellele baseeruvast mittekohustuslikust 1-2 aastasest täienduskoolest, millest polnud edasipääsu võimalust.

Teine süsteem oli orjaperemeste ja nende tulevaste käsilaste jaoks. See koosnes algkooli neljandale klassile baseeruvast kahest gümnaasiumi eelklassist, gümnaasiumi alam-(I, II kl.) ja ülemastmest (III, IV ja V kl.)¹ Koolitöö kulges viletsais tingimustes. Koolitöö aega koolides lühendati ametlikult peolt äärmiselt. 1941/42 õppeaasta algas Leisi Algkoolis alles detsembris, lõppes 15. mail.² 1942/43 õppeaasta algas 12. oktoobril ja lõppes 8. mail.³ Lühike õppeaasta varustas

¹ Helga Kurm, Nõukogude Eesti üldharidusliku kooli areng, I osa, Tartu, 1946, lk. 166.

² Leisi Algkooli klasside päevaraamatud 1941/42 d.a. koha

³ Leisi Algkooli klasside päevaraamatud 1942/43 d.a. k.

Kulakute majapidamisi odava ja kasu-
liku tööjõuga. 1943/44. õppeaastat aga pea-
aegu ei olnudki. Kool algas 22. novembril
1943. aastal. 23. detsembrist kuni 3. jaa-
marini kestis jõuluvaheteg. 7. - 23. jaanua-
rini on kool suletud difteeria leviku
tõttu. 6. - 22. veebruarini ei ole koolis tööd
kütte puudumise pärast. Õppetöö amet-
lik lõpp oli koolides 25. märtsil 1944. a.
Kokku töötas Leisi Algkool sel õppeaas-
tal ainult 73 päeva, nii et mingisugu-
sest sisulisest õppetööst ei saa tegeli-
kult rääkida.¹

Kuigi väideti, et õpetus ja õppeprogram-
mid jäävad põhiliselt kodanusaegseteks,
asuti tegelikult uute õppeprogrammide, õpi-
kute ja eriringkujade väljaandmisele, mis
pidid kogu õppetöö sisu aitama muuta
vastavalt fašistlike isandate kavatsusele.

Küü nõukogude võimu poolt eelneval
õppeaastal olid kõrvaldatud õppeplaanist
sellised ebateaduslikud õppeained. nagu
näiteks usundpetus, siis fašistlikud võimu-
mehed töid usundpetuse kooli tagasi (2
nädalatundi igas klassis). Usu kaudu oli
¹ Leisi Algkooli päevaraamatud 1943/44 õ. a. kohta.

Õesti okupatsioonialgse kooli õppeplaan 1941 - 1944.

— 35^a —

TABEL NR.2

gr. nr.	Õppeaine	Klass	I	II	III	IV	V	VI
1.	Õesti keel		9	9	6	6	6	6
2.	Nõõnkeel		—	—	4	4	4	4
3.	Ajalugu		—	—	—	2	2	2
4.	Matemaatika		6	6	5	5	5	5
5.	Füüsika		—	—	—	—	—	—
6.	Maateadus		—	—	5	2	2	2
7.	Loodusõpetus		—	—	3	3	3	3
8.	Kirjatehnika		1	1	—	—	—	—
9.	Joostamine		2	2	2	2	—	2
10.	Käsitöö		2	2	2	2	2	2
11.	Laulmine		2	2	2	—	2	2
12.	Keht. kasvatus		2	2	2	2	2	2
13.	Usuõpetus		2	2	2	2	2	2
14.	Kokku		26	26	28	30	30	32

Alus: Õpeneõukogu protokoll m. 1, 21. XII 1941. a.

võimaliku õigustada reaktsioonilist ideoloogiat ja kasvatada tööorjades alandlikkust. Ainus õppeplaanis anti sausa keelele, mida õpetati algklassidest peale 4-5 nädalatuunniga. Anti välja uus programm ja nida ringkirjalisi korraldusi ajaloo õpetamiseks. Siin teostati kõige jämedamad võltsimist sausa okupantide poolt. Ajaloo õpetamisel koolides võeti esikujuks saksa ajaloolase, endise balti paruninõuu Arved Taube poolt koostatud juhend „Sihtjooned“, milles püstitati põhinõue, et Eesti ajalugu ei tohtivat mingil juhul käsitleda vastuoluliseks Sausa ajalooaga, vaid jüst kõige tihedamas seoses sellega. Ajalooõpetuse ülesandeks olvat avada Eesti noorusele sausa rahva ajalooline suurus, tuua tema silme ette Sausa riik oma mõjuvuses kui euroopalik riikide loov ja juhtiv võim ja süvendada Eesti rahva keskel teadvust oma saatuspärasest ühtemeelsusest Suur-Sausa riigiga.¹ Nendest natslikest juhtnormidest ja mitest õppeprogrammidest lähtudes koostati uued ajalooõpikud, mis olid täis kõige

¹ Hans Kruus, Eesti ajaloo võltsimine sausa okupantide ja nende käsilaste poolt, kogumik „Sausa fašistlik okupatsioon Eestis“, 1946, lk. 317.

jämedamad valit ajalooüundmuste kujel-
damisel.

Põhjalikumelt olid fasiseeritud geograafiaõpikud. Hitlerliku Suur-Saasamaa majandusliku ja sõjalist võimsust kujutati siin võitma-
tuna. Sihikindlalt võltsiti ja halvustati Nõukogude Liidu majandusliku võimsust ja sise- ning välispoliitikat.

Reaktsioonilise sisuga olid ka emakeele õpikud, kus leidis sentimentaalse usulise sisuga luuletusi ja Nõukogude Liitu ning Nõukogude Armeed halvustavaid lugemis-
palu.

Kokkuvõttes võis öelda, et okupatsiooniaegse hariduse sisu oli äärmiselt reaktsiooniline. Koolist ei väljunud haritud inimesed, vaid moonutatud maailmavaatega noorukid, kellest Suur-Saasa fasislikul ulikal tööõige ja kahuriliha lootis saada. Oma maailmavallutusplaanide teostamiseks.

Protseendilised näitajad on Leisi Algkoolis okupatsiooniaastail kõrged (vt. graafikut ^{lk. 142} õppeaastase % kohta). 1943/44 õppeaastal ulatusid need isegi 92,9%-ni. 73 kooliskäidud päevaga peaaegu 100% -line õppeaastase
¹ Õppenõukogu protokoll m.4, 22. III 1944.a.

kus! Õpilaste teadmiste tegelik tase aga selgus 1944/45 kooliaastal, kui 141 õpilasest lõpetas klassikursuse ainult 106 õpilast, õppeedukus oli seega 75,1%.¹

Leisi Mittetäieliku Keskkool alustas tööd 4. detsembril 1944. aastal äärmiselt rasvete sõjaajastes tingimustes. Majanduslikest raskustest on eelpool juba räägitud, kuid peale selle oli algaval õppeaastal puudus õpikute, kirjutustarbeist, mis osalt hilinemisega kohale jõudsid. Kuid sisulised muudatused kooli õppetöös olid tohutu suured.

Otsekohse peale fašistlike okupantide miinimalkihutamist taastati Eesti NSV-s riiklikool ja kehtestati uuesti koolinõustus kõikidele lastele alates 8. eluaastast kuni 16. eluaastani. Algas Nõukogude Eesti koolivõrgu pidev väljakujundamine nende seaduste alusel, mis iseloomustavad Nõukogude Liidu vanemate vennaõnnebariikide koolivõrgu arengut, s. o. katkestamatu ja plaanipärase koolivõrgu laiendamise. Kogu koolitöö tuli puhastada sellest rämpsust, mida sinna olid toonud okupandid.

¹ Leisi Mittetäieliku Keskkooli aruanne 1944/45 s.a. kohta, 15. v. 1945. a.

Õppeplaani väljatöötamisel võeti aluseks Vene NFSV õppeplaan ja kohandati seda mõnevõrra Eesti tingimustele.

Võrreldes 1944/45 õppeaasta õppeplaani 1940/41 õppeaasta õppeplaaniga, näeme rea muudatusi. Suurendati eesti keele tundide arvu, et tagada emakeele kindlat omandamist. Vene keele õpetamist alustati 1944/45 õppeaastal juba III klassist. Suurendati matemaatika ja loodusloo tundide arvu. Suuremat tähelepanu pöörati ka kehalisele kasvatuselle, mille tundide arv koos sõjalise kasvatusesega põglastele tõusis 22 tunnilt 27 tunnile.

1944/45 õppeaastal kasutati osaliselt Vene NFSV-s kehtivaid õppeprogramme, välja arvatud eesti keel ja kirjandus, vene keel ja kirjandus, ajalugu ning kunstiteadus, käsitöö ja laulmine.¹

Üldharidusliku kooli õppeprogrammid jätsid veel mitmeski soovida: puudusid selletuskirjad, programmid olid ajaliselt täpsustamata.

Vene keele õpetamisega tuli kõigis klassides alata otsast peale, vahe oli see, et

¹ Helga Kurni, Nõukogude Eesti üldharidusliku kooli areng, II osa, Tartu 1954, lk. 57.

Õppeplaan 1944/45 õppeaastaks.

TABEL NR. 3

№. nr.	Õppeaine	Klass	I	II	III	IV	V	VI	VII
1.	Eesti keel (koos noode.)		10	10	7	6	5(6)	5(6)	5
2.	Ajalugu ja konstitutsioon		-	-	-	2	2	2	3
3.	Vene keel		-	-	5	5	4	4	4
4.	Matemaatika		5	5	5	5	4	4	4
5.	Loodusõpetus		-	-	2	2	3	3	4
6.	Maateadus		-	-	1	2	2	2	2
7.	Nõõrkeel		-	-	-	-	4	4	4
8.	Joonistamine ja joonestam.		2	2	2	2	1	1	1
9.	Tööõpetus		2	2	2	2	2	2	2
10.	Laulmine		2	2	2	2	1	1	1
11.	Keh. kasvatus koos sõjal. etuv.		2	2	2	2	2(1)	2(1)	2(1)
12.	Kirjatehnika		2	2	-	-	-	-	-
Kokku :			24	24	27	30	30	30	32(31)

Alus: Leisi Mittetäieliku Keskkooli õppekoogu protokoll nr. 1, 22. detsembrist 1944. a.

vanemates klassides olid suuremad nõud-
mised. Jaiguelal õppeaastal vene keele pro-
gramm muutus.

Kool oli sõna tosisel mõttel ilma õpi-
kuteta. Eesti NSV Haridusministeeriumi es seis-
vaus ülesandeks oli: varustada koolid
nõrgemaliteudiliste õpikuteaga. Osaliselt kasu-
tati Vene NFSU-s käibelolevaid õpikuid,
mida tuli vene keelest eesti keelde tõl-
kida, osaliselt kasutati ka eesti auto-
rite poolt koostatud õpikuid, mis oma
kvaliteedilt ja metoodilisest küljest esi-
mestest tunduvalt maha jäid. Õpilastele
need õpikud võin vaadeldaval õppeaastal
küll ei jõudnud. Ka õppeaasta oli liiga
lühike, mis takistas õppekavade läbiviit-
mist. Kuid see, mida omandati: nõukogu-
de koolis ilma õpikuita, oli tõeline tea-
dus. Õpilased omandasid kuu muuga
1945 a. algul rohkem kui kolme pooliku
õppeaasta mittetäisväärtuslike tundidega.
Ka nüüd takistasid keeliskäinist suu-
rel määral haigused, mida võõrsõda oli
kahvastele parandina maha jätnud. Kaks
nädalat õppeaastast oli keel leetrite tõt-
tu suletud, peale leetrite levisid lävarekha

ja difteeria, mille levimule aga varsti nõukogude meditsiini poolt piire pannakse.

Fašistlike vallutajate poolt laostatud koolile ei olnud kerge taastada. Leisi kooli ja õpetajate osatähtsus Leisi ühiskondlikus elus ei ole iialgi nii madal olnud ega nii vähe hindamist leidnud kui okupatsiooniajal. Partei ja valitsuse hoolitsus nõukogude kooli ja pedagoogilise kaadri eest lubas juhtiva koha selles osas meestil järele seada ja kooli es seisvatest materiaalistest raskustest üle saada.

II peatükk.

Leisi kool aastail 1945 - 1950.

Neljanda viisaastakuga (a. 1946-1950) jõuab eesti rahva elus lõpule üks ajalooline periood - siirdumine kapitalismilt sotsialismile ja algab teine periood - järkjärguline üleminek sotsialismilt kommunismile.

Rahvahariduse alal nähti IV viisaastakul ette järgmised ülesanded:

- a) Kehtestada seitsmeklassiline koolikohustus täies ulatuses;
- b) Üha rohkem (vähemalt 50%) 7-klassiliste koolide lõpetajaist suunata edasi õppima VIII klassi;
- c) arendada koolivõrku, taotlema, et igas linnas ja töölisasulas oleks keskkool;
- d) valmistada rahvamajanduse ja kultuurialade jaoks ette kvalifitseeritud kõrgema ja keskharidusega vaitseadlasi.¹

Üldhariduslike koolide finantseeringud
¹ L. Hallon, Rahvahariduse edusammudest Bestis nõukogude võimu ajal, "Nõukogude Kool", 1957, nr. 10. lk. 581.

Kasvasid aasta - aastalt suuremaks.

Aasta Summa rublades

1945 52 649 000

1946 70 131 000

1947 90 176 000

1948 105 070 000

1949 114 163 000

1950 114 831 000 ¹

Eriti kasvasid üldhariduslikele koolidele eraldatud summad kolme esimese sõjajärgse aasta (1945 - 1947) jooksul, kuna selle aja jooksul teostati koolides jooksev- ja kapitaalremont.

Seitsmeklassiline koolikohustus seati Leisi valla piirides sisse 1945/46. õppeaastal. Teine ülesanne, VII klassi lõpetajate VIII klassi suunamine, suudeti täita enam-vähem alles 1948/49. õppeaastast alates, kolmas ülesanne lahendati 1950. aasta lõpuks, millal Leisis Keskkool avati.

Leisi kool oli ainuke mittetäielik keskkool Leisi valla piirides, kus oli avatud VII klass, teised koolid olid kuueklassilised. Seoses seitsmeklassilise koolikohustuse kehtestamisega tuli naaber-
¹ Helga Kurm, Nõukogude Eesti üldharidusliku kooli areng, II osa, Tartu, 1954, lk. 11.

koolide VII klasside lõpetajail tulla edasi
õppima Leisi Mittetäieliku Keskkooli VIII klas-
si.¹

Paralleelselt mittetäieliku keskkooliga töö-
tas õhtuti samas koolimajas Leisi Maan-
noorte Kool, mis avati 15. detsembril 1945.
aastal. Maanoorte koolidesse võeti vastu
töötavaid noori 16. eluaastast alates.

Kool töötas Eesti NSV Haridusministeeriu-
mi poolt kinnitatud õppeplaani järgi.
Õppetöö toimus õhtuti, viis korda nädalas,
õppeaasta algas tavaliselt 1. novembrist ja
kestis 1. maini ning lõppes eksamitega.²

Maanoorte kooli juhatajana hakkas
tööle Leisi MTK õpetaja Albert Seppel.³

1. veebruarist 1947. aastast reorganiseeri-
ti maanoorte kool Leisi Täiskasvanute
Keskkoolius (VIII, IX kl.), mis töötas päeval koos
mittetäieliku keskkooliga.⁴

A. Kooli materiaalne baas.

Vaadeldaval perioodil suudeti enam-
vähem lahendada koolile vajalike ruu-
mide, inventari, osaliselt õppevahendite

¹ Karla Kiviall, Leisi MTK tegevusaegade 1948/49
õppeaasta kohta, 10. VII 1949. a.

² Eesti NSV Haridusministri määrus nr. 114, 17. VIII 1946. a.

³ Saaremaa TSN TK Haridusosakonna juhataja mää-
rusi nr. 84, 11. XII 1945. a.

⁴ Õppeneukoogu protokoll nr. 14, 1. II 1947. a.

internaadi ja raamatukogu küsimus, täies-
ti jäi lahendamata koolile vajaliku spor-
diväljaku ja õppe-katseala küsimus.

1947. aasta suvel vabastas Leisi Valla
Täitevkomitee koolile muulwad ruumid,
kus hakkas tööle Leisi Täiskasvanute Keske-
kooli VIII ja IX klass.¹ Kooli kasutuses olev
põrandapind ja ruumide arv suurenes
iga õppeaastaga. Nii näiteks 1945/46 õppe-
aastal, muulus koolile 559,78 m² põranda-
pinda,² 1947/48 kooliaastal 646,8 m².³

Peale lastevanemate abiga teostatud re-
monti suudeti klasside inventar korda
teha. See koosnes 97 koolipingist, 6 seinä-
tahulist, 8 õpetajalauast, 7 toolist ja 1 seinä-
kellast.⁴

Kool omas kaasa kabinetti: loodusloo-geo-
graafia ja füüsika-keemia kabinet. Mö-
lema sisustus oli võrdlemisi kesine.

1946/47 kooliaastal varustati kool uute
geograafiakaartidega, mis riide puudumisel
klebiti papile. Kooli tehnikaring füüsika
õpetaja Karl Allase juhtimisel sisustas
füüsika kabinetti mõningate omavalmis-
tatud õppevahenditega.⁵

¹ Leisi Mittetäieliku Keskkooli pass, seisuga 1. I 1947.

² Leisi Mittetäieliku Keskkooli pass, seisuga 1. I 1946.

³ Leisi Mittetäieliku Keskkooli pass, seisuga 1. I 1948.

⁴ Tealsamas.

⁵ Karla Kinnell, Leisi MTÜ tegevusülevaade 1946/47 s.a. kohta,
21. VI 1947.

Üldiselt on neil aastail koolis suure puudus näitlikest õppevahenditest, mida ei suudeta ka 1950. aastaus veel küllaldaselt varuda.

Kooli raamatukogu paiknes õpetajate toas väikeses seinakapis ja sisaldas 1945/46 kooliaastal 283 köidet,¹ 1949/50 õppeaastaus ulatus raamatute üldarv 619-ni, sellest õpilaste raamatukogus oli ainult 382 köidet.² Raamatud olid jaotatud klasside vahel laenutamist teostasid klassijuhatajad.

Internaat suudeti taastada 1945/46 kooliaastaks. Kuna internadi siseseadet ei saanud okupantide poolt lõhutada, inventar laiali tassitud, oli internadi näikulaseni-
sus vaja uut sisseseadet ja inventari, mis suudeti muutseda. Internaat paiknes koolimajas, põrandapinda oli 217,7 m², voodikohtade arv 40.³ Toiduained, millest internadi kogu ühiskatlas toitu valmistas, toodi kodust õpilaste endi poolt. Internadi antavate toiduainete muunorm 1 õpilase kohta oli järgmine: liha - kala - 1,5 kg, rasvaine - 0,5 kg, tangud - 1,5 kg, suhkur - 0,5 kg, munad - 15 tk., jüst - 200 gr.

¹ Leisi Mittetäielne Keskkooli pass, seinga 1. I 1946.

² Leisi Mittetäielne Keskkooli pass, seinga 1. I 1950.

³ Leisi MTk pass, seinga 1. I 1946

kartul - juurvili - 7,5 kg, piim - 3 l., hapukoor - 300 g, tee - 25 g, kohv - 60 g, sool - 400 g, muivatatud puuvili - 300 g, kakao - 60 g, leib - 400 g (päevas), nisujahu - 300 g.

Selline muunorm koormas õpilaste vaimu- ja keha tervist. Kuna sõjajärgseil aastail oli napus kõigist toiduainetest. Puuduvad toiduained püüti asendada olemasolevatega, õpilaste söögisedel aga muutus selle tõttu liialt ühekülgseks.

Internaadi personal koosnes juhatajast, 2 kasvatajast, kokast ja arvepidajast. Kasvatajateks olid tavaliselt õpetajad, arvepidajaks kooli raamatupidaja. Internaadi juhatajana töötas algul õpetaja Miina Leppel, hiljem koolijuhataja Karla Kiviale.

Lahendamata jäi kooli spordiväljaku rajamine. Kooli mänguväljak, kus oli korv- ja võrkpalliplats ning hüppeauk, oli liiga väikene jooksuplats ja spartakiaadide läbiuimiseks. Edaspidi oli küll plaanis rajada kooli juurde ajakohane spordiväljak, mida aga siiski ei tehtud.¹

Et kool oli ehitatud äärmiselt keh-
¹ Leisi MTK tegevusülevaated 1947-1950.

vale pinnasele, siis arvati, et kooli õppe-katseaid rajamisest midagi välja ei tule. Nii on katseaed veel 1950. aastal rajamata.¹

B. Leisi Mittetäieliku Keskkooli Õpetajad.

Ajavahemikul 1945-1950 töötas Leisi Mittetäieliku Keskkooli juures üheksateist inimest (vt. lk. 136-137). Üheksa õpetajat omasid pedagoogilise hariduse, kümme olid ilma pedagoogilise ettevalmistuseta ja omandasid õpetamisoskust haridusosakonna poolt korraldatavatel suvekursustel Kuressaares. Kursusi korraldati igal suvel ja neist olid kohustatud osa võtma pedagoogikutset mitteomavad õpetajad.²

Õpetajate töökoormus oli suurtavaliselt 22-28 nädalatundi mittetäieliku keskkooli klassides. 1946. aastast alates lisandus senisele koormusele veel maakoortekooli VII ja VIII klass. Töö toimus siin õhtuti, petrooleumilambi valgel, kuna Leisis elektrit siis veel ei olnud.

¹ Larla Kivall, Leisi mitk tegevusülevaade 1949/50 õppeaasta kohta.

² Sealsamas.

Leisi Jahu - ja saeveski hakkas alville ja ka koolile elektrivoolu andma alles 1948. aasta lõpupoole. Osa õpetajast olid samaaegselt internaadis kasvatajad (Miina Seppel, Ida Raaper, Alma Tammel).

Õpetajad vastutasid koolis tegutsevate ringide ja organisatsioonide töö eest. Pionieritöö oli järgemööda õpetajate Alma Tammeli, Erna Nõmme ja noorsooaluse vanempioneerijuhhi Ilmar Kalbi juhendamata. Karl Allas tegeles oma õpetajatöö kõrval kutselustele vene keele õpetamisega ja kooli tehnikaringi juhtimisega. Albert Seppeli põhitöökoht oli Leisi Tarbijate Kooperatiivis, kuid peale selle leidis ta aega koolis mehalise ja sõjalise kasvatusetunde läbiviimiseks ja kooli mehaanika- ja kullentöö juhtimiseks, oli Leisi valla õpetajate poliit-metoodilise ringi juhataja.

Võeti osa rahvamaja isetegevusest. Kool aitas korraldada ja läbi viia tähtpäevalisi autusi ja isetegevusloome pidusid. Kooli pedagoogide nime oli valla ühiskondlik - poliitiline elu initsiaatorina. Aidati läbi viia kohapealseid valimisi,

telliti riigilaenu ühe kuupalga ulatuses ja käidi müüades riigilaenu tellimas, tehti selgitustööd vilja riigile õigeaegse varumise kohta,¹ määrati koos õpilastega vilja seemnete idanemisprotsent ümbruskonna talumajapidamistes.

Käükogude õpetaja oli asunud ühiskondliku poliitilise ja kultuurilise keskpunkti meie maakajaoonides.

C. Õppe- ja kasvatus

Ajavahemikule 1945-1950 töötas Leisi kool seitsmeklassilise mittetäieliku keskkoolina. Kooli tegevusraadius, mis eelmisel perioodil oli kõige rohkem olnud 4-5 km, suurenes nüüd VII klassi osas 14-15 km-ks.

1945/46. õppeaastal on õpilaste arv koolis tunduvalt suurenenud võrreldes eelmise kooliaastaga (141-lt 172-le). Kevadel lõpetas klassikursuse 141 õpilast, õppedunus oli seega 81,9%.² Lühiseste järeleusamite tulemused ei ole teada, kuna algklasside osas uue õppeaasta alguse aruandele andmed puuduvad.

¹ Saare maakonna Täitevkomitee telefonogramm m. 2045, 8. IX 1945.

² Leisi Mittetäieliku Keskkooli aruanne 1945/46 õppeaasta kohta, 29. VI 1946. a.

Õppetööle mõjus pidurdavalt vajalike õp-
miste puudumine eesti keeles, füüsikas, sau-
sa keeles VII klassis osas ja I klassis inglise
keeles ning VI klassis matemaatikas. Õppe-
töö seisis quipi tagajärjel ühe nädala,
mis samuti häiris koolielu normaalset
käiku. Kooliühendusest normaalsel viisil
erines, eriti VIII klassis, kus oli pika kooli-
te.¹ VII klassi õpilased kasutasid kooli
internaati ainult osaliselt, kuna palju-
del vanematel puudus võimalus inter-
naadi toidunormi muretsemiseks. Pika
te tagant käivatel lastel puudusid va-
jalikud jalavõrk ja riie, mis sun-
dis samuti kooliühenduse mittetäitumisele.

1946. aasta kevadel pandi eesmärgel
välja 51 puuduliku hinnet, neudest eesti
keele kirjalisus 7 puuduliku, vene keele
kirjalisus 5 puuduliku hinnet, matema-
tikas 15 puuduliku, teistes ainetes vähe-
puuduliku hinded.²

Kooli õppe-kasvatustöösse puutuvad
küsimused arutati õppehoükoogu koosoleku-
tel, samuti lastevanemate üldkoosoleku-
tel. Õpilaste kodused külastati, neid
¹ Karla Kiviall, Leiri Mittetäieliku Keskooli tege-
vusjuhataja 1945/46 s.a. kohta, 30. VII 1946.a.
² Sealsamas.

siiski mitte mõiki, kuna õpetajail puudusid liulusvahendid. Olukord ei olnud kodudes alati õppimiseks soodne: kummid olid kitsikud, rahulikum õppimisvõimalused puudusid, puudus petrool valgustuseks, samuti kasutati õpilaste tööjõudu lügselt mudustes majapidamistes.¹

1946. aasta aprillis toimus VII klassi lastevanemate koosolek, kus arutati edasiõppimisvõimalusi kesu- ja mitsekoolides. Eelmisel 1946. aastal lõpetanud otsustas siiski mõju põllutööle jääda, kuna vanematel oli mudus töökatist suur puudus.²

Järgmise õppeaasta kevadel lauges õppeudus koolis 70,8%-le. 151 õpilaset lõpetas klassiuduse ainult 107 õpilast, 35 õpilast jäi klassiudusest mudama, 10 õpilast said suvetööd (audmed õppeaasta lõplike tulemuste kohta puuduvad).³

Kooli halb õppeudus ja puudulike suur arv oli tingitud kooliudustuse mittetäitmisest õpilaste poolt. Puudivate õpilaste nimekiri anti valla täiteudnistuse, kus selgitati puudumise põhjused,

koostati antid ja trahviti õpilaste va-
¹ Karla Kivall, Leini MTK tegeusülevaade 1945/46 õppeaasta kohta, 30. VII 1946. a.

² Sealsamas.

³ Leini MTK auanne 1946/47 s. a. kohta, 19. VII 1947. a.

hemaid laste seadusevastase kodusse jätmise eest. Kuna talumajapidamised olid sõja tagajärjel tööriistest ilma jäänud, siis rakendati paljudes taludes laste tööjõudu. Olukord sellis osas paranes alles 1949. aastaus seoses talude uel-
hooridesse astumisega.

Normaalsed õppetööd pidurdas õpiku-
te puudumine mõningates õppeainetes,
millest 1947. aastaus veel üle ei jõu-
tud saada, samuti halb valgustus in-
ternaadis ja klassides: kasutati petroo-
leumilampe, mille uelhv valgus mõjus
õpilaste silmadele halvasti.¹

Vaadeldava perioodi järgmisel kolmel
õppeaastal võib märgata õppeedukuse
paranemist, kuid mitte niipalju, et saavu-
tatud taset normaalseks lugeda (vt. õppe-
edukuse graafik^{lk. 142}!). Isegi 1949/50 õppeaasta
koolijuhataja tegevusaruandes on mä-
gitud, et ueli õpilast jäid koolist ära
äärwise vaesuse pärast. Kehvamate õpi-
laste abistamiseks moodustati komisjon,
kes korraldas uerjanduse õpilaste riie-
tega varustamiseks. Ka kooli poolt anti²
toetust 1000 rubla ulatuses.

¹ Leiri Mittetäieliku Keskkooli aruanne 1949/50 j.a.
uokta, 6. III 1950. a.

² Sealsamas.

Madala õppeedukuse põhjus peitus na-
valla mittetäielise keskkoolide erinevas õppe-
tasemes. VII klassi tulnud õpilased ei oma-
nud võrdseid eelteadmisi, eriti suuri ras-
kusi oli matemaatika ja inglise keelega ¹
(Laugust, Roobanalt, Põrsamaalt tulnud õpilased).

Ka kooli õpetajate maadriil puudus va-
jalik pedagoogiline ettevalmistus. 1945.-1950.
aastatel Leiris töötanud 19 õpetajat kuus
pedagoogiline ettevalmistuse aiult 9 inimest,
kuna ülejäänud 10 õpetajat olid güm-
naasiumi või keskkooli Kuressaares lõpetä-
nud. 1949/50. õppeaastal tuli kooli eriti ¹
palju uut maadrit juurde, kuhu oli eas-
vusi distsipliiniga, eries korvarikuumis,
õpetajatele vastuhakkumist. ²

Mitte alati ei suhtunud õpetajad müllalt
hoolikalt tundide ettevalmistamisse. Leiri
Mittetäieliku Keskkooli revideerimisel 1948.
aasta oktoobris selgus, et kõin õpeta-
jad ei oma tunnikohspunkte, inspektee-
ritud tunnid ei olund sellised nagu
olus neid väha tahetud. ³

Õppenõukogu tegeles vähe õppeedukuse
küsimustega, siin arutati tundide jaota-

¹ Leiri Mittetäieliku Keskkooli 1949/50 õppeaasta
tegevusülevaade, 6. VII 1950. a.

² Sealsamas.

³ Leiri MTK revideerimise aut nr. 10, 4. X 1948. a.

mist õpetajate vahel, ringidele juhatajate määramist, jagati kehvemale õpilastele toetust — tegeldi sellega, mis õppenõukogu ülesannetesse ei kuulunudki.

Tundidesse püüti sisse viia nn. poliitilist momenti, aru saamata, et kogu koolitöö peab teenima ideelis-kasvatustliku eesmärgi.

Koolis töötas väikesearvuline pioneeriorganisatsioon, kelle töö ei olnud veel vajalikul tasemel. Eestvedajaks oli igal pool õpetaja, õpilaste enesealgatus puudus täielikult ja tol perioodil seda õpilastes arendada ei püütudki.

Suurem osa VII klassi lõpetajast ei tundnud huvi edasiõppimise vastu, vaid jäid koju vanemale abiks. Alates 1949. aastast alates hakkasid Leisi Mittetäieliku Keskkooli lõpetajad edasi õppima keske- ja erikutseskooldes. Seoses talude kolhoosidesse ühinenusega jäi noortel aega üle õppimiseks, ühtlasi tekkis vajadus põllumajandusspetsialistide järgi. Osa kooli lõpetanuid omandas põllumajandusliku suunaga hariduse vastavates tehnikumides ja nii mõnigi neist

töötas kodukolhoosis agronominna, brigadirina, zootehnikuna.

Õppeprogrammid ja õpikud jäid vaa-
deldaval perioodil põhiliselt samaks, mis
1944/45 õppeaastal. Suuremad muudatused
toimusid vene keele osas, kuna 1944/45
kooliaastal alustati kõigis klassides ve-
ne keele õppimist algusest peale. Nüüd
muidugi sellis osas olukord muutus: õpi-
kud ja programmid lasti välja vastavalt
venee keele õppimise aastate arvule.

Õppeplaanis toimusid suuremad muuda-
tused eesti keele tundide arvu osas, et
parandada emakeele õppetaset koolides (vt.
tabel nr. 4). Alates 1947/48 õppeaastast
hakati vene keelt üldharidustüves koolides
õpetama alates II klassist. Matemaatika
esines üksimuid nihmeid tundide arvu
muutmise osas. 1946/47 õppeaastast alates
alustati VI klassis füüsika õppimist.
Täiõpetuse tundide arv vähenes kõigis
klassides 1946/47 kooliaastal 2-lt ühele,
samuti vähenes laulmise ja joonistamise
tundide arv algklassides, millejärele
I klassis kirjutehnikat enam ei õpetata
1948/49 õppeaastast alates. Muus osas õppe-

plaanis esines nihkeid, kuid väiksemaid.

Kooli ette seatud ülesanded a. 1945-1950 täideti põhijoontes edukalt. Lahendamata jäi osaliselt kooli materiaaltehnilise baasi küsimus (õppekatsesaal, spordiväljak, töötuba, näitlikud õppevahendid). Ka õppe-edukus ja kasvatustöö ning töö pioneeridega ei olnud koolis vajalikul tasemel. Puudus oli pedagoogilist ettevalmistust omavast õpetajate kaadrist. Vaadeldav periood kooli ajaloos avaldab mõju järgnevale perioodile, kus kooli ette püstitatakse veelgi suuremad ülesanded. Nii saab väiteus kooli mitteüldaldane materiaaltehniline baas pidurdavaks asjaoluks uue avatava keskkooli arengus.

III peatükk.

Leisi Keskkool aastail 1950-1959.

Vüenda viisaastaku algul seadis NLPK XIX kongress nõukogude rahva ette kogu maa tootlike jõudude järsku suurendamise, vaimse ja kehalise töö vastandlikkuse kaotamise ülesande. Hariduse osas nägi kongress ette meil ulatuslikke ülesandeid, nagu täieliku keskhariduse järk-järguline elluviimine, koolitöö polütehniliseerimine jne.¹

Vabariigi parteiorganisatsioonid, valitsuse ja haridusorganite töö viljana kasvas keskkoolide arv, eriti linnades.

Ühiskondliku ühiskonna ülesehitamise edasise ülesandeid käsitles NLPK XX kongress, kes mõistis otsustavalt hukka isikukultuse ja sellega seotud väärtähtsuse. Rahvahariduse alal kritiseeris kongress haridusorganite argust ja saamatust koolitöö polütehniliseerimisel, nõudis

¹ NLPK kongresside otsused, III köide, lk. 566.

noorsoo paremat ettevalmistust eluks ja seadis v nüsaastaku jõuksel ülesandeks ellu nüa täielik keskharidus kogu Nõukogude Liidu ulatuses.¹

v ja v nüsaastakul koolide ette seatud ülesanded olid suured, isegi liiga suured ja sellepärast neid otsuseid täies ulatuses ei õnnestunud ellu rakendada. Ka Eesti NSV-s võeti vastu otsus üleminekus üldisele keskharidusele, sealjuures aga ei mõeldud läbi, kas ehitajad jõuavad järgi kavandatud plaanidele. Nü tekkiski olukord, et maa-rajoonides avati nüsaastaku lõpuks keskkoolle arvuviselt üle kümne, kuid nusi keskkoolihooneid jõudsid ehitajad eksploatatsiooni anda ainult mõned.

Võeti vastu otsus koolitöö poliitteeni-seevimiseks, aga jällegi ei arvestatud, kas koolid on ka vastava materiaaltehnilise baasiga varustatud, kas koolide juures on võimalik avada töökodasid, kas koolidel on inventarimende sisustamiseks. Orissaare rajoonis

¹ L. Hallor, Rahvahariduse edusammudest Eesti nõukogude võimu ajal, "Nõukogude Kool," nr. 7, 1958, lk. 389.

võeti otsus koolide poliitehniseerimiseks vastu pärast NLRP XIX kongressi, kuid veel 1957. aastal oli suuremas osas majooni koolidest poliitehniline haridus sisse viimata just materiaaltehnilise baasi puudumise tõttu.

Leisi kool reorganiseeriti keskkooliks 1950. aasta novembrikuus, poliitehnilisele haridusele suudeti üle minna alles 1955/56 õppeaastal.

A. Keskkooli materiaalne baas.

Keskkool hakkas tööle endisele mittetäielikule keskkoolile kuulvates ruumides. Õpilaste arv suurenenine V-VII klassides, seoses ümbruskonna mittetäielike keskkoolide reorganiseerimisega algkoolides, tõi kaasa paralleelklasside tekkinise. Koolihoone pidi nüüd mahutama 13-15 klassikomplekti. Uute klasside jaoks saadi ruumi juurde internaadi arvel, mis paigutati aleviku keskses asuvasse kahekordsesse ruumajja. Keskkooliks reorganiseeritud koolil puudus rõimla,

kooli saal aga oli liiga väike kehalise kasvatusse tundide läbiviimiseks. Luni käesoleva ajani on võimla misinues koolis lahendamata.

Koolil ei olnud vajalikke ruume käsitööklasside jaoks, mille olemasolu, seoses poliit tehnilisele õpetusele üleminekuga, oli tarvilik. Poeglaste töötoa puudumist püüti osaliselt ületada kohaliku tarbijate kooperatiivile kuuluvate puu- ja rauatöökodade kasutamisega, milleks kooperatiiv sepluse korras nõusoleku andis.¹ Et aga tööõpetuse tunnid toimusid töö ajal, siis oli töölistel ja õpilastel ruumi puudumise tõttu praktiliselt võimatu koos töötada.

Seejärel hakkas kool ise endale töötuba rajama. Kooli direktorit abistas selles küsimuses lastevanemate komitee, kes aitas vajalikku sisustust muretseda.² Töökoda ehitati valmis õpetajate ja õpilaste ühiste jõududega ning sellis kasutati koolimaja alumise korruse läänetiiva põhjapoolses otsas paiknevat õpetajate korterit. Algu oli töötoas ainult üks tööpinne. Hil-

¹ Õpeneükogu protokoll nr. 40, 19. VI 1954.

² Lastevanemate komitee koosoleku protokoll nr. 5, 17. III 1955.

jem saadi inventari juurde. 1962. aasta algul laiendati töötuba oma jõudude ja vahenditega ning tehti juurde kaus kohta puidutööks ja kümme kohta rauatööks.¹ Sellest hoolimata on töõnoda kitsas ja sisustus ei ole küllaldane. Väikesesse ruumi on ära mahutatud seitse puutreipinni, ketasaag, elektrihöövel, raud-treipinu, kaus puurmasinad ja kümme kruustangidega varustatud lauda rauatöödeks.

Tütarlaste näsitööttunnid viidi läbi klassides. Kapsin oli puudus vajalikest tööriistadest, alles 1957/58. õppeaastaks lahenes vajaliku inventari küsimus.

Keskool ei olnud küllaldaselt varustatud tundide läbiviimiseks vajaliku näitliku materjaliga. Osalt püüti seda lünka täita omavalmistatud näitlike vahenditega. Igal õpetajal tuli valmistada põhiõppeaineis (näit. eesti keel, matemaatika) kaks näitlikku õppevahendit ja kõrvalõppeaineis (näit. joonestamine, laulmine) üks näitlik õppevahend iga klassi kohta. Kasutati ka õpilaste abi, nimelt rakendati koorilaulu tunni ajal mittelauljad

¹ Leisi Kemnooli materiaalse baasi uueks õppeaastaks ettevalmistamine sotsialistliku nõitluse ariame seaduga 22. IX 1962.

näitlike õppevahendite valmistamiseks. Valmistati tabeleid, mudeleid, topiseid bioloogias, geograafias, keeltes, füüsikas.¹ Suvises vaheajaks antakse õpilastele juhised keemiliste ja kollektsioonide valmistamiseks.²

1951. aasta sügisel hakkas bioloogia ja joonistamise^{ing} joonestamise õpetajana tööle Karoly Stern, kelle juhtimisel rajati kooli elanurk. Siin olid algloomad, linnused, kahepaiksed, vähid, vaskuss ja 60 liiki toataimi, mida sai kasutada bioloogia-tundide näitlikustamiseks.

Vaadeldava perioodi algul puudus koolil vajalik spordivarustus, mida aasta-aastalt siiski suudetakse täiendada. Kool sai võimlemiskitse - ja -hobuse, mitukümmend paari nussavarustust, 7-8 võimlemismatti, heite - ja tõukeinventari. Keskkool kasutas spordiseltsile „Kalev“ kuuluvat spordiväljakut Leisi alevi keskel, mis asetses koolist 300 m kaugusel.

Keskkoolile kuuluv raamatukogu kasvab vaadeldaval perioodil mitmekordseks, võrreldes 1949/50 õppeaastaga 1955.

¹ Õppenoikogu protokoll nr. 7, 7. II 1951.

² Õppenoikogu protokoll nr. 14, 5. VI 1951.

aastal on raamatukogu 2410 raamatut,¹ käesoleval õppeaastal aga juba üle 5000. Koite. 1950. aasta detsembris määrati kooli direktorioni poolt raamatukogule esma- kordselt hooldusõpetaja, 1951/52 kooliaastast alates muutus aga raamatukogu juhataja koht koosseisuliseks.² Raamatufond on paigutatud kitsasse ruumi koolihoone ülemisel korrusel, õpilaste mülastamisega oli peale õppetunde lõppu, kusjuures mülastamise päevad olid klasside ruuma kindlaks määratud.

Keskkooli avamisega kerkis päevanorda uue internadi probleem. Kooliruumid olid vaja vabastada uute avatavate klassi- komplektide jaoks. Olukord lahenes osaliselt 1951. aasta sügiseks, kui kool sai kasutada Leisi alevikus asuva „Sarapuu maja“ (munagise majaomaniku nimi oli Sarapuu) ja hiljem lisaks sellele veel Leisi külanõukogule kuuluvast majast paar tuba. Tänu ümberkorraldusele, mahutas internaat 1953/54 õppeaastal 82 õpilast.³ Õpilaste poolt kasutatav pind-
dapiind oli 646 m², seega ainult voodi-

¹ Kooli pass seisuga 1. I 1955. a.

² Õppenõukogu protokoll m. 9, 29. XI 1951.

³ Kooli pass seisuga 1. I 1954. a.

kohtade ruum, puhke-ega õppimisvõimalusi
internaadis ei olnud, õppetunnid toimusid
koolimajas klassides. Koolimajasse jäi eu-
diselt internaadi söökla ja köök, mida
mujale paigutada ei olnud võimalik.

1958/59 kooliaastal anti kooli kasutada
Leisi Tööstuskombinaadile kuuluv klubi-
hoone ja osa internaadist paigutati sin-
na, kuna majaomanin Tarapuu harras
maja ise kasutama.

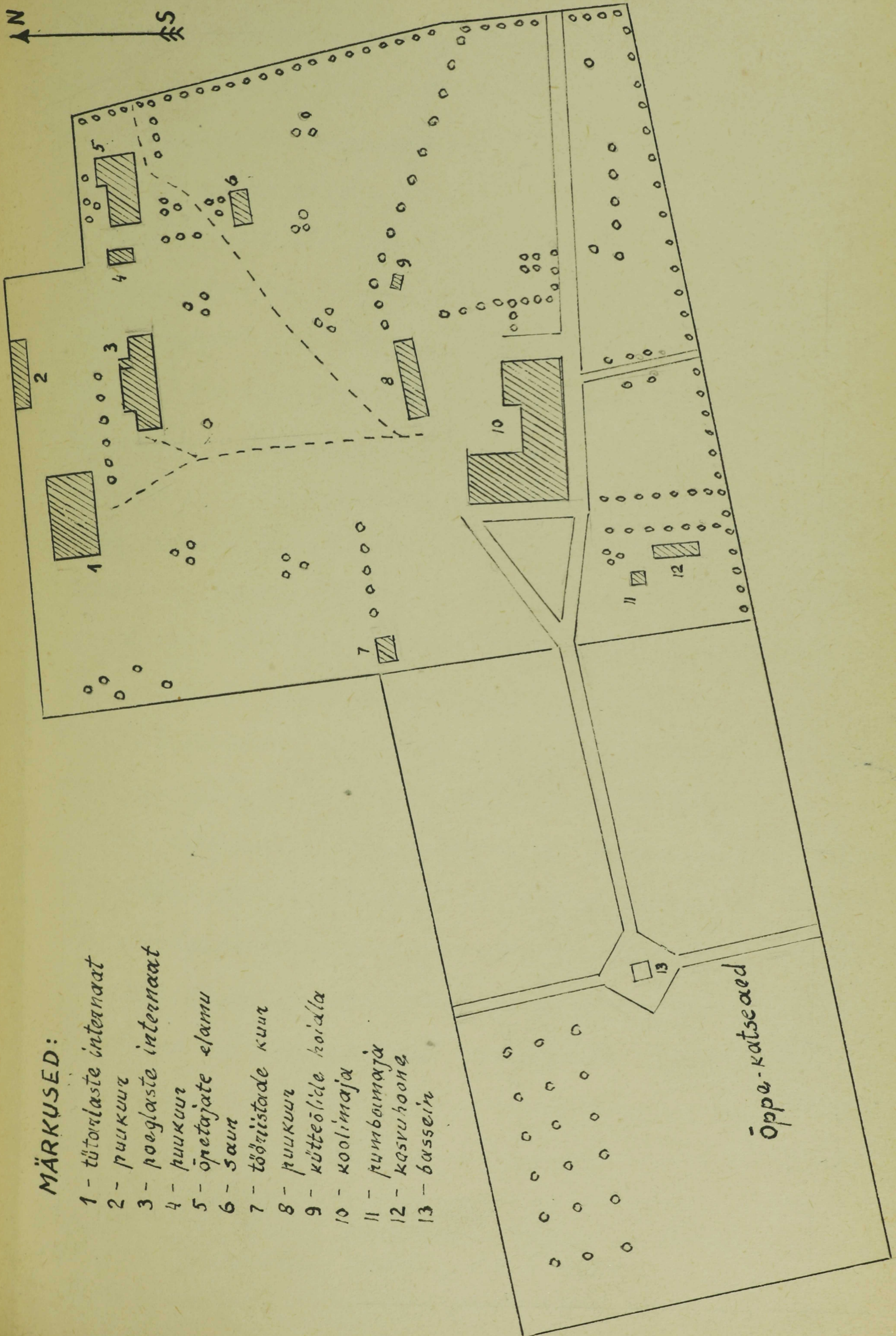
Vajadus uute ajakohaste internaadihoo-
rete järgi püsis. Need ehitati alles 1960-
ndate aastate algul.

Suurem osa koolile kuuluvast maast
moodustas õppe-katseala (2 ha), mille ma-
jamisega hakati tegelema alles 1951. aas-
ta suvel. Töötis maatükki pidi korras-
tatama 1951. aasta sügiseks, ¹ kuid seda
ei tehtud ja alles 1952. aasta keva-
deks jõuti niikaugele, et võis mõelda
katselappide rajamisele. Asi venis koo-
li direktori hoolitu suhtumise tõttu
katseala rajamise küsimusse.

Õppe-katseala hooldasid kordamöö-
da kooli bioloogiaõpetajad A. Saarik, K.
¹ Õppenõukogu protokoll nr. 7, 20. XI 1951.

kuur
aast
mõeldus?
m²

LEISI KESKKOOLI MAA-ALA

MÄRKUSED:

- 1 - tütarlaste internaat
- 2 - puuküür
- 3 - poeglaste internaat
- 4 - puuküür
- 5 - õpetajate elamu
- 6 - saun
- 7 - tööriistade küür
- 8 - puuküür
- 9 - kütteõhule hooldala
- 10 - koolimaja
- 11 - pumbamaja
- 12 - kasvuhooned
- 13 - bassein

Õppe-katseaed

Stern, E. Kool, ja A. Holts. Tänu õpetaja Sterni initsiatiivile, rajati äärmiselt kehvale kruusasele pinnasele kooli marja- ja viljapuuaiad: õunapuud, karusmarjad, mustsõstar, vaarikad.

Aeda üüdi sisse eelsoojendusbasseinist 100-meetrine torustik. Aias oli kaks veetõtopunkti, basseini suubus aga 30 m pikune toru kooli kaevu juurest. Vee pumpamine toimus käsitsi, mis oli muidegi väga vaevarikas töö. 1961. aastal alustati õpilaste abiga kooli pumpamaja ehitamist, mis valmis lõplikult 1964. aasta kevadeks.² Raske käsitsitöö pumpamisel on asendatud mootorijõuga.

1954. aasta kevadel oli õppe-katseaed jaotatud järgmistesse osakondadesse:

- 1) 10-väljaline heintaimede osakond — 680m²,
- 2) põllunduskultuurid (7-väljal. külvik.) — 1547m²,
- 3) söödakultuurid ————— 1075m²,
- 4) algklasside osakond ————— 519m²,
- 5) dekoratiivtaimede osakond ————— 588m²,
- 6) vaarikaistandus ————— 380,6m²,
- 7) maasikaistandus ————— 173 m²,
- 8) marjaaed ————— 1125m²,

¹ Boris Livi, Livi Keskkooli õppekasvatustöö aruanne 1953/54 õppeaasta kohta, 29. V 1954.

² Pedagoogilise nõukogu protokoll nr. 18, 16. V 1961.

- 9) viljapuuaed ————— 3147 m²,
10) kartul (vagudes) - 620,6 m², muut pesiti - 1472 m²,
11) aedviljad (peet, kapsas, porgand, kurk,
kaal, uba) ————— 3166 m²⁴

Yordivõrdlusi teostati kartuli- ja suvi-
teraviljadega (kartul - 12 sorti, oder - 10 sorti,
nisu - 8 sorti, kaer - 5 sorti, mais - 3 sorti).²

Õpiljem hakkas õppe-katseaiia juhata-
jana tööle kooli keemiaõpetaja Alma
Holtts, kelle kavandamisel ja eestveda-
misel sai kooliaed oma õprilike ilme,
olles rajoonis üks parimaid. 1958/59 õpe-
peaastal valmis kooli kasvukoone, sa-
nuti kooliaia esiosa kaunistav teras-
sikujuuline kivitaimla. Ränk töö, mida
äärniselt kehva pinnas nõudis, andis
tagajärgi: 1958. aasta suvel saadi koo-
liaiast tulu umbes 4000 rubla.³ Puu-
viljad, marjad, varane juurvili ja aed-
vili anti üle Leisi Tarkijate Kooperatiivi
kokkustupunkti, kartul ja sügisene aed-
vili läks kooli internaadile, mille eest
internaadis toidul olevatelt õpilastelt ra-
ha laekus. Kooliaiast saadud summade-
ga ehitati kasvukoone ja pumbamaja,

¹ Boris Kivi, Leisi Keskkooli õppe-kasvatustöö aru-
anne 1953/54 s. a. kohta, 29. VII 1954. a.

² Tealsamas.

³ Pedagoogiline nõukoogu protokoll nr. 15, 13. IV 1959.

muretseti koolile õppevahendeid, korraldati bioloogialaseid kursuseid.

Kooli ees seisvad majandusloend ras-
mused suudeti enamuses vaadeldava
perioodi lõpus ületada ja poliitelmii-
lisele õpetusele üle minna.

B. Kooli pedagoogiline kaader.

Ajavahemik 1950-1959 on Leisi Kes-
kooli arengus olnud küllaltki sünd-
musterikas. Ka kooli õpetajaskonnas on
toinunud tähelepanuvääriv liikumine: ka-
heksa õppeaasta jooksul on koolis tööta-
nud 62 õpetajat, sealjuures igaaastane
õpetajate arv ulatus 20-25 inimeseni.
 $\frac{1}{3}$ õpetajate arvust, 21 õpetajat, töötas
kooli juures ainult ühe aasta, ainult
12 õpetajat töötas kooli juures kas
pidevalt või pikemat aega. Suurem osa
õpetajast omas pedagoogilist haridust,
kuid oli küllalt ka neid, kes peale
keskkooli lõpetamist alid õpetajana
tööle hakanud. Sellised inimesed tööta-
sid kooli juures ainult aasta või
kaus ja läksid siis edasi õppima.

Teisens määrati Saaremaa koolidesse tööle palju Eesti mandriosaalt päritolevaid kõrgemate õppeasutuste lõpetajaid, kes oma kodurajoonidesse tagasi siirduda ihkasid ja esimesel võimalusel ka seda tegid. Mõned õpetajad lahkusid pedagoogilisele tööle kohmatuse tõttu ja haugasid tööle neid huvitavatel tööaladel.

Osa õpetajaist suhtus oma töösse suure kohusetundega. Esile tuleb tõsta õpetaja Alma Tammelit, kes töötas algklasside õpetajana ja saavutas oma töös alati heid tulemusi. Hästi töötasid õpetajad Raiisa Orgussaar, Heinrich Porrs, Leina Tähuas jt.

Peale põhikooli koolis oli igal õpetajal mingisugune lisakohustus, paljudel oli neid aga rohkem kui üks.

Leisi Keskkooli õpetajate tegevusaruanetes 1957/58 õppeaasta kohta on lisakohustuste osas märgitud järgmist:

Eveliine Kõrtsini - oli õppenoorkogu sekretär ja kooli Punase Risti algorganisatsiooni esimees. Rahvamaja tööst võttis osa laulukooris ja näiteringis;

Õie Toots - kooli kabinetijuhataja, õppealajuhataja kohustetäitja. Rahvamaja

tööst võttis osa segakooris, näiteringis, ansambelis, kuulus õpetajate nõrkpallinainnonda. Peale selle õppis Tallinna Pedagoogilises Instituudis.

Udo Int - töötas muusikaringis ja kooli orkestrites, rahvamajas juhatas segakoori, nais- ja meesansamblit.

Paul Laidus - õpilaste ALMAVü algorganisatsiooni hooldusõpetaja, sõjalise kabineti juhataja, keskkooli partei-organisatsiooni sekretär, kohaliku Shu-gaasikaitse õppuste läbiviija koolis ja "Vesse" kolhoosis. Rahvamaja tööst võttis osa näiteringis.

Selline lisakohustuste hulk nõovis õpetajailt nende vaba aja, mis on mõeldud puhkuseks ja pedagoogiliseks enesetäiendamiseks, võttis ära täppetundides ettevalmistamise aja ning õppetundide kvaliteet ja lõppkokkuvõttes õpilaste teadmised ning kooli õppedeevus kannatas selle all tublisti. Samuti mõjus õpetööle negatiivselt pedagoogilise kaadri alaline vaheldumine ning õpetajate mitteüldaldane ettevalmistatus pedagoogiliseks tööks.

C. Õppeemus ja kasvatustöö

Vaadeldaval perioodil oli Leisi Keskkool Orissaare rajoonis ühes madalama õppeemusega koolidest ja seda just aastatel 1950-1955. Hiljem õppeemuse tase tõuseb ja viimasel neljal õppeaastal ulatub juba üle 90% (vt. graafik!)^{lu. 142}

1950/51 kooliaastal õppis Leisi Keskkoolis 243 õpilast, kellest jäi klassikursust nõudama 14. Õppeemus oli seega 82,3%. Suurem osa puudulikest hindest pandi välja matemaatikas, vene keeles ja eesti keeles.¹

Järgmisel õppeaastal suurenes õpilaste arv 279-le, aga klassikursuse lojetas ainult 155. Klassikursust jäi nõudama 47 (!) õpilast ja järeleusamid said 77 (!) õpilast (neist 55 sooritas sigrisel, järeleusamid).²

Härniselt madala õppeemuse peapõhjus peitus selles, et ümbruskonna koolide reorganiseerimisega neljakuulalisteks algkoolideks (Langu, Roobaka, Karjijä. vt. skeemi Leisi kju koolide kohta!) paisu-

¹ Õppenõukogu protokollid nr. 13, 14, 15, 15.V-15.VI 1951.

² Leisi Keskkooli aumanne 1951/52 s.a. tulenuste kohta.

sid Leisi Keskkooli V ja VI klassid to-
hutult suureks, tekkisid paralleelklassid.
Kariast ja Metskülast tulevate õpilaste
kodud asetsevad koolist 6-14 km kau-
gusel, internaat aga mahutab samal
ajal 70-80 õpilast. Suurem osa õpilas-
test elas talvel kõige halvematel olu-
dega Leisi alevikus erakorralis, kui aga
korralit saada ei olnud, tuli kodus käia,
muidugi jälgis, sest liikuvahendid puu-
dusid. Hilja õhtul koju jõudnud õpila-
ne oli väsinud, ta lihtsalt ei suutnud
õppida ja sai koolis puuduliku
hinded.

Teine ja muidugi väga mõjuv põhjus
põlvkooli pedagoogilise kaadri väheses
ettevalmistuses heade õppetundide läbiui-
nises, näitlike vahendite puudus, õppe-
programmide ja õpimete mittevastavuses
õpilaste eale, algklasside mitteüldalda-
ne ettevalmistus V klassi astumises.

Alates V klassist oli madala õppeedu-
se põhjusena koolides veel vanuseliste
iseärasuste mittearvestamine. ¹VIII klassi-
de madal õppeedumus oli tingitud seits-
¹ Helga Kurm, Nõukogude Eesti üldhariduskooli
kooli areng, II osa, Tartu, 1954, lk. 80.

meelassiliste koolide erinevast õppetase-
mest.

Seis: Keskkooli madalat õppeaastat mäi-
niti ka 1952. aasta õpetajate augustikuu
nõupidamistel Tümalas.¹

Kooli on inspekteeritud kaus nonda
Õppeaasta jooksul: novembris ja veebruaris.
Novembris inspekteeriti kooli Ois-
saare Rajooni TSN TK Haridusosakonna
juhataja Evald Lagle ja koolideosa-
konna juhataja V. Reinsoo.² Märkiti ära
mõningaid puudusi õppetunetes (on va-
ja rohuem õpilasi suuliselt küsitleda;
hinded peavad olema päevuse mär-
gitud) ning komsomoli- ja piirerioor-
ganisatsiooni nõrka tööd. Sellega inspeu-
teerimine piirduski. Samal ajal oli aga
koolis äärmiselt palju koolikohustuse
mittetäitjaid. Õppenõuogu arutas puude-
mise küsimust ja tegi kindlaks iga
klassi kohta puudumiste keskmise
päevas:

I kl.	- puudujaid	iga päev keskmiselt 12,
II kl.	- " -	- " - " - " - 2
III kl.	- " -	- " - " - " - 3
IV kl.	- " -	- " - " - " - 1-2
V kl.	- " -	- " - " - " - 10

¹ Algab uus õppeaasta, "Punalipp" nr. 105, 30. VIII 1952.
² Õppenõuogu protokoll nr. 6, 15. XI 1951. a.

<u>VI</u> kl.	- puudujaid	õga päev	keskmiselt	6 õpilast,
<u>VII</u> kl.	- " -	- " -	- " -	2 " - ,
<u>VIII</u> kl.	- " -	- " -	- " -	1 " - ,
<u>IX</u> kl.	- " -	- " -	- " -	1 " - ,
<u>X</u> kl.	- puudumisi	esineb	harva.	¹

Koolikohustuse mittetäitjad olid V ja VI klasside õpilased, kelle kodud koolist kaugel ja muudugi oskavad seda olu-
norda ära kasutada, et õpetajatel-klas-
sijuhatajatel nende kodusid ei oleud
võimaliku sageli külastada.

1952/53 õppeaasta oli samuti mada-
late näitajatega, aasta õppeduuus ² 74,7%
Rajooni õpetajate nõupidamistel 1953. aas-
ta märtsis Jumalas süüdistati kooli
direktorit ja kooli õpetajate komisiooni-
algorganisatsioon, kes ei olewat analüüsi-
nud põhjalikumalt ebarahuldava edasi-
jõudmise põhjisi koolis.³

1953. aasta novembris viidi koolis läbi
põhjalik inspekteerimine. Kooli juhtkonna
töös leiti järgmised puudused: 1) direk-
tori ja õppealajuhataja vahel oli läbi vii-
mata tööjaotus, 2) õpetajate töö juhtimine
ja abistamine piirdus ainult tundide

¹ Õppenõunogu protokoll nr. 3, 18. IX 1951. a.

² Lõvi Keskkooli auanne 1952/53 s. a. kohta.

³ Lõpetada edukalt näesalev õppeaasta, "Punalõvi",
nr. 38, 28. III 1953.

külastamisega, 3) õppealajuhataja poolt külastatud tunnid on analüüritud pealirnuudseltselt jne. Inspetserimisel paistab silma asjaolu, et aetakse taga igasuguseid paberlikke andmeid, klassi- ja õpilaspäevakute, tööplaanide jne korrasolekut, asja sisusse tungimist siin ei leia. Koostatud anti pikaus on 14 lehekülge, ettepanekud koosnevad 25 punktist, kuid kooli õppejuhataja edasisele tõusule see küll maasa ei aidanud.

Keskkooli revideritakse sel õppeaastal veel teist korda, 1954. aasta märtsis. Selle inspekteerimisega ei ole õpetajad rahul, kuna anti on sisse maigitud asju, millest inspektorid kohapeal õpetajatega vesteldes ei ole midagi maininud.²

Selline vaenulik olukord haridusosakonna ja kooli vahel oli tingitud asjaolust, et haridusosakonna juhatajana ja inspektoritena töötasid ebapiisava ettevalmistusega inimesed, kes ise koolides õpetajatööga toime ei saanud tulnud.

1954/55 õppeaasta tulemused on Leisi

¹ Inspetserimise anti omissuse raj. Leisi Keskkooli inspekteerimise kohta 26.-27. XI 1953. a.

² Õppeõukogu protokoll nr. 37, 18. III 1954.

Keskkooli ajaloo kõige madalamad. 264-st õpilasest lõpetas kevadel klassikursuse 135. Klassikursust jäi võrdama 49 õpilast, järelksamid said 50 õpilast. Õppeedukus kevadel 51,1%, sügisel 70%.¹

Eniti halb on õppeedukus V, VI ja VII klassides. V^a klassist pääses 26 õpilasest eksameile ilma puuduliketa 12 õpilast, klassikursuse lõpetas peale eksameid ainult 6(!) õpilast.

V^b klassi 21 õpilasest pääses puuduliketa eksamile ainult 5(!) õpilast, klassikursuse lõpetas peale eksameid 3 õpilast.

VI klassis oli õpilasi 40, klassikursuse lõpetas 21 õpilast. Järeleksamid erinevad

VI klassis jaiguistes õppeainetes:

1) eesti keele kirjaline - järeksam	10 õpilast,
2) eesti keele suuline - - - - -	1 - - - ,
3) vene keele kirjaline - - - - -	16 - - - ,
4) - - - - - suuline - - - - -	1 - - - ,
5) aritmeetika - - - - -	2 - - - . 2

Kirjaoskuse madal tase eesti ja vene keeles oli tingitud õpilaste erinevast ettevalmistustasemest ümbrikuu alguses ja V klasside õpilaste halvast teadmiste

¹ Lõhi Keskkooli avaranne 1954/55 õppeaasta kohta.

² Pedagoogilise nõukogu protokollid nr. 19, 21, 29. V - 8. VI 1955. a.

hulgast.

Madala õppeedukuse põhjusi arutas lühiti kooli pedagoogiline nõukoogu. Leiti, et üks põhjustest peitub õpetajate halvast töös. Paljud tunnid olid ette valmistatud pealisnaudselts, sellistes tundides puudus töömeelolu ja enesid distsipliinirikumised.

Kooli ainekonusjonid ei töötanud, õpetajad ei võtnud osa rajooni ainesektsioonide tööst¹, mille töökoosolekud tõepoolest musi teadmisi pedagoogidele juurde ei andnud.

1955/56 õppeaasta tulemused olid tunnult paremad, võrreldes eelmiste õppeaastatega. Õpilaste arv keskkoolis vähenes 185-le, kuna valmis uus Kaija 7-kl kooli² koolihoone. Õppeedukus tõusis 89%-le.

Järgmistel õppeaastatel tõusis kooli õppeedukus veelgi: 1957/58 õppeaastal 92,9%-le, 1958/59 õppeaastal oli 92,1%.

Kooli õppeedukus paranes, kuid kasvatus tööga ei olnud koolis kuuseltki võin norras. 1957. aasta jaanuaris ilmus rajooni ajalehes „Punalipp“ artikkel, kus käsitletakse ideelis-politilist kasvatus tööd rajooni koolides.

¹ Pedagoogilise nõukoogu protokoll, nr. 6, 4.XI 1954.

² Leiti Keskkooli ariuanne 1955/56 s.a. kohta.

Leisi Keskkooli osas märgitakse, et kasvatus-
tustöös esineb veel rida puudusi. Kooli
direktor ja õppealajuhataja tegelevad vähe-
kasvatustööga õpilaste, õpetajate ja laste-
vanemate hulgas.¹

Ideelis-politilise kasvatustöö halvast
olukorrast koolis raägivad ka õppe-
nõukogu protokollid. Tüua erinevad puu-
dused õpetajate töös, hoolimata sellest, et
pedagoogiline nõukogu koosolekutel arvus-
tatakse pidevalt õppe-kasvatustöös esi-
nenud puudusi. Klassijuhatajad ei teg-
le küllaldaselt neile usaldatud klassi-
kollektiividega. Sellest on tingitud ka kom-
somoliorganisatsiooni väikese areenulatus ja
vajaliku autoriteedi puudumine õpilas-
te hulgas.²

Halba suhtumist oma tööülesanne-
tesse aga ei esine kõigi klassijuhataja-
te ja õpetajate juures. Küllalt on uue-
de hulgas selliseid, kelle töö on esmu-
juus mahajääjatele, kuid millelgi parast
ei raägita sellest, ei seata head halva-
le usumjuus, vaid sisendatakse kõigile
õpetajatele, et nende töö on halb, et

¹ V. Kummel, Tõhusamaus ideelis-politiline kas-
vatustöö rajooni koolides, "Punalipp", n. 11, 26. I 1957.

² Pedagoogilise nõukogu protokoll n. 13, 20. III 1959.

koolis ei ole õppe-kasvatustöö osas mi-
dagi tähelepanuväärset. Ka kooli inspek-
tuurijad ei näe head, mis esineb halva
ksval. Selline suhtumine kooli pedago-
gilisse kaadrisse aitab õpetajatel ainult
naotada usu endasse ja oma töösse.

Õppeprogrammides ja klasside tunni-
kavas ei toimunud vaadeldaval perioo-
dil suuremaid muudatusi, kuid mõnui-
gaid riikeid siiski esines. Viiekümneu-
date aastate algul jäid $\bar{V}$ ul. alates
ära tööõpetuse tunnid, mis 1954/55
kooliaastast jälle programmi sisse tu-
levad, seoses haridusministeeriumi poliitilise-
seerimisega. Tööõpetuse vahetult õppe-
kavast välja jätmine ei õigusta end
millelegagi, jättes õpilaste teadmisel kav-
gus ja eluvõõraus, mida ei osatud prak-
tiskas rakendada. Teine tähtsam, na-
mittemillelegagi õigustatud muudatus
oli see, et viiekümneendate aastate kes-
kel jäi $\bar{V}$, $\bar{VI}$ ja $\bar{VII}$ klassi õppeprogrammist
välja nõõruel, mida nüüd hakati õpe-
tama $\bar{VIII}$ klassist alates. Peagi seatause
nõõruelle tunnid sisse uuesti $\bar{V}$ klassist
alates sisse. Uudne on ka see, et kesk-

Seitsmeklassiliste keelide õppeplaan 1950/51 ja 1958/59
 õppeaastail.

№ nr.	Õppeaine	I		II		III		IV		V		VI		VII	
		1950/51	1958/59	1950/51	1958/59	1950/51	1958/59	1950/51	1958/59	1950/51	1958/59	1950/51	1958/59	1950/51	1958/59
1.	Eesti keel	14	13	10	9	11	9	7	7	7	8	6	7	5	5
2.	Vene keel			5	5	6	5	6	5	6	6	6	6	6	6
3.	Õõnkeel							3	—	3	—	3	—	2	—
4.	Ajalugu ja kunst.							2	2	2	2	3	2	3/2	2/2
5.	Matemaatika	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
6.	Füüsika												2	2	3
7.	Keemia														2
8.	Bioloogia							2	1	3	2	3	2	2	3
9.	Geograafia							2	1	2	3	2	2	2	2
10.	Laulmine	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
11.	Keh. kasvatus	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
12.	Joonistamine	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
13.	Tööõpetus	1	1	1	1	1	1	1	1	—	2	—	2	—	1

Kokku: 24 24 25 25 28 25 30 27 33 33 35 33 36 34

Kooli klassidesse tulevad juurde praktilised tunnid alates 1955/56 õppeaastast. Koolis õpetatavates põhiainetes aga selliseid suuri nihkeid ei toimu, nagu ennes 1945-1950. õppeaastate jooksul.

Aastatel 1954-1959 pannakse alus vajalikule materiaaltehnilisele baasile, et valmistada kooli ette tootmisõpetusele üleminekus. Koolis õpetatavad õppeained, eriti reaalsained (keemia, füüsika, bioloogia) lahatakse üha rohkem teoreetilisest ja praktilisest.

IV peatükk.

Leisi Keskkool aastail 1959-1964.

Suure ja põhjapaneva tähtsusega hariduselu organiseerimisel oli 1960. aastal 28. - 30. septembrini toimunud Eesti NSV Spetajate kongress, kus arutati seadust „Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning haridussüsteemi edasiarendamisest Eesti NSV-s.”¹

Koos kõigi nõukogude rahvastega astus ka Eesti töötav rahvas kommunismi laiahaardelise ehitamise perioodi. Asuti lahendama kahte põhilist ajaloolist ülesannet: 1) kommunismi materiaalse-tehnilise baasi loomine ja 2) uue inimese kasvatamine. Esimene nõuab elluastuvalt noorelt kõrget üldhariduslikku taset ja laia silmaringi, teine, et noor peab olema tugeva tahtejõuga, loova initsiatiiviga, peab olema

¹ F. Eisen, Seaduse „Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning haridussüsteemi edasiarendamisest Eesti NSV-s” tähtsusest ja spetajate ülesanded, „Nõukogude Kool”, 1960, nr. 10, lk. 735

kasvatatud töökollektivismi, rahvaste sõpruse ja nõukogude patriotismi vaimus.

Tähtsamaks sammuks seaduses püstitatud peaaülesande täitmisel oli senise seitsmeklassilise koolikohustuse asendamine kaheksaklassilise koolikohustusega. Siia kuulub ka tootmisõpetuse sisseseadmine keskkoolides.

Kingissepa rajooni üldhariduslike koolide üleminekut uuele koolisüsteemile arutas EKP Kingissepa rajooni IX konverents, mis toimus 1959. aasta detsembris. Siin märgiti, et üleminek uuele koolisüsteemile nõuab riiklike summade kõrval ka kolhooside, tarbijate kooperatiivide ja ettevõtete vahendite rakendamist koolimajade, töökodade ja internaatide ehitamiseks, inventari ning õppevahendite nuretsemiseks. Ühtlasi kavandati konverentsil koolide ülesanded, mis olid järgmised:

- 1) parandada õppeedukust (nuna Kingissepa rajoon oli ja on üks madalama õppeedukusega rajoonidest Eesti NSV-s),
- 2) tugevdada distsipliini, 3) tõsta komso-
moli- ja pionierorganisatsiooni osatäht-

sust koolikollektiivi elus.¹

A. Kooli üldine areng ja materiaalne baas.

Vaadeldaval perioodil seisis Kingissepa rajooni koolide ees suur ülesanne: asuda seaduse „Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ja haridussüsteemi edasiarendamisest“ elluviimisele.² Rajooni koolid valmistusid koolikalt üleminekuks kaheksaklassilisele koolikohustusele. Kingissepa I Keskkoolis viidi tootmisõpetus sisse 1960/61 õppeaastal ja tehti eeltõid tootmisõpetusega klasside avaniseks Kingissepa II Keskkoolis, Orissaare ja Leisi Keskkoolis. Valiti välja õpetatavad erialad ja saamutati kokkulepped baas-ettevõtetega.²

Leisi Keskkool läus üle kaheksaklassilisele koolikohustusele seitsmeklassilise kooli osas ja tootmisõpetusele keskkooli IX klassis 1961/62 õppeaastal. Kooli materiaalne baas täienes 1959-1964 aastatel pidevalt.

Koolil on keskkooli programmi ulatuses

¹ E. Bruusmägi, Rahvaharidus, tervishoid, „Kommunisti Ehitaja“ nr. 153, 24. XII 1959. a.

² Eesti NSV Haridusministeeriumi kolleegiumi otsus, „Õppe- ja kasvatustöö olukorrast Kingissepa rajoonis“

sisustatud keemia- ja füüsikaklass, mille laboratoorium on ühine ja nad asetsevad ühes ruumis. Tehnikaring füüsikaõpetaja juhendamisel on teinud mitmesuguseid töid füüsikakabineti sisustamisel. Nii monteriti kokku lülituskilp, valmistati ekraan, koolilauad kohandati katsete tegemiseks elektriga. Kabineti varustuse hulka kuulub kitsasfilmi aparaat „Urainia“, raadiosõlm, kaas magnetofoni, televiisor jne. Kabinet on ainukene pimendatav, ekrani-seeritud ruum koolimajas ja selle töttu on ecraniseeritud tundide läbiviimisega raskusi.

Keskool omab hästisisustatud kaarditoa, mis sisaldab küllaldaselt määratabeleid ja kaarte geograafias, ajaloo, bioloogias, eesti keeles, tabeleid on vähe võõrkeeles (sausa ja inglise keel).

Internaadiprobleem lahendati lõplikult 1964. aasta alguses. Uus, ühekorruseline internadihoone valmis juba 1960/61 õppeaastal. Selles on neli tuba ja kõrvalruumid. Järgnevatel õppeaastatel suurenesid finantseringud koolile ehitatava kahekorruselise internadihoone jaoks, mille

ehitamist alustati 1962. aasta suvel. 1964. aastal paigutati tütarlapsed äsja valminud internaat, mis on kujunenud õpilastele tõeliseks koduks, on ehitatud otstarbekalt, toad on mugavad ja hästi sisustatud.

Klassid on varustatud õpilaste kasvu- le vastavate koolipinkidega, millest osa on reguleeritavad ja joonestamiseks kohandatavad. Samuti on klassides need mahukad klassitahvid. Õpetajabetuba on saanud uue sisustuse. Möödunud õppeaastal sai kool pioneeritua. Vanempioneerijuhud koos pioneriaktiiviga on sisustanud selle nõuete kohaselt.

Kooli ees seisvatest materiaalsetest raskustest on seni ületamata jäänud töökoja ja nõuetekohase võimla küsimus. Kehalise kasvatuse tunnuid viiause halbade ilmade puhul läbi koridorides või kooli madalas, mõõtnutelt väikeses saalis. Ka töökoda on kitsas ega võimalda tööõpetuse tunde korraldamist läbi müra. Lähemate õppeaastate jaoks suudetakse needki probleemid kindlasti lahendada.

B. Töökasvatus.

Seoses üleminekuga poliitehnilisele haridusele seati üldhariduslikes koolides sisse praktikumid ja tööõpetuse tunnid, mis valmistasid noori ette praktiliste teadmiste ja tööoskuse omandamiseks. Üleminek poliitehnilisele haridusele Leisi Keskkoolis toimus alates 1955. aastast. Kooli ette kerkisid materiaaltehnilise baasiga seotud raskused, mis osalt lastevanemate abiga, osalt kooli juhtkonna ja õpetajate ettevõtlikkusega suudeti ületada. Tänu sellele omas kool 60-ndate aastate alguses juba hästi sisustatud väikese töötoa, kus sai läbi viia kõiki tööõpetuse programmis olevaid töid. Kooli töötoa juurde anti palgaline meistri koht, meister oli ühtlasi ka põeglase tööõpetuse tundide juhendaja. Siin õpiti tegema tähtsaid puu- ja rauatöid, valmistati mööblit. Mitu aastat töötas meistrina Osvald Tammel, kelle juhtimisel ka õhtuti peale internadi õppetunde näis töökojas

töö. Noored tüdrukud valmistasid aiatoole, raamatuküünlid, diivanilaudu.¹ Mitu korda on tulnud nii rajoonilises kui ka vabariiklikus ulatuses aukinnalistele nädaladele õpilaste poolt valmistatud puu- ja metallitöödega.

Tütarlaste tööõpetuse tunnid toimusid klassides. Neile õpetati kudumist, tikkimist, õmblemist, toidu valmistamist — kõike, mida sisaldas tööõpetuse programm.

Õpilased said praktilisi oskusi omandada ühiskondlikult kasuliku töö tundides ja praktikumides, mis müüdi läbi kevadel, peale õppetöö lõppu.

Ühiskondlikult kasuliku töö tundides tehti mitmesuguseid töid: abistati raamatukogu, valmistati näitlikke õppevahendeid, kaunistati kooli ümbrust, töötati kooli õppe-katseaias ja kasvuhoones.

Kevadised praktikumid müüdi osaliselt läbi kooli õppe-katseaias, osaliselt Marja Näidissõhvhoosi põldudel, kus tegeldi sööda juurviljade rohimise ja harvendamisega. V-ndate klasside praktikum müüdi läbi ajaliselt kahes osas. Kevadel töötati

¹ „Kommunismi Ehitaja,” nr. 47, 19. IV 1962. a.

kooli juures, suvel aga tegeldi paar päeva marjade korjamisega katseaiast ja hoidiste valmistamisega. I klassi praktikum viidi samuti läbi suvel, heinaajal Karja Näidissõhkoosis. II ja III klassi praktikumide programmis oli ette nähtud ekskursioon taimeriigiga tutvumiseks ja herbaariumide koostamiseks, milleks kulutati praktikaajast üks päev. Õpilastest moodustatud brigaadide abil teostati koolihoone jooksev remont, ehitati veearustuse pumbamaja. Kahepäevane töötispraktika sooritati hästi.

1959. aastast alates viidi koolis sisse iseteenindamine, st. õpilased ise hooldasid ja puhastasid peale õpetunde klassiruumid. Üks kord nädalas viidi kogu koolis läbi suurpuhastus: võeti tolmu, pesti ja pooniti põrandad. Iseteenindamise läbi viimiseks on klassidel olemas vastav tööriistetus ja puhastamiseks vajalik inventar (harjad, lapid, külveld, tolmuimejad, poonimismasinad). Iseteenindamist juhendavad klassijuhatajad.

C. Tootmisõpetus.

„Kommunismile üleminekuks on tarvis kasvatada ja ette valmistada kommunistlikult teadlikke ja hea haridusega inimesi, kes on suutelised tegema nii füüsilist kui ka vaimset tööd, aktiivselt tegutsema mitmesugustel ühiskondliku elu aladel, teaduse ja kultuuri valdkonnas. Keskkoolid peab tagama teaduste aluste kindla tundmise, kommunistliku maailmavaate põhimõtete omandamise, tööalase ja poliitilise ettevalmistuse vastavalt teaduse ja tehnika tõusvale tasemele“¹

Et rakendada ellu neid NSLKP programmis seatud ülesandeid, on keskkoolides osse viidud tootmisõpetus. Leisi keskkool hakkas tootmisõpetusega keskkoolina tööle 1961/62 kooliaastal. Noori hakati ette valmistama kolmel erialal: traktoristid - mehhanisaatorid, loomakasvatajad - mehhanisaatorid ja aednikud - mehhanisaatorid. Tootmisõpetuse

¹ NSLKP programm, „NSLKP XIII kongress. Stenogramm, Tallinn 1963, lk. 297-298.

baasettevõtteks sai Karja Näidissõvhoos.

Karjat tunti põllumajandusliku õppeasutusena juba kodanlikul ajal, mil ta kandis põllumajanduskooli nimetust.

Siin õppisid riikamate talude peretütred toiduvalmistamist, tutvusid kodukultuuri ja muude suurtalus ettetulevate toimetustega.

Karja hakkas sellus, mis ta täna on, kujinema alles 1948. aastal. Saaremaa erineb oma looduse, eriti piinase poolest tublisti mandri Eestist. Kuidas saartel välja arendada karja söödabaas, tõsta mullaviljakust - sel eesmärgil loodigi Karja Katsesõnn. Hiljem arenes sellest välja Karja Näidissõvhoos. Sõvhoos on varustatud põllumajandusliku ettevalmistuse saanud spetsialistide kaadriga¹ ja moodsa põllumajandustehnikaga.

Siin hakati Leisi Keskkooli IX klassi õpilastele andma tootmisõpetuse tunde 1961. aasta sügisel. Õppetöö algul sõlmiti leping, milles on näidatud sõvhoos ja keskkooli vahelised kohustused. Sõvhoos kindlustas õpilastele transpordi

Karja ja Leisi vahel, andis tasuta sõja

¹ M. Kald, Kodumajanduskoolist teaduslooms keskkuseks, "Kommunisti Ehitaja", nr. 85, 20. VII 1961. a.

einete tootmisõpetuse päevadel, varustas
praktilisteks töödeks vajaliku töörii-
tusega (laudas valged ja töökojas hallid
kitlid).

1961/62 õppeaastal andsid soovosi õpet-
sialistid nii teoreetilised kui ka prak-
tilised tunnid. Järgmistel õppeaastatel
on koolil juba koosseisulised tootmis-
õpetuse õpetajad Rutt Veermaa ja Kalju
Sulg.

Praktilised tööd teostati soovosi töö-
kojas pärast soovosi tööaega, sest töö-
koda ei võimalda õpilastel töötada koos
töölistega.

Tootmisõpetuse ainekomisjon on jaota-
tud kahte sektsiooni: üks reaalainete,
teine tootmisõpetuse sektsioon. Sektsioonide
vahel on tihed side. Reaalainete (füüsika,
keemia, bioloogia) õpetajate poolt on koos-
tatud plaanid, kus on näidatud, milliseid
temasid tootmisõpetuse programmist
on juba koolis õpetatud ja milliseid õpi-
tatakse hiljem. Näiteks üldise looma-
kasvatuse sees zooloogia, inimese ana-
toomia ja füsioloogia ning darvinismi

aluslega:

<u>Üldise loomakasvatuse teemad.</u>	<u>Läbiõppimise aeg.</u>
1. Loomatõugude maj. klassifikatsioon.	november
2. Raku ja kudede mõiste.	november
3. Koduloomade skelett.	detsember
4. Hingamiselundid ja hingamise käik.	detsember
5. Vereringe ja vereringe elundid.	detsember

<u>Bioloogia teemad.</u>	<u>Läbiõppimise aeg.</u>
1. Koduloomade tõud, nende produktiivsus	<u>IX</u> klass (vebruar)
2. Rakud ja koed.	<u>VII</u> ja <u>VIII</u> klass
3. Inmetajate skelett.	<u>VIII</u> klass
4. Inmetajate hingamiselundid.	<u>VII</u> klass
Inimese hingamiselundid.	<u>VIII</u> klass
5. Inmetajate vereringe.	
Inimese vereringe ja vereringe elundid.	<u>VIII</u> klass ¹

1961/62 õppeaastal oli tootmisõpetuse komisjoni töö puuduseks asjaolu, et ei suunatud spetsialiste soovisest kutastama vastavate aineõpetajate tunde. Kogemuste vahetamine oli aga tingimata vajalik. Järgmistel õppeaastatel paranes selles osas olu

¹ Alma Holtsi informatsioon.

Kord, kuna tootmisõpetuse õpetajad töötavad kooli juures ja selletõttu on kontakt nende ning reaalinete õpetajate vahel olemas.

1964. aasta kevadel lõpetas esimene lüüd tootmisõpetust õppinud noori, kellest suurem osa siiski õpitud erialale tööle ei läinud, kuna huvi õpitud erialade vastu puudus. Tervikis üles küsitav, kas tootmisõpetus end sellisel kujul õigustab? Praegu on see küsimus haridusorganites rääkimisel ja selgub arvatavasti uue õppeaasta alguseks, kas keskkoolid töötavad vanaviisi edasi või tootmisõpetust enam keskkoolides rääk ei seata. Eridala taotleb noori võib selle omandada ka erikoolikoolist, mis on paremini vastava õpetajate kaadriga ja tehnikaga varustatud.

D. Õpetajad ja õpilaskond.

Aastail 1959-1964 on kooli juures töötanud 33 õpetajat. Õpetajate kaader on neil õppeaastail püsiv, sellist suurt liikumist ei esine kui ajavahemikul 1950-1959. Ühe õppeaasta jooksul töötab kooli juures umbes 22-23 õpetajat. Suu-

nem osa neist omab pedagoogilise ettevalmistuse või on kauemat aega õpetajatena töötanud. Tunnid on enamusele olnud hästi ettevalmistatud, õpetajate tööga on kooli inspekteerimistel rahule jäädud, kuigi üksikuid puudusi fikseeriti.

Õpetajaskonnast on enamus lektorite grupi liikmed ja teevad loengutega kasvatustööd lastevanemate hulgas. Lektorite grupp on rajoonis uus paremaid. On kujunenud väga enam-vähem ühtne õpetajate kollektiiv, mille kasvatamisel on palju ära teinud kooli partei-organisatsioon ja ametiühing. Ühiselt korraldatud ekskursioonid, külaskäigud naaberkoolidesse, perekondlike tähtpäevade pühitsemised lähendavad inimesi üksteisele.

Õpetajad kannavad oma põhitöö kõrval palju ühiskondlike kohustusi: on külanõukogu saadikud, rahvamalevlased, lektorid, kultuurimaja isetegevusest aktiivsed osavõtjad. Lõssi agitbrigaad on tunnustatud juba mitu aastat järgemööda rajooni parimaks: koosneb peamiselt õpetajatest, brigaadi tegevust juhib kooli di-

rektor Endel Noor. Kultuurimaja juhtimine toimub ühiskondlikel alustel kultuurimaja nõuogu poolt, kuhu kuuluvad ka õpetajad.

Õpilaste arv suureneb vaadeldaval perioodil 190-elt ¹ 282-le ² õpilasele. Õpilaste arvu suurenemine on seotud ümbruskonna seitsmeklassiliste koolide muutumisega algkoolideks. Seoses koolisüsteemi reorganiseerimisega ja kaheksaklassilise koolikohustuse kehtestamisega, reorganiseeritakse Karja, Panna, Koivla ja Metsküla 7-kl. Koolid algkoolideks, kuna neudel koolidel puudus vajalik materiaalne baas ja klassiruumid VIII klassi avamiseks. Nii muutus Leisi Keskkool ainsaks 8-klassiliseks kooliks Leisi külanõukogu piirkonnas. Õpilaste kodude naugus koolist ulatus nüüd 14-16 kilomeetrile (vt. skeemi „Leisi u/n koolid 1964/65 õ.a.“). Koolitee pikkus kooliskäimist li takista, kuna koolil on 120-kohaline internaat, samuti on Leisil kõrgi külanõukogu piirkondadega hea bussühendus, peale selle transporditakse õpilasi Karja Näidisvõrkoosi ja kolhooside masinatega.

¹ Leisi Keskkooli avaranne 1959/60 õ.a. kohta.

² Leisi Keskkooli avaranne 1963/64 õ.a. kohta.

Raske koduse olukorra või materiaalse olude tõttu ei ole enam ükski õpilane koolikohustust täitmata jätnud. Veel paar aastat tagasi olid „Saarlase“ kolhoosi lastevanemad kehvast olukorrast, kuna kolhoos oli mahajäänud. Pool aastat või isegi rohkem möödus kolhoosnikel kolhoosist töötasu saamata. Kooli õppenõukogu ja lastevanemate komitee püüdsid esmajärjekorras võtta internaatide riigi toidule just „Saarlase“ kolhoosi õpilasi, anda neidele tasuta ssoja toitu koolile selles ettenähtud summadest. Nüüd on aga „Saarlase“ kolhoos liidetud Karja Näidis kolhoosiga ja töötasu on kõigil riiklane. Ikuva vähemaks jääb õpilaste arv, kes soovivad toetust tarbeseemete muretsemise või toitlustamise osas.

Õppe- ja kasvatustöö.

Aastail 1959-1964 on kooli õppe-
kuses langust märgata (vt. graafiku õppe-
kuse kohta!). 1959/60 kooliaastal ei jõud-
nud kooli 190 õpilasest järgmise klas-

si 15 õpilast ja õppeedukusega protsent oli seega 92,2.¹ Järgmisel õppeaastal langes see juba 86,9 %-le.² 1961/62 õppeaastal on õppeedukuse osas natuke tõusu märgata: 235-st õpilasest lojutas 205 klassimursuse.³ Kaus viimast õppeaastat on õpilaste arv koolis tunduvalt suurenenud, seoses sellega ka klassimursuse kordajate arv suurem. Õppeedukus langeb 85% -le.⁴

Õppeedukuse langus oli tingitud eelkõige sellest, et Leisi Keskkooli tuli võrre võrre väga mitmesuguste teadmiste tasemega õpilasi. Eriti suuri raskusi tekkis matemaatikas, eesti keeles, samuti võõrkeeles (näiteks Kõrvala 7-kl. Kooli õpilaste teadmiste tase oli sausa keeles väga madal).

Igal õppeaastal tulvad milansõuogu seitsme algkooli lõpetajad Leisi Keskkooli I klassidesse. Algkoolides on erinev õppetase ja sellepärast on I-ndad klassid alati madala õppeedukusega. Et õpilaste teadmiste taset veidigi ühtlustada, selleks võttis Leisi Keskkool algkoolid oma sõfluse alla. Algkoolide

¹ Leisi Keskkooli aruanne 1959/60 s.a. kohta.

² Leisi Keskkooli aruanne 1960/61 s.a. kohta.

³ Leisi Keskkooli aruanne 1961/62 s.a. kohta.

⁴ Leisi Keskkooli aruanne 1963/64 s.a. kohta.

IV-ndates kلاسides on läbi viidud kontrolltöid eesti keeles, vene keeles ja matemaatikas, mis aitasid välja selgitada liigad õpilaste teadmistes ja need õigeaegselt likvideerida. Leisi Keskkooli õpetajad on näinud ühiskondlike inspektoritena alguse külastamas, andnud omapoolseid näpunäiteid ja teinud ettepanekuid töö parandamiseks.

*see
põlv?*
Teiseks madala õppeastmuse põhjusel on õpilaste teadlikkuse madal tase. Näiteks kuulus 1959/60 õppeaastal komsonoolidadesse ainult $\frac{1}{3}$ kooli komsonoolialistest õpilastest ja pionieriorganisatsioonide üle 50% pionierialistest õpilastest.¹ Kommunistlike noorte organisatsioon kooli elus oli kaua tagaplaanil ja alles viimastel õppeaastatel on kooli tekkinud komsonoolilased ning pionieritöö on saanud uue sisu.

Distipliin ja õpilaste käitumine oli koolis madalal tasemel. 1960/61 õppeaastal on õppenõukogu ette rutnutud 28 õpilast, 1962/63 õppeaastal 11 õpilast. Õpilasi on välja kutsutud varguse, suitsetamise, alkohoolsete jookide tarvitamise,
¹ Leisi Keskkooli inspekteerimine aul 11.-13. II 1960.a.

omavolilise internaadist ja koolist lah-
kumise, tundides distripliini rikkumise
jms pärast.

Madala õppekumise iheus põhjuseus
on ka kooli suur internaat, kus 120
õpilase kohta on ainult 5 kasvatajat.
Õppetundides viibib korraga 2 kasva-
tajat, kes kõiki õpilasi kontrollida ei
jõua.

Tunnidistsipliini rikkujad on peamiselt
14-15-aastased noorukid, kes istuvad ihes
klassis mitu aastat ja õppida ei tahe.

Kõiu ülaltoodu näitab meelkord, et
kooli õppe-kasvatustöö ei ole vajalikul
tasemel, et õpilaste teadkumise kava-
tamise osas on õpetajail veel suur töö
ära teha.

Ka kooli sisenetoodilise töö osas oli
vaadeldaval perioodil puudujääke. Olu-
kord paraneb täielikult 1963/64 õppe-
aastal, millal Leisi Keskkooli sisenetoo-
diline töö tunnustatause raajas par-
maks. Metoodiline töö toimub ainekumis-
jonides, mida on koolis kokku viis:
algklasside ainekumisjon (harrab ka
seitsme algkooli õpetajad); eesti keele ja

kirjanduse ning ajaloo ainekomisjon; vene keele ja võõrkeelte ainekomisjon; geograafia, bioloogia, keemia, tootmisõpetuse ainekomisjon; matemaatika-füüsika ainekomisjon.

Ainekomisjonide töökoosolekud on toimunud 1-2 x õppeveerandi jooksul. Komisjonide liikmete poolt on antud näitlikke tunde, pärast on toimunud arutelu, ^{on} muulatud ainealaseid ettekanneid, on analüüsitud kontrolltööde tulemusi, viidud läbi vastastuseid tundide miilastusi jms. Samuti võtsid Lõvi Keskkooli õpetajad osa Orissaare Keskkooli kuibaaskooli poolt korraldatavatest metoodilistest üritustest.

Side lastevahematega ol. koolil olemas, kuid mitte sellisel määral, kui see vajalik oleks olnud. Lastevahemate üldkoosolekud viidi läbi plaanipäraselt, samuti ^{püürkondkond} klasside lastevahemate koosolekud, mis tavaliselt toimuvad algkoolidele kuuluvates ruumides. Nendest võtavad osa mõin klassijuhatajad ja aineõpetajad. Koolis on välja muulutatud lahtiste uste päevad, millal lapsevahemad või-

vad mülastada tunde, pärast toimuval klasside lastevanemate koosolekul. Selliste päevade sisukamaks muutmiseks antakse õpilaste poolt kontserte, korraldatakse näitusi jne. Vanemate abi on kool kasutatud mittepuude peenendamisel. Õpilaste kodused on õpetajate poolt külastatud harva, eriti kaugemallevolavate õpilaste kodused. Õpilaste vanematega kontakti loomiseks saadetakse iga kuu lõpul koju nn. „hindlehed“, millele on märgitud kuu jooksul saadud hinded õppeainete kaupa. Õpilane tagastab lehe kooli koos lapsevanema allkiriaga.

Kokkuvõtteks võib öelda, et partei ja valitsuse poolt 1959-64 õppeaastatel koolide ette seatud ülesanded on Eesti Keskkoolis põhiliselt täidetud: kool töötab tootmisõpetusega keskkoolina, on sisse viidud 8-kl. koolkohustus kuni 16. aastastele noorukitele, on lahendatud suurem osa kooli materiaal-tehnilise baasiga seotud ülesandeid, kooli sisemetoodiline töö on viidud parimate hulka rajoonis, on paranenud pioneeride ja kommunistlike noorte töö, paranema peab kooli õppeaeg ja distipliin.

V peatükk.

Klassiväline töö Leisi koolis a. 1940-1964.

A. Pioneeri - ja komsomolitöö.

Kohe pärast nõukogude võimu taaskestamist Eestis 1940. aasta juulikuus asuti eeltööd tegema pioneerorganisatsiooni loomiseks vabariigis. Tallinnas kutsuti ellu pioneeride organiseerimise büroo, mis leidis, et eelkõige on vaja kasvata da uue organisatsiooni juhtimiseks kaadmeid. Sel eesmärgil organiseeriti 7. ja 8. augustil Tabasalus esimesed pioneerijuhtide kursused, millest võttis osa 135 kommunistlikku noort.¹

Oli ilmne, et selle pioneerijuhtide kaadriga ei suudetud kuigi ulatuslikku tööd koolides teostada ja tööle pioneeridega algaval õppeaastal tuli rakendada õpetajad.

¹ „Noorte Häääl“ nr. 34, 26. X 1940. a.

Pioneerioorganisatsioonil elluutsunmise küsimust arutati Leisi Algkooli pedagoogilises nõukogus 28. oktoobril 1940. ja otsustati koolis moodustada pioneeride rühm¹. Leisis koosseisulist vanempioneerijuhiti ei olnud, pioneeritööd juhtinid õpetajad ja kooli kommunistlikud noored.

Pioneerirühma võeti vastu ainult esmündlikud õpilased. Koondused toimusid 1-2 korda nädalas, läbiviijateks olid õpetajad. Õpetajate vahel kehtis pioneeritöö asas järgmine tööjaotus:

1) pioneeride laskeringi hooldajaks oli õpetaja Arvi Koel, 2) käsitööringi juhatajaks - õpetaja Ain Altosaar, 3) pioneeride maleeringi juhatajaks oli Miina Seppel, 4) spondiringi juhatajaks - Ain Altosaar.²

Pioneere tõmmati kaasa koolis toimuvate ürituste organiseerimisele ja läbiviimisele. Näiteks viidi koolis läbi õpilaste massvõistlused võimlemises, kus abistasid ja võtsid osa kooli pioneerid ja kommunistlikud noored.³

¹ Õppenõukogu protokoll nr. 11, 28. X 1940. a.

² Õppenõukogu protokoll nr. 17, 6. XII 1940. a.

³ Õppenõukogu protokoll nr. 38, 11. IV 1941. a.

Ka lastevanematele püüti pioneeritöö ole-
must selgitada ja kodudega selles kü-
simuses üksmeelt saavutada.¹

Kommunistliku noori oli koolis vähe,
kuna kommunistlikud õpilasi leidis na-
pilt. Aktiivsem kommunistlik noor oli
Aleksi Alas, kes juhendas ka pioneeritööd.
Giljevi Aleksi Alas mõrvati sausa oku-
pantide poolt.²

1944/45 õppeaastast alates sai pioneeri-
ja kommunistitöö koolides jälle uue hoo-
ga alata. Täjaajärgsel perioodil lähtuti
Eesti NSV-s pioneeritöö suunamisele ÜKKNü
XII plenumi otsustest ja ÜKKNü XI kongressi
otsustest.³

Leisi Mittetäielikus Keskkoolis hakkas tööle
pioneerirühm. Koolis oli 26. pioneeri ja 2
kommunistliku noort. Jüri Rauk vastu-
tas õpetajatest pioneeritöö eest, vanempio-
neerijuhina töötas VIII klassi õpilane kommu-
nistlik noor Mainu Rõõmus. Pioneerirüh-
m oli jaotatud kolmeks salgaks: va-
nem, keskmine ja noorem salg. Rühma
tööd juhtis rühmastabi ülem, salgade
tööd juhtisid salgajuhid.⁴

¹ Lastevanemate üldkoosoleku protokoll nr. 2, 1. XII 1940. a.

² Leino Väli mälestused.

³ Helga Kurm, Nõukogude Eesti üldharidusliku
kooli areng, dissertatsioon, Tartu 1954, lk. 211.

⁴ Leisi MTÜ tegevusülevaade 1944/45 s. a. kohta.

Pioneeride tööpõld oli lai. Kooli pioneerid aitasid kaasa ümbruskonna talumajapidamiste kevadkülvies õigeaegsus valmisolekus, määrates seemnete idanemisprotsendi. Selle ürituse organiseerijaks oli kooli vanempioneerijuhht.¹

Järgmistel õppeaastatel on pioneeritöö koolis saanud õpetajate hooldada. Tulemuseks on see, et pioneeritööga tegeles ainult hooldusõpetaja. Õpetajate kollektiiv teda selles osas ei abistanud ja nähtavasti neilt ei nõutudki pioneeridega tegelemist.² Töö salkades oli ebakumulatav ja sellega on põhjendatav ka pioneeritööde aeglane kasv. 1945/46 õppeaastal on organisatsioon 30 pioneerit,³ 1946/47 kooliaastal inna veel 30,⁴ 1947/48 õppeaastal on see arv isegi vähenenud 28-le. Pioneeritöös mõis aga sel õppeaastal märgata edasiminekut. Vanempioneerijuhht sai Hilja Luld, kes õppis Leisi Täiskannanute Keskkoolis. Kuna pioneerijuhht oli küllaldaselt piüddlik, siis suudeti mõndagi ära teha. Pioneerid said es-

maxondsel pioneeritöa, mis sisustati:

¹ Leisi vald lojutas kevadkülvies eelplaaw koostamiseks, "Saarte Lääle", nr. 32, 20. III 1945. a.

² Leisi MTK tegevusülelaade 1945/46 s. a. kohta.

³ Sealsamas.

⁴ Leisi MTK tegevusülelaade 1946/47 s. a. kohta.

seinalahi, lugemislaua, albumite ja mängudega. Ka õpetajad aitasid pioneeritööle kaasa. Lauhiõpetaja Orgusaar õpetas pioneeridele laule, õpiti näidend ning korraldati pioneeride pidu.¹

1948/49 õppeaastal arutati pioneeritöö olukorda koolis ka esmakordselt õppenõukogus, kus töö parandamiseks võeti vastu järgmised otsused:

1. Lageda pioneerioorganisatsiooni tähtsamas ülesandes võitlust kõrgema õppe-
edukuse ja distsipliini eest.

2. Kohustada vanempioneerijuht sm. Kaubit enam tähelepanu pöörama tubli, teotahelise ja juhtimisvõimelise pioneeraktiivi kasvatamisele.

3. Kohustada kõiki klassijuhatajaid aktiivselt osa võtma pioneeritööst ja abistama vanempioneerijuhti tööplaanide koostamisel.²

Kommunistlike noorte osatähtsus kooli õppe-kasvatustöös sel perioodil oli väike, kuna komsonoli-algorganisatsioon oli niivõrd väikesearuline ja komsonolialisti õpilasi oli püsivalt vähe.

¹ Leisi MTK tegevusülevaade 1947/48 d.a. kohta.

² Õppenõukogu protokoll nr. 11, 20. XII 1948. a.

Seoses keskkooli avamisega Leisis suurenes komсомolicaliste õpilaste arv, kuid sellest hoolimata ei olnud pionieri- ja komсомolitöö koolis veel vajalikul tasemel.

1950/51 õppeaastal oli koolis koosvõimeline vanempionerijuhit küll olemas, kuid see viibis terve õppeaasta läbi Haapsalus vanempionerijuhitide kursustel, tegelik pioneritöö lasus õpetaja Harry Ella õlgadel. Malevakoondused toimusid üsna nõrkalt, rühma-koondused kuus korda kuus. Rühmad jaotati omakorda salgakdesse, et rühmade tööd hõlbustada. ¹

Pioneerimalev

noorem rühm
(I - IV kl.)

/ | | \

salgakd

vanem rühm
(V - VII kl.)

/ | | \

salgakd

Pioneerimalev võttis osa võitlusest kõrge õppeedukuse eest koolis. Pundulise hirmetega pioneere kutsuti malevakoondustele oma õppeedukusest aru andma.

1951/52 õppeaastal hakkas keskkoolis vanempionerijuhina tööle piisavate ko-
¹ Õppenõukogu protokoll nr. 11, 9. IV 1951. a.
₂

genuste ja teadmistega pioneerijuht Heino Väli.

Kommunistliku noor Heino Väli tundis huvi pioneeritöö vastu ja oskas seda sisendada ka lastesse. Hea töö näitajaus on pioneeride arvu järsu kasv 40 pioneerilt 82 pioneerile. Vanempioneerijuht oskas koondusi läbi viia huvitavalt ja lastepäraselt. Koondusi viidi läbi järgmistel temadel: „Nõukogude patriotism“, „Kaitseme rahu“, „Nõukogude rahvaste sõprus“, „Pioneerid kaaluvad“, „Kodumaal avarustest ja suurtelt töödelt“ jn. Viidi läbi kino ühiskülastusi ja pärast korraldati filmide arutelu. Viidi läbi luuremänge, korraldati matku ja euskursioone, õpiti etteanded ja korraldati pioneeride pidusid. Pidudest saadav sissetulek läks kas euskursioonide või millegi väärtusliku ostuks.²

Kuid vanempioneerijuhi tööga ei saa siiski täielikult rahule jääda. Selle asemel, et kasvatada pioneerides enesalgatuslikke võimeid, kipub Heino Väli ise kõike ära tegema. Ka oli vähene side

¹ Saaremaa TSN TK Haridusosakonna juhataja märkiri nr. 123, 15. VII 1950. a.

² Lastevanemate üldkoosoleku protokoll 3. II 1952. a.

klassijuhatajatega ning paljud neist ei teadnudki, mis pioneerid teevad. Tööplaanide koostamisel ei tõmmatud naasa laialdast pioneeriantüüri. Rühmade tööplaanide ei arutatud läbi rühmanõukogu koosolekutel, mille tõttu pioneerid ei omanud konkreetseid ülesandeid plaani täitmiseks. Pioneerides ei kasvatatud vastutustunnet plaanis olvate ürituste täitmise eest.¹

Järgmistel õppeaastatel läus pioneeritöö koolis paremuse poole. 1956/57 õppeaastal moodustati kooli juures tinurlaste rühm, kes abistas vanakesi ja Suure Isa-maasõja invaliidi õpetaja Heiarich Pors sa. 1957/58 õppeaastal võitis rajooni pioneerimalevate vahelisel kompleksvõistlusel Leiri Keskkooli pioneerimalev, kellele anti rajooni pioneerorganisatsiooni lipp.²

Sisukamaus ja mitmekesisemaus muutus ka pioneeride seinaleht „Noorus“, mis hakkas ilmuma igal nädalal.

1959. aastal tuuakse pioneeritöösse sisse astmenõuded ja salvades algab õppimine astmenõuete täitmiseks.³

¹ Leiri Keskkooli inspekteerimise aet, 26.-27. XI 1953. a.

² V. Kõmmel, Esimene võit läus Leiri, „Punalipp“, nr. 11, 28. I 1958.

³ Pedagoogilise nõukogu protokoll nr. 10, 16. I 1959. a.

Uued põhimõtted pioneeritöösse tulvad alates 1960. aastast. Eesmärgiks on pioneeride silmaringi avardamine, töö ja organiseerimisoskuse arendamine. Üritused hõlmavad toimuma klassijuhatajate kaasabil, pioneeritöö oli tihedalt seotud kogu klassikollektiivi tööga. Jagati välja ühiskondlikud kohustused rühmades: 1) kirjavahetuse vastutaja, 2) „Lõdeme“ korrespondent, 3) rühmapäeviku täitja, 4) „Tähe“ sidemees, 5) rühma lippur, 6) rühma sanitar, 7) haldasti: õppijate registreerija, 8) korrarikumuste registreerija, 9) kampaanijate organiseerija.

Pioneeritöö on muutunud senisest huvitavamaks ja mitmekesisemaks. Lühikeses päevikus, võib märgida järgmist: pioneeridel on tihedad sidemed ümbruskonna algkoolide pioneeridega; koolis on toimunud pioneeride initsiatiivil huvitavad üritused nagu kadriarveval, kohtumine piirivalvuritega. Kingissepa rajooni pioneerimalvate kokkutulekul Järve rannas 15.-18. juunini tulid Leisi Kemukoole pioneerid malvavahelstele võistlustel neljandale koha-
¹ Pedagoogilise nõuogu protokoll nr. 23, 3. XI 1962. a.

le, mis on malevate hulka silmas pidades küllaltki hinnatav koht.

1963/64 õppeaastal hakkas Leisi Keskkoolis vanempioneerijuhina töötama kommunistlik noor Varje Koert, kes on senini oma tööülesannetega suurepäraselt toime tulnud. Noor ja töökas tütarlaps on 1962/63 õppeaastal laokilejäänud pioneeritöö jälle korda seadnud (sel õppeaastal vahetus koolis kaks vanempioneerijuhiti, kellest kumbki ei tundnud huvi pioneeritöö vastu).

Kui pioneeritöös esines üksikuid puudusi ja eesmärgist möödalaskmusi, siis kooli kommunistlikud noored olid jäetud peaaegu täiesti omapead.

1953. aasta novembris toimunud inspekteerimisel märgiti Leisi Keskkooli komsoolitöö kohta järgmist: komsoolielalisi õpilasi on koolis üle 150-ne, nendest oli kommunistlikke noori ainult 19. Aruandlusvalimiskoosoleu on toimunud, sekretär on valitud, kuid kommunistlike noorte enesealgatust ei ole kusagil näha. Inspekteerimise momendil oli organisatsioon

ilma tööplaanita, organisatsioonilise töö
puudus täielikult.¹

Ja see juhtus ajal, kus koolis tegutses
juuba oma partei-algorganisatsioon ja õpe-
tajate 10-liikmeline komsomolorganisatsioon,
kelle tööga oli väliselt võin korras. Õpi-
lased - kommunistlikud noored lihtsalt
unustati, nad olid jäetud täiesti oma-
pead. Samuti puudus millaldaue juhti-
mine rajooni komsomolorganisatsiooni
poolt, kes ei teadnud, mis toimub temale
alluvates koolides.

Ka järgmistel õppeaastatel ei nudeta
ebarahuldavast olukorrast komsomolitöös
jagu saada. Kommunistlike noorte arv jäi
endiselt väikeseks. 1957/58 õppeaastal, oli
kooli 108-st komsomolilisest õpilasest
kommunistlike noori ikka vaid 19.²

1960. aastal õpetajate - kommunistlike
noorte arv vähenes ja siit alates oli koo-
lis ühtne komsomolorganisatsioon. Tra-
ditsioonius kujunes, et algorganisatsiooni
sekretäriks valiti tavaliselt õpetaja. Kaks
viimast õppeaastat on aga sekretärina
töötanud õpilased ja mitte halvasti.

¹ Leiri Keskkooli inspekteerimise akt, 26-27. XI 1953.

² Pedagoogilise nõukogu protokoll nr. 9, 23. III 1958.

Viimasti õppeaastate jooksul on Leisi Kooli komsomolitöös toimunud suur nurkang. On suurenenud kommunistlike noorte arv, koolis on tekkinud komsonodklasid: IX, X, XI klass. Kommunistlike noorte autoriteet õpilaste hulgas on kasvanud, nad on saanud ülekooliliste ürituste organiseerijaks nagu seda oli klassidevaheline kompleksvõistlus, mille tingimused töötati välja kooli komsomolikomitee poolt, korrapidamiste organiseerimine. Koolis töötab komsomoli prožektor, kes võitleb distsipliini, õppeaastuse, kultuurse näitumise jm. eest. Kuid komsomolitööle koolis on vaja juhtivat, suunavat ja abistavat kätt. Selleks on vajalik kooli partei-algorganisatsioon.

B. Õpetajate partei-algorganisatsioon
ja ametiühingu tegevusest.

Igas asutuses ja ettevõttes on juhtivaks ja suunavaks jõuks selle asutuse või ettevõtte partei-algorganisatsioon. Leisi koolis tekis partei-algorganisatsioon

1952/53 õppeaastal. Enne seda töötasid koolis ainult üksikuid Nõukogude Liidu liikmeid, kes kuulusid Leisi Valla TSN Täitevkomitee juures töötava partei-algorganisatsiooni koosseisu. Esimeseks Nõukogude Liidu liikmeks oli Karl Allas, kes töötas koolis 1947. aastast alates. 1951/52 õppeaastal hakkas kooli bioloogia ja joonestamise õpetajana tööle kommunist Karoly Stern.

1952/53 õppeaastal oli keskkoolis kommuniste juba neli: Stern, Allas, Kivi, Väin. Kooli juures moodustati algorganisatsioon, mille esimeseks sekretäriks sai Karoly Stern.

Kuna vahepeal õpetajad Väin ja Allas lahkusid, siis selles, et algorganisatsioon keskkooli juures säiluks, toodi 1954. aastal Leisi Valla TSN Täitevkomitee juures asuvas partei-algorganisatsioonist üle keskkooli algorganisatsiooni Prits Maaker. 1957. aastal tuli kooli tööle Nõukogude Liidu liige Leili Maaker, järgmisel aastal kommunist Paul Laidus.¹

Paistab silma asjaolu, et kooli partei-algorganisatsiooni ridade kasv toimub soo-

¹ Boris Kivi informatsioon.

li juurdetuli jäte arvel, kooli pedagoogiline personal aga hoidus parteitööst kõrval. Põhjuseid on siin mitu, kuid peamine põhjus peitus selles, et partei-algorganisatsioon ei olnud siis veel muutunud koolile juhtivaks ja suunavaks jõuks. Parteitöö oli Leisi Keskkoolis koolitööst lahutatud, koolitöösse puutuvaid küsimusi arutati partei algorganisatsiooni koosolekutel vähe. Sellega on na seletav asjaolu, et õpilaste komsomolorganisatsiooni olemasolu „avastati“ koolis alles peale 1953. aasta novembris toimunud inspekteerimist.

Õpetajatega vesteldes selgus, et partei algorganisatsiooni juhtivat osa koolis oli esmakordselt tunda aastail 1958-1959. Siis töötas Leisi Keskkooli partei-organisatsiooni sekretärina Paul Laidus. Õpetajad mäletavad teda kui sõbralikku, abivalmis ja head nõu andvat seltsimeest, kelle poole võis abisaamiseks üsnaõnne mis küsimuses pöörduda. Õppe-navatustöö probleemid muutusid nüüd partei koosolekutel esmasteks.

Nüümasel kolmel õppeaastal on partei-
algorganisatsioon osatähtsus kooli õppe-
kasvatustöös veelgi suurenenud. Algorga-
nisatsioon kuulub 10 kommunisti ja 2
liikmekandidaati. Partei-organisatsioon
on võtnud oma õepluse alla kooli kom-
somoliorganisatsioon. Kommunistlike noo-
ri on kutsutud partei-organisatiori
koolile aru andma oma tegevusest
võitluses nõrgema õppeajuse eest. Par-
teinoosolekuteel on arutatud pioneeritööd,
on analüüsitud vene keele õpetamist
koolis ja arutatud tootuisõpetusega
seoses esilekerkivaid küsimusi. Partei-
organisatiori suunab ateistlikku kas-
vatustööd keskkoolis ja selle ümbrus-
konnas. On korraldatud lahtisi par-
teinoosolekuid, millest võtsid osa kõik
pedagoogid, pioneeride ja kommunistlike
noorte esindajad. Neil noosolekuid on
analüüsitud õppeajusest, komsomoli-
ja pioneeritööd. Partei-organisatiori
on saanud tõeliseks suunavaks ja juh-
tivaks jõuks Leisi Keskkoolis.

Suure töö au ära teinud Leisi Keskkoo-

li ametiühing. Ametiühingu esimeestena on töötanud pedagoogid Alma Jannul, Kuno Pauts, Lilli Lühvarg. Ametiühingu tegevusel on kooli elus erandiselt suur tähtsus. Ta aitab lahendada õppe-töotavustöösse puutuvaid küsimusi, kasvatab pedagoogilist kaadrit, võitleb ühtse kollektiivisest, valvab töötajate heaolu ja heade töötingimuste üle. Ametiühingu kaudu on tõmmatud kogu kooli kollektiiv kooliliku juhtimisele.

Ametiühingu tootavustöösse on arutatud õppetöösse, klasside iseteenindamisse, kooli sahitarsesse olukorda, distsipliini ^{puutuvaid} küsimusi. Ametiühingu poolt on organiseeritud ühiseid puhkeduid ja tähtpäevade pühitsemissi, kohtumisi naaberkoolide pedagoogidega, usukurisid.

Tänavu leidis aset kohtumine Orissaare Keskkooli pedagoogidega, 1961/62 õppeaasta kevadel korraldas a/ü õpetajate kursiooni Läti NSV Ogre rajooni koolidesse. Ka Läti kolleegid leidsid meie koolis sooja ja sõbraliku vastuvõtu.

Ühiselt on tähistatud Punaarmee aasta

päeva ja rahvusvahelist naistepäeva. Naar-
nins traditsioonius on kujunenud õpe-
tajate sünnipäevade tähistamine lille-
dega või mõne väikese mälestusesemega
kolleegide poolt. Kõik ülalõetletud üri-
tused aitavad naasa ühtse ja sõbra-
liku õpetajate kollektiivi kujunemisele
koolis.

Ametiühing on naasa aidanud enade-
õpetajate töökoormuse vähendamisele. On
astunud samme lasteaiasõime avanemise
leisis, mis aga seni on tulenusteta jää-
nud. Ametiühing tegeleb õpetajate korteri-
probleemiga ja aitab õpetajail kollektiiv-
tiivselt kütet varuda.

Kooli ametiühing on muutunud kasvata-
vaks, juhtivaks ja suhnavaks jõuks.

C. Muud õpilasorganisatsioonid.

Leisi Keskkoolis on töötanud pikemat
aega Punase Risti Seltsi algorganisatsioon,
millele pandi alus juba 1947. aastal.⁴

Punase Risti algorganisatsiooni tööd
juhtis komitee, mille koosseisu suurus oli

⁴ Õppeneukogu protokoll nr. 17, 7. III 1947. a.

nes liikmete arvust, vastavalt sellele oli see kas kolme-, viie- või seitsmeliikmeline. Kooli algorganisatsioonid moodustasid ka õpetajad, kellest üks vastutas Punase Risti töö eest koolis. Viidi läbi OVSK ja VSK õppurid. Hiljem sooritasid õpilased vastavad katsed ja said õiguse OVSK ja VSK rinnamärkide kandmiseks. Sanitaarvolinikud valvasid klasside puhtuse eest, hiljem aga töötasid klassides neljaliikmelised sanitaarpostid. Sanitaarpostid kontroleerisid klasse iga päev, tulehused kaeti iga klassis sisse seatud sanitaarvõrkudega.

Kooli Punase Risti komitee on igal õppeaastal organiseerinud koolis klassidevahelist puhtusvõistlust. Võistluste kokkuvõtteid tehti nädalate kaupa, kusjuures rändvõimel anti parimale klassile.

Võimastel õppeaastatel on Leisi Keskkooli õpilastest organiseeritud 27-liikmeline sanitaarsalk, mis omandab õppustel sanitaarsalkadele ettenähtud programmi ja võtab igal kevadel osa ülerajoonilistest sanitaarsalkade vahelistest võistlustest.

Koolis ilmub õpilaste naastööle ja toime-

tusel Punase Risti algorganisatsioonihääl-
kandja, seinaleht „Tervis“.

Vimastel aastatel on kooli Punase Risti
algorganisatsiooni liikmete arv kasvanud. Kui
näiteks 1951. aastal kuulus organisatsiooni
93 liiget, siis praegu on kõik õpilased alg-
organisatsiooni liikmed.

Teine massiorganisatsioon koolis on ke-
hakultuurikollektiiv „Noorus“, mis koondab
enda ümber kõik spordihuvilised. Kooli ke-
hakultuurikollektiivi ülesandeks oli kaasa-
aidata tervete, füüsiliselt tugevate, vastupi-
davate, tugeva tahtejõuga noormeeste ja
neidude kasvatamisel. 1940/41 õppeaastal
võttis kehakultuurikollektiivi koost osas 56
õpilast.¹

Uue hooga hakkas organisatsioon tööle
1945. aasta algul. Kollektiivi kuulus siis
37 liiget, töö toimus seutsioonides. Koolis
olid võrkpalli-, rahvastepalli-, pesapalli-,
matka- ja suusatamisseutsioon.²

Mitmed aastad töötas kooli kehakul-
tuurikollektiivi õpetaja Albert Leppeli juht-
timisel, hiljem on juhtijad vaheldunud,
vastavalt sellele, kes on parajasti ke-

¹ Leisi Algnool ja üldharidusliku Täienduskoost
aruanne 1940/41 s. a. kohta, 7. VII 1941.

² Leisi MTK tegevusülevaade 1944/45 s. a. kohta.

halise kasvatuses õpetaja koolis. Õpilaste osavõtt keha kultuuri tööst kasvab pidevalt. Praegu võtab organisatsiooni tööst osa umbes $\frac{2}{3}$ õpilaskonnast.

"Noorus" komitee organiseerib koolis eelkõige sporditööd: võistlusi, treeninguid, aitab läbi viia spartakiade, on läbi viinud kooli esivõistlusi ja määranud võistkonnad.

Koolis on tööle hakanud uued sektsioonid: male-kabe, lauatenнис, - korvpallisektsioonid.

Igas klassis tegutseb spordiorganisator, kes peab klassi keha kultuurikollektiivi tööga kursis, tellib spordialast kirjandust, agiteerib kõiki õpilasi organisatsiooni tööst osa võtma. Klasside spordiorganisatorid kuuluvad ühtlasi ka komitee koosseisu, mis koosneb õpilastest. Ka kooli keha kultuurikollektiivi esimees on õpilane.

Koolist on sirgunud rida häid sportlasi ja nii mõnigi auhind on Leisi rännanud.

Keha kultuurikollektiiv "Noorus" võitleb samuti kõrge sporditaseme eest: kui sport-

lasel esinevad puudulikud, on treeningutel ja võistlustel käimine keelatud. Ja peab ütleva, et kinode mülastamine ning treeningutel viibinise meeld on hea stiimul kooli õppeaastase tõstmisel.

Koolis on töötanud ja töötavad käesoleval õppeaastal mitmesugused isetegevusringid. Pidevalt on vaadeldaval perioodil töötanud näite; kirjandus-, rahvatantsu ja tehnikaring. Keskkoolis hakkavad uue tööle mine kelle, noorte naturalistide, „Osavate näite“, matemaatika, võõrkeelte, muusika, käsitöö, muusika, foto- ja aurobaatikaring. Ringide liikmete arvus oli suuri erinevusi, vastavalt sellele, kas ringi töö huvitas õpilasi või mitte. Näiteks matemaatika keskkooli vehe kelle ring 1953/54 õppeaastal tegemise, kuna liikmeid ei leidunud. Ringe, mis terve õppeaasta jooksul ei saanud jalgu alla, oli koolis veel teisigi. Ringide töö eduks olenes juhindavast õpetajast, kuidas see ringi tööd suunata oskas ja oma ülesannetesse suhtus.

1955/56 õppeaastal töötasid Leisi Keskkoolis

Koolis järgmised ringid.

1. Algeklasside käsitööring - juhendas õpetaja Alma Tamme. Ringi kuulus 18 õpilast. Valmistati käsitöömotte, õpiti pisteid, valmistati näpunööri.

2. Tarbemuusti ring - juhendas õpetaja Mikalda Rahu. Ringis oli 19 õpilast. Valmistati laudlinu, käterätte, hegeldati vahe- ja äärepitsi.

3. „Osavate näte ring“ - juhendas õpetaja Heino Väli. Ringi kuulus 9 last. Tehti lihtsaid puutöid: kaardikeppe, kriidikarpe, tahvliparju; õpiti teinist: võimlemismurikad, pudrunuid, niilipead, valmistati lindude söögimajad. Töö oli ringis väga huvitav.

4. Keskkooli kirjandusring - juhendas õpetaja Leina Sulg. Liikmeid ringis - 10 õpilast. Katsetati omaloominguga, arutleti kirjandusteoseid.

5. Keskkooli naturalistide ring - juhendas õpetaja Elli Kool. Osavõtjaid oli seitse. Valmistati jähesevast. Sügisel töötati aias, tegeldi kooli elavhurgaga.¹

Ringide tööd takistavaus teguriks oli õpilaste vanaaegse mitmine kolhoosides, abiks sügisestel koristustöödel, mis-

¹ Pedagoogilise nõuogu protokoll n. 8, 26. XII 1955.

tõttu tegevus ringides sai täie hooga alata tavaliselt alles teisest õppeveeraudist.

Ilästi on töötanud kooli tehnikaring, algul õpetaja Karl Allase¹, hiljem keskkooli füüsikaõpetaja Paul Pautsi juhtimisel. Tehnikaring on tegelnud raadiovastuvõtjate valmistamisega, on varustanud füüsika kabinetti omavalmistatud õppesahenditega, radiofitseerinud koolinõrja ju. Töö ringis on huvitav

Ringide töö esmärgiks on varustada õpilasi põhjalike teadmistega, avardada harrastusi. Selle ülesande on ringid suutnud täita.

D. Leisi Keskkooli lõpetajad.

Leisi kool hakkas üldharidusliku keskkoolina tööle alates 1950/51 õppeaastast. Avatavad keskkooli klassid olid esialgu väikese täituvusega, õpilaste üldarvust langes keskkoolile umbes 20-30%. Õpilaste arvult oli keskkooli klassidest suurim VIII klass, kus õppeaasta algul õppis tavaliselt 25-30 õpilast, kevadel aga lõpetas VIII kl. kursuse ainult 15-25 õpilast. Suure väljalangvuse põhjused peitusid õpilaste vähestes eelteadmistes, kuna üleminek VII klassi programmilt VIII klassi õppeprogrammile oli liiga järsk, tundides edasivõetava ja kodus õpitava materjali hulka suurenes tunduvalt ja nii suutsid VIII klassis edukalt õppida ainult andekad ja töökad õpilased.

1952/53 õppeaastal lõpetas Leisi Keskkooli kümme keskharidusega noort, üldse 12 õppeaasta jooksul on kooli ellu saanud 157 keskharidusega in-

mest, nendest:

1952/53	õppeaastal	lõpetas	10	õpilast,
1953/54	õppeaastal	lõpetas	10	—, —,
1954/55	— " —	— " —	17	— " —,
1955/56	— " —	— " —	13	— " —,
1956/57	— " —	— " —	11	— " —,
1957/58	— " —	— " —	15	— " —,
1958/59	— " —	— " —	16	— " —,
1959/60	— " —	— " —	17	— " —,
1960/61	— " —	— " —	14	— " —,
1961/62	— " —	— " —	16	— " —,
1962/63	— " —	— " —	6	— " —,
1963/64	— " —	— " —	12	— " —.

Enamus keskkooli lõpetajaist on asunud edasi õppima kõrgematesse õppeasutustesse, kuid küllalt on ka neid, kes pärast keskkooli lõpetamist on tööle asunud ja töö kõrvalt õppides on omandanud kõrgema või erihariduse. On ka neid, kes on ainult keskkooli haridusega tootvale tööle asunud.

Iluväärne on jälgida, mis on saanud keskkooli esimese lennu lõpetajatest.

Lõpetajad on järgmised:

1. Aino Jõgi - lõpetas Haapsalu Peda-

gõogilise Kooli ja töötab
Roobaka Algkoolis õpetajana.

2. Hendrik Krumm - lõpetas Tallinna Muusika-
kooli ja konservatooriumi
ning töötab RAT "Estonia"
ooperisolistina.
3. Asta Kuusk - töötab Kingissepa rajoonis
õpetajana.
4. Naima Leidas - lõpetas Eesti Põllumajanduse
Akadeemia, töötab agrokultuurina.
5. Olev Lember - töötab Kingissepa JSN TK
Rahandusosakonna inspektorina.
6. Arved Maripuu - lõpetas Tallinna Poli-
tehnilise Instituudi, töötab.
7. Leida Mets - asus peale keskkooli lõpetamist
tööle algklasside õpetajana, erihariduse omandas
Haapsalu Pedagoogilises
koolis.
8. Auleid Põlluäär - lõpetas ohvitseride kooli
Leningradis, kaua aega töö-
tas Nõukogude Armee, praegu
töötab Lõrve sovhoosis.
9. Aino Rüsaar - töötab õpetajana, lõpetas

Kaapsalu Pedagoogilise
Kooli.

10. Gustav Sepp - töötab Tallinnas.

1953/54 õppeaastal lõpetasid keskkooli II lennu järgmised XI klassi õpilased:

1. Kaljo Krumm - lõpetas Eesti Põllumajanduse Akadeemia, töötab Parasmetsa (Saaremaal) Sorbiaretuspunkti agronoomina.
  2. Maii Lember - lõpetas Tartu Riikliku Ülikooli, töötab Kingissepa arstina.
  3. Uve Maripuu - lõpetas Tartu Riikliku Ülikooli, töötab ajaloo õpetajana Pihtla 8-aastasest Koolis.
  4. Eha Nõukas - asus peale keskkooli lõpetamist tööle Püssamaa raamatukogus.
  5. Kaljo Rahu - lõpetas Tallinna Pedagoogilise Instituudi, töötab õpetajana Kaarna 8-klassilises Koolis.
-

6. Haljo Randmaa - lõpetas Tallinna Merikooli, töötab kaubalaevastikus.
7. Aleksei Seema - asus tööle kalurina, praegu on kolhoos „Põhjarannik“ esimene.
8. Ormi Sulg - lõpetas Tallinna Pedagoogilise Instituudi, töötab õpetajana Orissaare.
9. Aino Tilling - peale keskkooli lõpetamist asus tööle Orissaare Maanatuks.
10. Yuta Toompuu - peale keskkooli lõpetamist töötab Panna Maanatuks.

1955/56 õppeaastal lõpetanud asusid tööle järgmistel erialadel:

1. Aino Aru - peale keskkooli lõpetamist asus tööle Karja Sovhoosi Maanatupeidajana.
2. Ella Jõgi - lõpetas meditsiinilise kooli, töötab Tõmera Tana-tooriumis.
3. Laine Kain - lõpetas Tallinna Kerge-

tööstuse Tehnikumi, töötab
Emblejana Keilas.

4. Eie Kallas - lõpetas meditsiinilise koo-
li, töötab Hiiumaal.

5. Helga Lahe - peale keskkooli lõpetamist
hakkas tööle õpetajana, lõ-
petas kaugõppes Tartu Riik-
liku Ülikooli, töötab Orissa-
re Keskkoolis.

6. Jutta Leika (Janno) - peale keskkooli lõpe-
tamist asus tööle õpeta-
jana, õpib Tartu Riiklises
Ülikoolis, töötab ajaloo õpe-
tajana Lein Keskkoolis.

7. Helle Nuut - lõpetas Tartu Riikliku
Ülikooli, töötab arstina So-
mera Sanatooriumis.

8. Aino Paju - lõpetas meditsiinilise koo-
li, töötab Kingissepas.

9. Teisi Peltzkau - lõpetas Tartu Riikliku
Ülikooli, töötab arstina Kin-
gissepas.

10. Raili Piku - lõpetas Tallinna Pedago-
gilise Instituudi, töötab
õpetajana Kingissepa Algkoolis

---

11. Silja Tamm - lõpetas Tallinna Kerge-tööstustehnikumi, töötab õub-
lejana õublusvabrikus "Bal-
tika".
12. Leida Tamme - lõpetas Tallinna Rahaa-
duse ja Krediid Tehniku-
mi, töötab Kingissepa
Riigipanga osakonna ins-
pektorina.
13. Tiit Toompuu - lõpetas Tallinna Kau-
bandustehnikumi, töötab
Tartus.

1957/58 õppeaastal lõpetas Leisi Kesku-
kooli 15 noort.

1. Evi Aru - lõpetas Tartu Riikliku üli-
kooli, töötab õpetajana.
  2. Andi Humal - töötab õpetajana Oris-
saare Keskkoolis, õpis Tartu
Riiklises Ülikoolis.
  3. Marje Kiviit - lõpetas Eesti Põlluma-
janduse Akadeemia, töötab
agronoomina.
  4. Uue Maripuu - lõpetas Eesti Põllu-
majanduse Akadeemia,
töötab zootehnikuna.
-

5. Kalev Nurk - asus peale keskkooli lõpetamist tööle.
6. Elvi Pulk - töötab masinakirjutajana Kingissepas.
7. Veljo Pere - asus tööle peale keskkooli lõpetamist.
8. Maie Põlluäär - lõpetas Eesti Põllumajanduse Akadeemia, töötab agronomina.
9. Rand Anton - asus tööle peale keskkooli lõpetamist.
10. Heljo Rauniste - lõpetas Eesti Põllumajanduse Akadeemia, töötab „Kommunistide ja“ toimetuses.
11. Elna Löömer - töötab vanempioneri juhina Pihtla 8-kl. Koolis.
12. Maila Tamm - lõpetas Tallinna Pedagoogilise Instituudi, töötab õpetajana Rakke Keskkoolis.
13. Arvo Neidenberg - lõpetas Eesti Põllumajanduse Akadeemia, töötab agronomina.
14. Rosa Puusepp (Kärver) - töötab õpetaja

na Leisi Keskkoolis, õpis Tartu Riikliku Ülikooli Ajaloo - Keeltea-
duskonna vene keele ja kirjanduse
osakonnas.

Elnimetatud keskkooli lõpetanuid onab
kõrgemat haridust või lõpetab lähemal
ajal kõrgema kooli 45,8%, ilma vasta-
vat eriharidust omamata töötab 25%.

Elnimetatud lõpetajaist töötavad peda-
googidena 31,2%, meditsiini töötajatena
12,5%, teotvale tööle on asunud 31,2%.

Leisi Keskkooli lõpetanud 157-st kes-
haridusega noorest on suurem enamus
juba tööle, osa õpib kõrgemates või eri-
kutseskoolides. Järelikult on kool muut-
nud elluastuvasse noortesse kasvatada
tööarmastust ja sihikindlust oma esmäi-
kide saavutamisel.

Leisi kooli õpetajad 1940 - 1964.

Miina Seppel	koolijuhataja k.t.	1940-1941
	Õpetaja	1944-1949
Alma Tõlpus	- " -	1940-1941
Ain Altosaar	- " -	1940-1941
Anne Altosaar	- " -	1940-1941
Vassili Raavel	- " -	1940-1941
Arvi Koel	- " -	1940-1941
Linda Joasaare	- " -	1940-1943
Anna Joasaare	- " -	1941-1944
E. Leepere	- " -	1941-1943
Sulev Lember	- " -	1941-1943
J. Hanslep	- " -	1943-1944
Ida Raaper	- " -	1942-1949
Karla Kiviale	koolijuhataja	1941-1950
Albert Seppel	Õpetaja	1944-1948
Jüri Rauk	- " -	1944-1945
Olga Riisik	- " -	1944-1948
Alma Tammel	- " -	1945-1965
Klara Toks	- " -	1945-1946
Raisa Orgussaar	- " -	1946-1961
Emna Nõmm	- " -	1946-1947
Heinrich Põrss	- " -	1946-1959

Karl Allas	direktor	1950 - 1952
	õpetaja	1947 - 1950
	- " -	1952 - 1953
Helmi Allas	- " -	1947 - 1953
Valve Paasoja	- " -	1948 - 1949
Raimond Penu	- " -	1948 - 1949
Ilmar Kaubi	- " -	1948 - 1950
Virginia Margat	- " -	1949 - 1951
Vaike Oja	- " -	1949 - 1951
Asta Leidas	- " -	1949 - 1953
Astrid Kastein	- " -	1949 - 1952
Olga Umal	õppealajuhataja	1950 - 1961
Miralda Rahu	õpetaja	1950 - 1961
Harry Ella	- " -	1950 - 1951
Leina Tähnas-Sulg	- " -	1951 - 1963
	õppealajuhataja	1963 - 1965
Karoly Stern	õpetaja	1951 - 1958
Inga Pohl	- " -	1951 - 1952
Õie Toots	- " -	1951 - 1958
Heino Väli	- " -	1951 - 1965
Heino Tarkin	- " -	1951 - 1952
Alma Holts-Tuummaa	- " -	1951 - 1961
	tootmisõppealaj.	1961 - 1965
Regina Smikkit	õpetaja	1951 - 1952
Boris Nivi	direktor	1952 - 1963
Olga Laanela	õpetaja	1952 - 1953

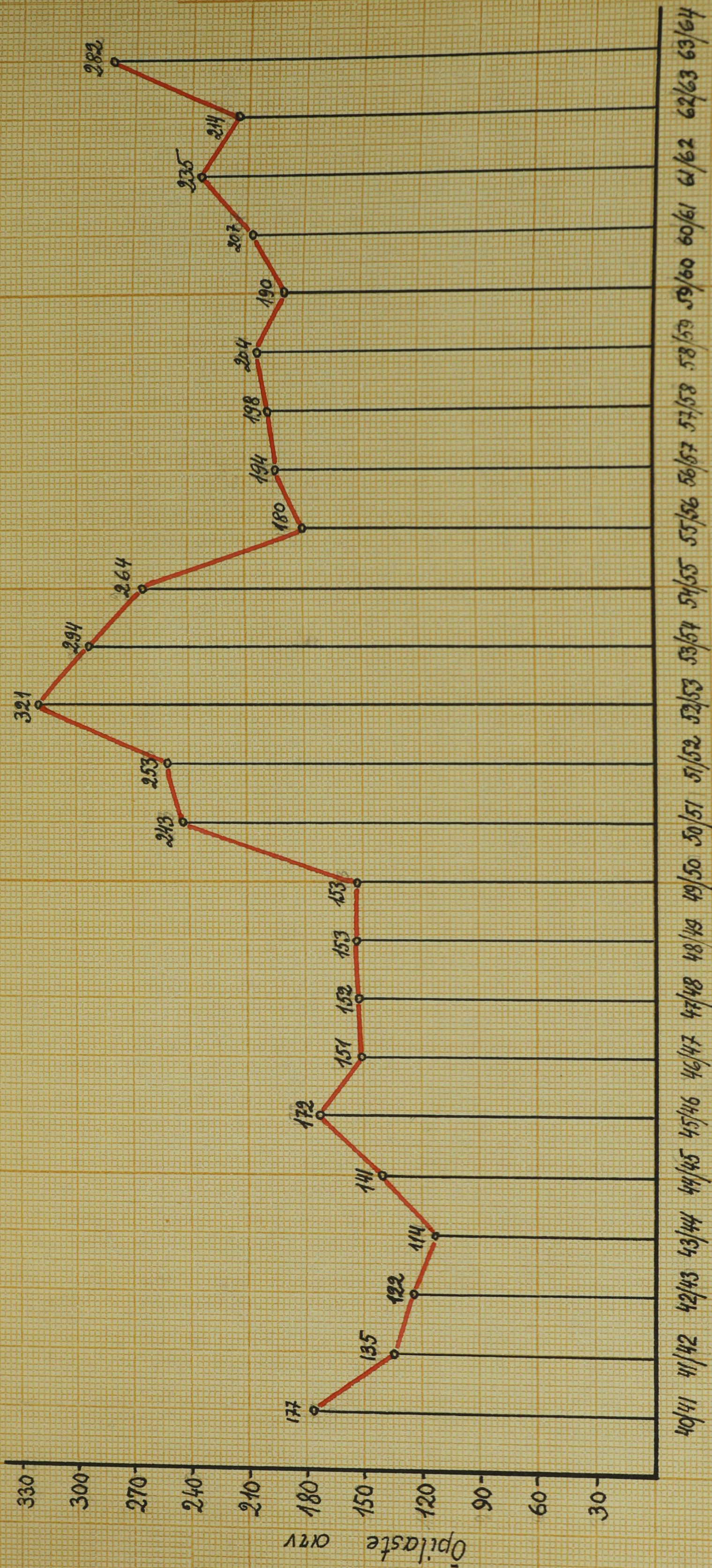
Ingrid Bilov	Epetaja	1952 - 1956
Laine Kask	- " -	1952 - 1953
Olga Mägi	- " -	1952 - 1953
Aino Saarik-Pauts	- " -	1952 - 1965
Asta Haava	- " -	1952 - 1953
Olev Härner	- " -	1952 - 1953
Elmar Kivi	- " -	1952 - 1953
Linda Jürjestaust	- " -	1952 - 1965
Nina Väin	- " -	1952 - 1954
Hinge Laigo-Ester	- " -	1953 - 1957
Uno Neumann	- " -	1953 - 1954
Laine Reim	- " -	1953 - 1957
Eveliine Kõrtsini	- " -	1953 - 1958
Peeter Luutre	- " -	1953 - 1955
Leida Mets	- " -	1953 - 1954
Linda Aab	- " -	1953 - 1954
Paul Pauts	- " -	1953 - 1965
Enno Allikmäe	- " -	1953 - 1954
Trina Grabovskaja	- " -	1954 - 1956
Haimi Paap	- " -	1954 - 1955
Elli Kool	- " -	1954 - 1957
Kalju Sulg	- " -	1954 - 1956
Mervi Loolo	- " -	1954 - 1955
Evald Aljas	- " -	1955 - 1956
Helga Lake	- " -	1956 - 1957
Paul Laidus	- " -	1956 - 1958

Valentina Kerbis	Epetaja	1956 - 1957
Velida Tuutmaa	- " -	1956 - 1962
Vaike Truumets	- " -	1956 - 1957
Asta Aavasalu	- " -	1956 - 1957
Leili Maaker	- " -	1956 - 1965
Uudo Flint	- " -	1956 - 1958
Elli Hiil	- " -	1957 - 1959
Helju Oinus-Kessel	- " -	1957 - 1965
Alfred Kessel	- " -	1957 - 1965
Daisy Sek	- " -	1957 - 1960
Frolina	- " -	1957 - 1958
Rosa Puusepp-Kärner	- " -	1957 - 1959
Erkki Kärner	- " -	1958 - 1965
Taimi Raud	- " -	1958 - 1959
Enda Naaber	- " -	1959 - 1962
Malle Haabel	- " -	1959 - 1965
Väino Bruuser	- " -	1959 - 1962
Lilli Liivorg	majandusjuh.	1959 - 1965
Osvald Tammel	Epetaja	1959 - 1965
Jüri Janno	- " -	1961 - 1965
Juta Janno	- " -	1961 - 1965
Leoniida Janno	- " -	1961 - 1965
Kaljo Puis	- " -	1961 - 1965
Mare Soobik	- " -	1961 - 1964
Heino Räim	- " -	1962 - 1965
Vello Varik	- " -	1962 - 1963

Eha Sun	Epetaja	1962 - 1965
Varje Koert	vanempioneerij.	1963 - 1965
Rutt Vermaa	Epetaja	1963 - 1965

Graspin Nr. 1

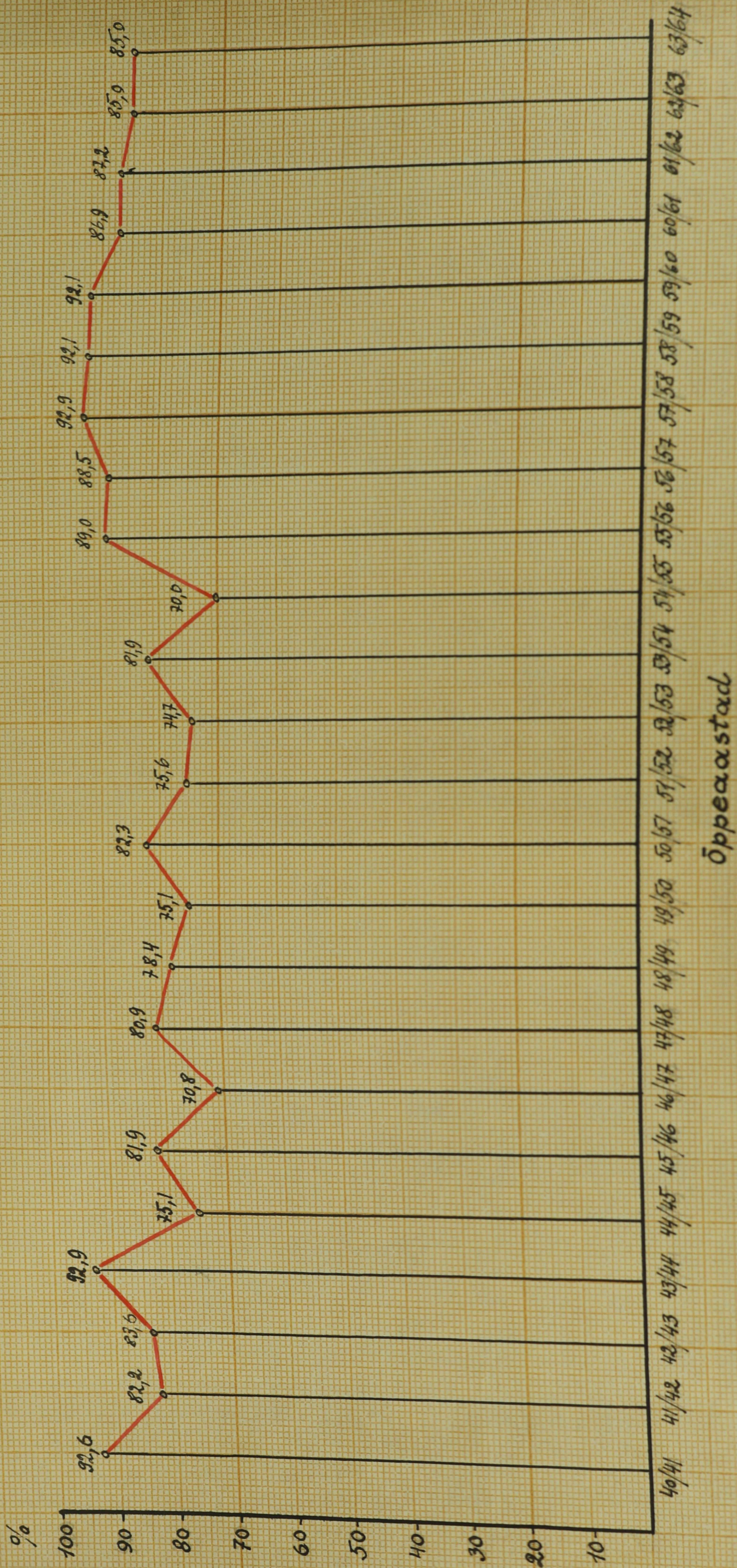
Õpilaste arv aastatel 1940-1964

Õppeaastad

GRAAFIK NR 2

Õppeedukus aastatel 1940-1964

Õppeaastad

Leisi koolimaja aastast 1940.

Kooli Sype-katveed 1956. aastal.

Leiti Mittetäieliku Keskkooli VII klass 1946/47 s.a.
I reas: Spetajad H. Poiss, A. Tammel, R. Orgussaar,
kooliguhataja K. Kivall, M. Leppel, A. Leppel,
E. Nõmm ja J. Raaper, O. Riisik.

Leiti Keskkooli Spetajad 1950/51 s.a.
I reas: Spetajad M. Rahu, H. Poiss, direktor K. Allas,
Spetsalaguhataja O. Umal, Spetaja R. Orgussaar.
II reas: Spetajad N. Oja, A. Leidas, A. Tammel, V. Orikas,
A. Kastein, H. Allas.

Kooli Spetajaskond 1956/57 d.a.

- I reas: spetaja H. Põrs, vanempõhikjuhataja H. Väli, spetsialjuhataja O. Umal, direktor B. Kivi, spetajad D. Toots, A. Holts, K. Stern.
- II reas: spetajad A. Saarik, L. Reim, M. Rahu, L. Sulg, H. Lahe, P. Laidus.
- III reas: R. Pauts, A. Tammel, E. Kõrtsini, L. Jürjestaust, E. Koel.

Leisi Keskkooli I lend 1952/53 d.a.

- I reas: L. Mets, N. Leidas, klassijuhataja K. Stern, A. Jõgi, A. Riisaar.
- II reas: G. Lepp, A. Põlluäär, A. Kuusk, O. Lember, H. Krunon, A. Maripuu

Kooli pedagoogiline kaader 1962/63 õppeaastal.

- I kvas: majandusjuhataja L. Liiuorg, tootmisõppealajuhataja A. Holts,
direktor B. Kivi, õppealajuhataja R. Pui, õpetaja L. Sulg.
II kvas: õpetajad H. Kessel, M. Soobik, R. Kärner, A. Pauts, L. Janno,
L. Jürjestant, J. Janno.
III kvas: õpetajad R. Pauts, E. Kärner, V. Varik, J. Janno, A. Kessel.

1964
Kooli pionerimalew 1963/64 spreaastal.
I mees keskel vanempioneerijicht vaje Koert ja
Kooli direktor Endel Noor.

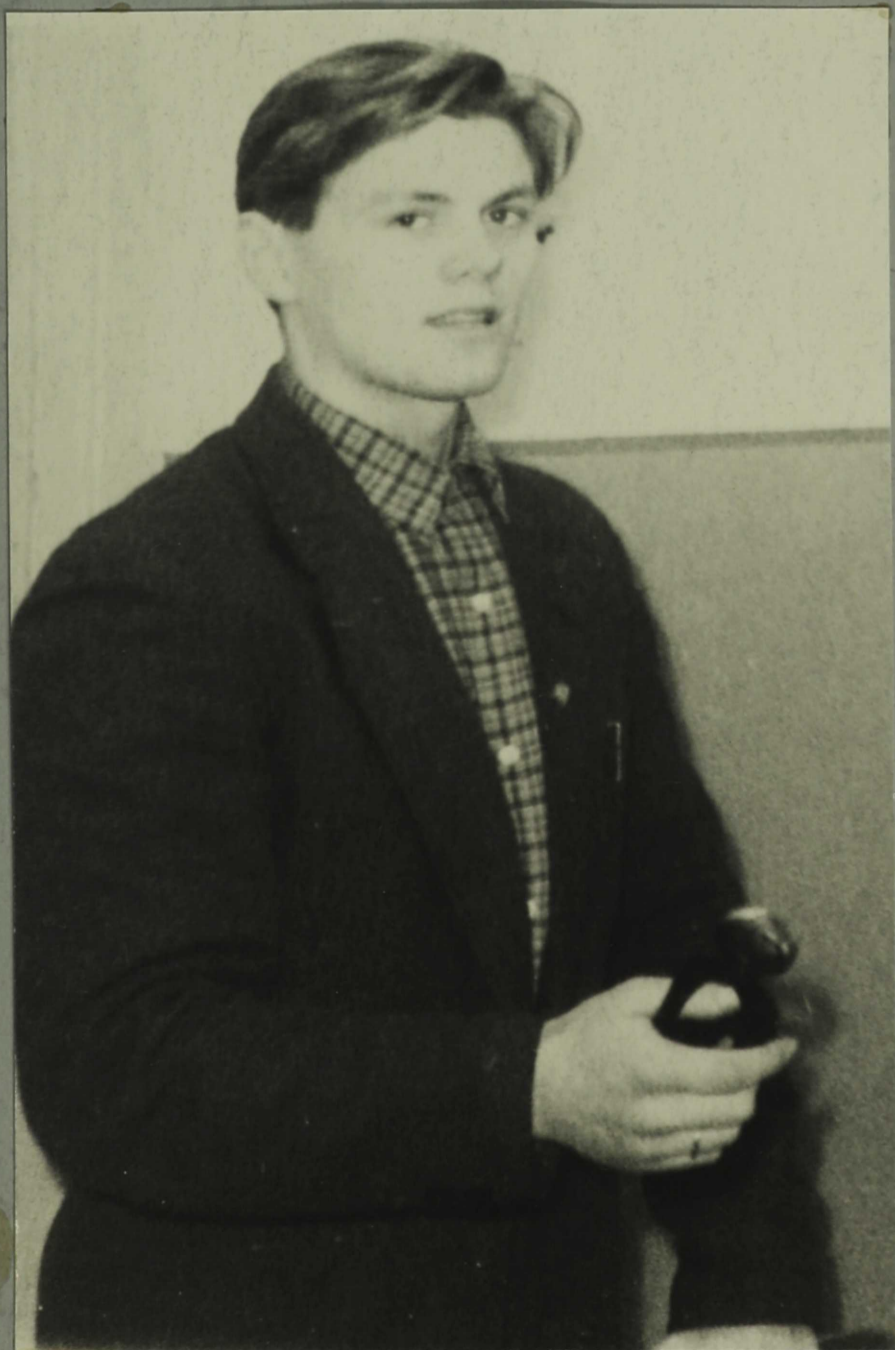
Keeli kasvukoones.

VII-ndate klasside praktikum puuvilja-
hoidiste valmistamises 1962. a. suvel.
juhendab spetaja L. Janno

IX klassi õpilased loomakasvatuse prak-
tikumis Kaija Näidisrovhoosis 1961/62 s.a.
Juhendab õpetaja Ader.

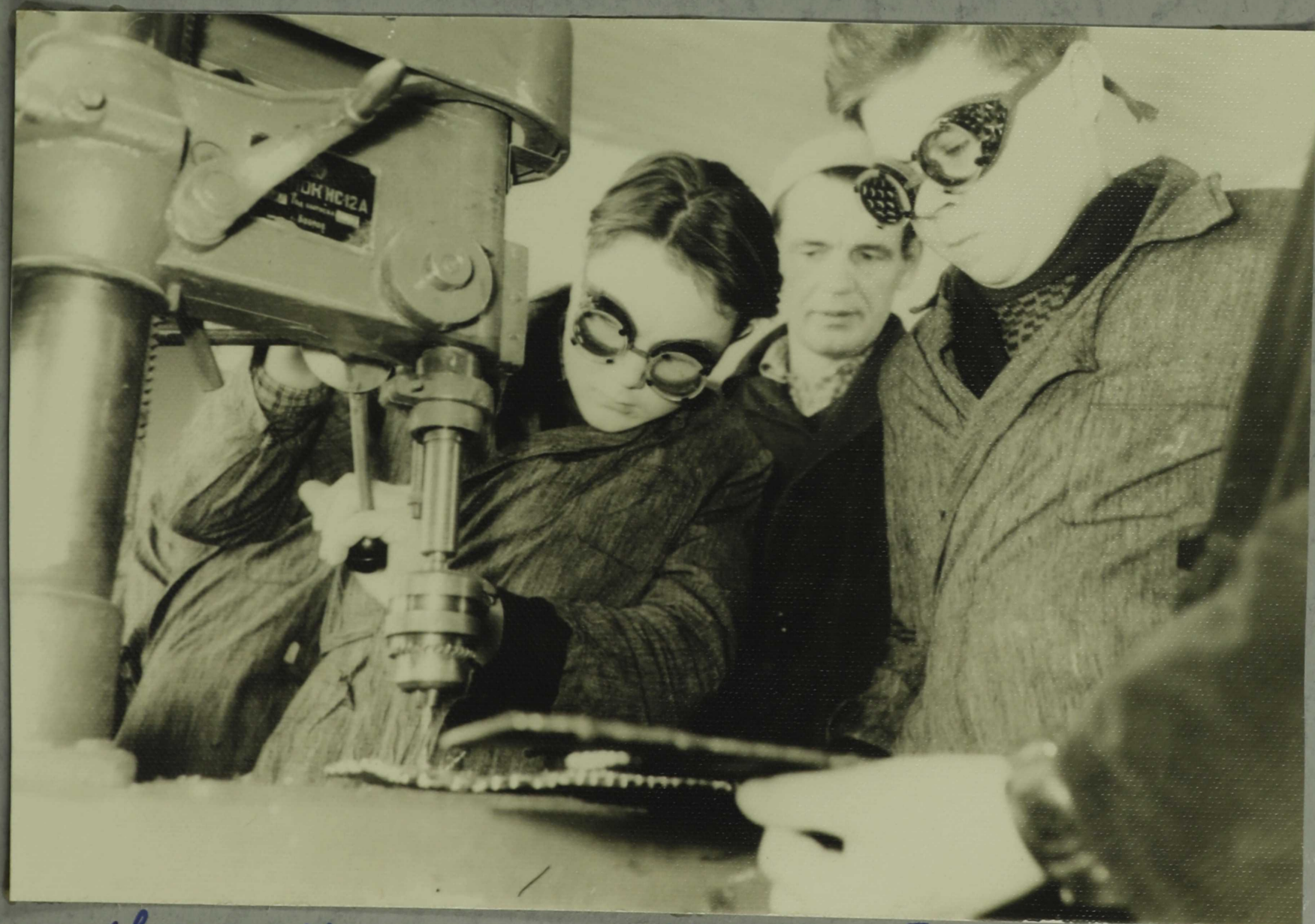

Töotnisõpetuse õpe-
taja, Kaija Näidis-
rovhoosi insener-
-mehaanik

Mati Viin

Leisi Kesknooli töötoas. Õpilased riiu-
lit meisterdamas.

Leisi Kesknooli töötoas. Õpilased puur-
masinaga töötamas õpetaja Osvald Tamme-
juhendamisel.

Yseteenindamine seati koolis sisse
1959. aastast alates.

Kokkuvõte.

Leisi kool on vaadeldava 24 aasta jooksul läbinud oma arengus 4 suurt etappi: I etapp - aastad 1940-1945, II etapp - aastad 1945-1950, III etapp - aastad 1950-1959 ja IV etapp - aastad 1959-1964.

Oma arengu esimesel etapil, pärast nõukogude võimu taaskestamist Eesti, saab õppetöö Leisi koolis uue, nõukoguliku sisu. Õppetöö toimub uute õppeplaanide, õppeprogrammide ja õpinute alusel, millest on kõrvaldatud õpilaste teadmust pimestav ja nüristav usundpetus ning kodanliku ühiskonda teenivad õppeained. Koolis hakkab tööle pioneeriühm, kuhu kuuluvad kooli kõige esimesed õpilased.

Nõukogude Eesti koolide rahuliku arengu lõikab läbi fašistliku Saksamaa valdatus Nõukogude Liidule. Raske okupatsiooniaeg võib võin nõukogude koolide

saavutused nullini. Õppetöö koolides toimub saksa röövallutajate meelepärases suunas juhtlause all „Õpeta, aga ära tee targaus!“

Okupatsiooniajal laostus ka Leisi kooli majanduslik baas. Koolimaja oli pidevalt saksa sõjaväe ja kohalike võimude organite kasutada. Tassiti laiali ja purustati kooli internaadi sissesade, hävitati kooli õppevahendid ja käsitööklassi inventar. Fašistlikud võimused ei tundnud kuni õpetajate ja õpilaste ainelise kindlustatuse ja kooli sanitaarse olukorra vastu. 1944. aasta algul levisid koolis massiliselt nakkushaigused, mille tõttu kool oli korduvalt suletud. Koolil puudus vajalik viite, mille tagajärjel 1944. aasta veebruaris koolis õppetööd ei toimunud.

1944. aasta septembris vabastati Saaremaa fašistlikest okupantidest. Rahvas asus rahuliku taastamis- ja ülesehitustöö juurde. Leisi koolimajas viidi läbi põhjalik remont, lastevanemate abiga suudeti korraldada teha klassruumid ja

klasside inventar, nii et 1944. aasta 4. detsembril võis koolis õppetöö alata.

Leisi kooli arengu II perioodil, aastail 1945-1950, toimuvad kooli elus suured muudatused. Õppeplaanid ja -programmid, õpikud puhastatakse fašistlikust võltspropagandast ja koolitöös haavatakse järgima 1940/41 õppeaastal alustatud teed. Sel perioodil seisavad Leisi kooli es tõesed maskused materiaaltehnolise baasi osas. Suurte pingutustega suudetakse 1946. aasta sügisel käiku lasta kooli internaat. Sel perioodil jääb lahendamata kooli õppe-katseid, spondiväljaku, töötoa ja õppeinventari kosisuus. Õpilaste majandusliku olukord on 1945., 1946. aastal äärmiselt raske, puuduvad jalatsid, riietusesemed. Selline olukord viis paratamatult kooliuhustuse mitterättnisele ja aitas kaasa õpetaseme langusele, sel perioodil lahendamata jäänud majanduslikud raskused avaldavad negatiivset mõju Leisis avatava keskkooli arengule.

III perioodil, 1950-1959, töötas Leisi kool

Keskoolina. 1955/56 õppeaastast alates
minnause koolis üle poliitohnilisele
õpetusele. Sellega seoses tulid lahendada
sellised probleemid nagu kooli töökoja,
internaadi, õppe-katseala, spordiväljaku,
näitlike õppevahendite baasi kütumus.

1959. aastaus olid need küsimused põ-
hiliselt lahendatud, väljaarvatud inter-
naat, mis alles järgmisel perioodil
saab enda käsutusse uued inter-
naadihooned.

Õppedukkus ja kasvatus töö li ole
sel perioodil koolis vajalikul tasemel.
Suur oli vajadus eriharidusega peda-
gogiline naadri järelle. Kooli komsomo-
liorganisatsioon oli jäänud kooliluse
tahaplaanile. Õpilastel puudus müllat-
dane teadlikkus ja enesealgatusvõime.

IV perioodil, aastail 1959-1964 toimub
Leisi Keskooli mis tootmisõpetusega
keskooli lõplik väljakuujumine. Kool
omab väga hea tootmisõpetuse baasi
Karja Näidissõhoosi näol. Kooli es seis-
vad materiaalsed kasused on põhi-
liselt lahendatud. Tänuks on õppedu-

kuse ja kasvatus töö tase koolis. Suurt
osa etendab koolitöö juhtimisel ja suu-
namisel kooli õpetajatest koosnev partei-
algorganisatsioon, mille liikmete arv kas-
vab iga aastaga. Paraneb on pioneer-
ja komsomolitöö, koolis on tekkinud kom-
somolivilasid.

Kooli õppekavade ja kasvatus töö osas
on õpetajate poolt veel mõndagi ära teha,
muna sellel alal esineb veel puudujää-
ke. Lõssi Keskkool on 12 aasta jooksul
ellu saatnud 157 keskkoolidusega inimest,
kes võin töötavad või õpivad neid huvita-
vatel vialadel ja annavad oma pa-
nuse nii või teisiti kommunistliku kou-
se ülesehitamiseks.

Резюме.

Историю Лейзиской школы в советский период характеризуют четыре этапа развития: I этап - г. 1940-1945, II этап - г. 1945-1950, III этап - г. 1950-1959 и IV этап - г. 1959-1964.

После восстановления советской власти в Эстонии в 1940 г. учебная работа в школе Лейзи получает новое, советское содержание. В основу учебной работы сложены новые учебные планы, программы и учебники, устранены предметы, служившие буржуазному обществу. В школе организуется пионерский отряд.

Годы оккупации уничтожают все достижения советской школы. Немецкие фашисты направляют учебную работу в своих интересах. В дни оккупации разоряется сватерманская база школы, так как помещения школы находятся в распоряжении органов оккупационной власти. Инвентарь школьного интерната и школьной мастер-

ской уничтожается. Фашистские захватчики не интересуются санитарным положением школы. Так же они не интересуются материальными нуждами учеников и учителей. В начале 1944 года школу охватили инфекционные болезни и школа несколько раз закрывалась. Так как в школе не хватало топлива, в феврале 1944 года учебная работа прекратилась совсем.

Осенью 1944 года, после освобождения Эстонской ССР в школе был проведён ремонт, с помощью родителей привели в порядок инвентарь и 4 декабря 1944 школа снова открыла свои двери.

В 1945-1950 годах в жизни школы происходят большие изменения. Все таки вопросы о спортплощадке, учебного инвентаря, школьной мастерской остаются нерешёнными. Преодолевая материальные трудности, осенью 1946 году открывается школьный интернат. Трудное материальное положение учеников не даёт возможности всем окончить школу, понижается уровень успеваемости.

В 1950-1959 годах в Лийзи работает средняя школа. 1955/56 учебном году вводится в учебные программы политехническое обучение. В

связи с этим пришлось решать проблему школьной мастерской.

В этот период в школе ещё мало педагогов с специальным образованием, комсомольская организация работает слабо.

В IV период в Лейзи происходит окончательное формирование школы с производственным обучением на базе экспериментального совхоза Карья.

В школе улучшилась учебная и воспитательная работа, в жизни школы увеличилась роль партийной организации учителей, а также роль комсомольских и пионерских организаций.

За 12 лет школа подготовила 157 выпускников со средним образованием. Все они сейчас или учатся или работают на интересующих их работе. И тем самым отдают дань делу построения коммунистического общества.

К дипломной работе приложены графики о количестве учителей и их успеваемости, табель учителей, которые работали в Лейзиской школе в 1940 - 1964 годах.

Kasutatud kirjandus.

I Kirjandus.

Lenin, V.I., Teosed, 31. köide, Tallinn 1955

NLKP kongresside, konverentside ja keskkomitee plenumite resolutsioonid ja otsused, III osa, Tallinn 1957

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn 1963.

Eesti Nõukogude Socialistliku Vabariigi Konstitutsioon, Tallinn 1940.

Eisen, F., Seaduse „Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning haridussüsteemi edasiarendamisest Eesti NSV-s“ tähtsusest ja õpetajate ülesanded, „Nõukogude Kool“, 1960, nr. 10.

Hallap, L., Rahvahariduse edusammudest Eestis nõukogude võimu ajal, „Nõukogude Kool“ 1957, nr. 10 ja 1958 nr. 7.

Kruus, H., Eesti ajaloo võltsimine saksa okupantide ja nende käsilaste poolt, kogumik „Saksa fašistlik okupatsioon Eestis“, Tallinn, 1946.

II Perioodika.

- „Kommunistmehitaja“, EKP Hingissepa Rajoonikomitee ja Hingissepa Rajooni Töökahva Saadikute Nõukogu häälekandja, aastad 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964.
- „Noorte Häääl“, Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu Kesk-komitee häälekandja, a. 1940.
- „Punalipp“ EKP Orissaare Rajoonikomitee ja Orissaare Rajooni Töökahva Saadikute Nõukogu häälekandja, aastad 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959.
- „Saarte Häääl“, EK(b)P Saare Maakonna-komitee ja Saaremaa Töökahva Saadikute Nõukogu häälekandja, aastad 1945 – 1950.

III Arhiivimaterjalid.

Leisi Algkooli õppenõukogu protokollid
aastast 1940–1944.

Leisi Mittetäieliku Keskkooli õppenõu-
kogu protokollid aastast
1945–1950.

Leisi Keskkooli õppenõukogu ja pedagoogilise nõukogu protokollid aastast 1950-1964.

Leisi Keskkooli korrastamata arhiiv.

iv Käsikirjalised materjalid.

Kurm, Helga, Nõukogude Eesti üldharidusliku kooli areng, Tartu 1954 (disertatsioon säilitatakse TRÜ Teaduslikus Raamatukogus).

Seppel, A., Leisi ajalooline, etnograafiline, majanduslik ja kultuuriline ülevaade a. 1900-1918, Tallinn 1965 (käsikiri säilitatakse Saaremaa Koduloomuuseumi juures).

Seppel, A., Ülevaade Leisi An. õiguse Hihelkonnakooli ajaloost, Tallinn 1961. (käsikiri säilitatakse Leisi Keskkooli juures).

Seppel, A., Ülevaade Leisi Algkooli ajaloost I ja II osa, Tallinn 1962. (käsikiri säilitatakse Leisi Keskkooli juures).

V Suulised andmed.

Õpetaja Ida Raaperi mälestused
aastaist 1942-1949.

Õpetaja Alma Tammele mälestused
aastaist 1945 - 1960

Vanempioneerijuht Heino Väli mäles-
tused aastaist 1950-1960.

Kooli direktori Boris Kivi mälestused
1952 - 1963.

Diplomitöös on kasutatud kõigi koo-
li juures töötavate õpetajate
mälestusi ja informatsiooni.

Sisukord.

1. Sissejuhatus lk. 1
2. I peatükk. Leisi kool esimesel nõukogude aastal ja Suure Isamaasõja perioodil (1940-1945)
  - A. Kooli materiaalne baas lk. 12
lu. 16
  - B. Õpetajad ja õpilaskond. lk. 22
  - C. Õppeedukus ja kasvatustöö lu. 30
3. II peatükk. Leisi kool aastail 1945-1950. lu. 42
  - A. Kooli materiaalne baas. lu. 44
  - B. Leisi Mittetäieliku Keskkooli õpetajad lk. 48
  - C. Õppeedukus ja kasvatustöö. lu. 50
4. III peatükk. Leisi Keskkool aastail 1950-1959. lu. 59
  - A. Keskkooli materiaalne baas. lu. 61
  - B. Kooli pedagoogiline kaader lu. 69
  - C. Õppeedukus ja kasvatustöö lu. 72
5. IV peatükk. Leisi Keskkool aastail 1959-1964. lu. 83
  - A. Kooli üldine areng ja materiaalne baas. lu. 85

- B. Töökasvatus lu. 88.
C. Tootmisõpetus lu. 91.
D. Õpetajad ja õpilaskond lu. 95
E. Õppeaeg ja kasvatusloo lu. 98
6. V peatükk. Klassiväline töö Leisi koolis a. 1940-1964. lu. 104.
- A. Pioneer- ja komsomolitöö lu. 104.
B. Õpetajate partei-organisatsioonid ja ametiühingu tegevused lu. 115
C. Muud õpilasorganisatsioonid lk. 120.
D. Leisi Keskkooli lõpetajatest lu. 127
7. Lisad.
- A. Leisi kooli õpetajad 1940-1964 lu. 136
B. Graafik nr. 1. - Õpilaste arv aastatel 1940-1964 lu. 141.
C. Graafik nr. 2 - Õppeaeg aastatel 1940-1964. lk. 142
D. Fotodokumendid lu. 143
8. Kokkuvõte. lu. 152.
9. Pezome. lu. 157.
10. Kasutatud kirjandus lu. 160.
11. Sisukord. lk. 164